

רעמי יחיאל

מעוטב
בהסכמות
הרבנים
שליט"א

על חמישה חומשי תורה

מאת הגאון רבי יחיאל הינדי שליט"א

פנינים • מאמרים • משלים קדמוניים • סיפורים מאלפים על גדולי הדורות
הגיגי מוסר ושיחות עומק • פרקי התבוננות ומחשבה

לא יפסיקו להקשיב לך!

תמיד יהיה לך מה למכור!

שולחן השבת שלך יראה אחרת!

מתאים במיוחד
לרבני קהילות
ולדרשנים!

עכשו באריזה מפוארת
של חמשה כרכים
על כל פרשיות התורה!

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

או בטלפון אצל הרב המחבר: 052-2673538 | בדוא"ל: hananel.m@neto.net.il

היצירה המושלמת!

בסיפוק רב וברגשות שמחה מתבשרים אנו על השלמת הסדרה הייחודית והמבוקשת של ספרי "תלמי יחיאל" על פרשיות התורה, לשמחת ליבם של הוגי התורה, המוסר והמחשבה.

סידרת הספרים - שהתחברה בידי אמן על ידי הגאון רבי יחיאל הינדי שליט"א רב השכונות החדשות בראש-העין ונשיא מוסדות "אפריון שלמה", לשעבר רב קהילת בית תורה של יוצאי חלב בארה"ב - מכילה מאות מאמרים עשירים ביותר על פרשיות השבוע, שזורים ברעיונות מבריקים ומשלים קדמוניים, כמו גם סיפורי צדיקים ודברי מוסר מאלפים. הספרים המושקעים מתאימים ביותר לשמש כאבן יסוד למגידים ודרשנים, רבני קהילות ומרביצי תורה, וגם לכל יהודי שמעוניין להרחיב את האופקים או להעשיר את שולחן השבת שהוא עורך מדי שבוע, בדברי תורה מאלפים, מתובלים ומרתקים.

בספרים מוצא הקורא אינספור דרושים, פנינים ומאמרים, מאוצרם הבלתי נדלה של גדולי הדורות מכל העדות והחוגים, כאשר המחבר שליט"א, שידין רב לו בתחום הדרוש והאגדה, בונה באמנות מפליאה מאמר אחרי מאמר, על פי דברי חז"ל והמדרשים, פירושי רבותינו הראשונים ובראשם רש"י, הרמב"ן, האברבנאל, הספורנו ועוד, משולבים בדבריהם של רבותינו האור החיים הקדוש ומאורי החסידות, אוצרות חכמי ספרד והמזרח, וגם דברי התעוררות ומוסר מבתי המדרשות של רבי חיים מוולוז'ין, החפץ חיים, הרב מבריסק, החזון איש, רבי אליהו לופיאן, רבי עזרא עטייה, הרב שך ועוד ועוד.

המאמרים הינם בבחינת כל-בו ומכילים ממש הכל: פרקי התבוננות ומחשבה מעמיקה, פניני חכמה ומוסר, סיפורים מאלפים מגדולי הדורות, משלים מאוצרם של גדולי המגידים, הגיגים, רעיונות מרתקים, ועוד שלל רב הכמות ורב האיכות. בנוסף לכל זה, בתחילתה של כל פרשה ייחד המחבר פתיחה מיוחדת תחת הכותרת "חכמת שלמה", בה הוא מביא בהרחבה מדבריו של רבינו בחיי, שמקשר - כידוע - כל פרשה בתורה עם פסוקים מספר משלי של שלמה המלך.

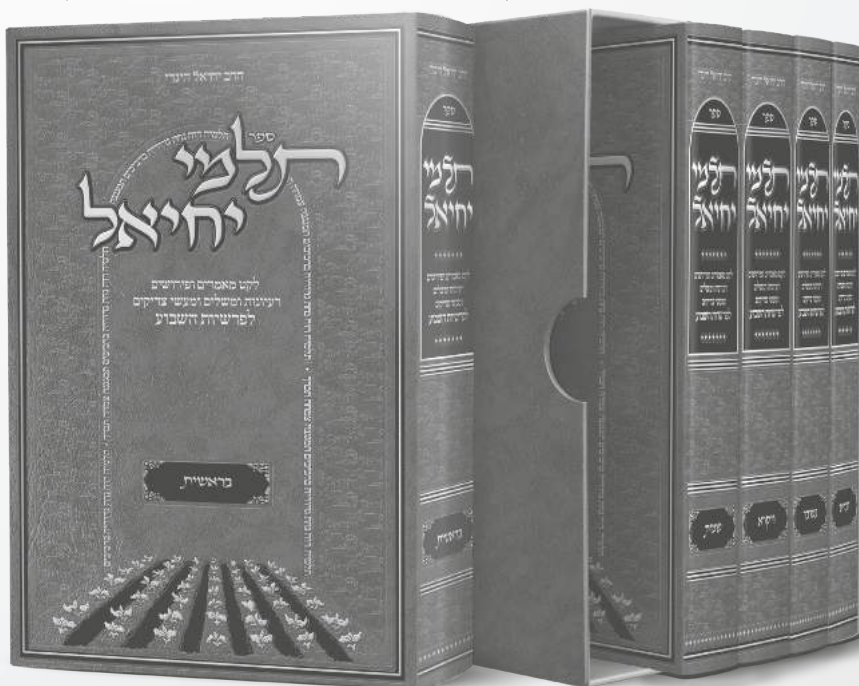
העבודה העצומה המושקעת בספרים ניכרת מכל שורה ושורה. בעיקר ניכר כי הושקע מאמץ והונח דגש על כך שהמאמרים יעבירו מסרים חזקים 'הלכה למעשה', ולא רק רעיונות פורחים בעלמא, וכעדותו של מרן הראש"ל צ"ה הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א: "הדברים יהיו לחיזוק ולזיכוי הרבים לדבקות בעבודת ה', וראוי הוא להעלותו על שולחן השבת, ויהיה לעונג שבת רוחני".

גם מרן הראש"ל צ"ה הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א מביע את התפעלותו באיגרת הברכה המפארת את הספר, וכך הגאון הגדול רבי בן ציון בוארון שליט"א, שיוצא מגדרו וכותב: "נפעמתי לראות בגודל מעלת הספר באיכות וכמות, כאשר הכל ערוך בטוב טעם ודעת בשפה קלה ורהוטה".

רבה של ראש-העין הגאון רבי עזריה בסיס צ"ל פונה בבקשה לציבור הלומדים: "את אחי אנכי מבקש, לקנות את הספר ולהביא ברכה אל ביתכם בחינוך אמיתי לבניכם אחריכם". ואילו הגאון רבי שלמה מחפוד שליט"א, אב"ד יורה דעה, מתאר במכתבו את הספר כ"חיבור גדול ונפלא, והכל ערוך ומוכן לסעודה ברב טעם, בשפה ברורה ובנעימה קדושה".

מובטחת, אפוא, שעה של קורת רוח והנאה, לעוברים בין התלמים של סידרת ספרי "תלמי יחיאל", שהושלמה בחסדי השם יתברך, ומקיפה כעת את כל פרשיות התורה, מבראשית עד 'לעיני כל ישראל'.

סדרת הספרים המופיעה על ידי "צוף הוצאה לאור" בראשות הרב נתן פלדמן, כרוכה באריזה מפוארת וייחודית, כנאה וכיאה לתורה מפוארה בכלי מפואר, ומופצת בימים אלו בחנויות הספרים בכל הארץ.

תלמי יחיאל

דקט מאערנים ופירושים
רעיונות ועשאים ועעשי צדיקים
לפרשיות השבוע

בראשית

הרב יחיאל הינדי
רב השכונות החדשות בראש העין
ונשיא מוסדות "אפריון שלמה"
מרכז קהילתי לתורה וחסד

חלמי יחיאל

©

כל הזכויות שמורות

יחיאל הינדי

03-9383831

yehielh@neto.net.il

ראש העין

נתן פלדמן

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, כ"ב טבת תשע"ט, 4-514/ע"ט

דברי ברכה

הובא לפני גליונות הספר "תלמי יחיאל", על פרשיות התורה, מעשה ידיו להתפאר של הרב היקר והנעלה, יראתו קודמת לחכמתו, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, מוכתר במדות ובנימוסין, שבח וקילוסין, כבוד שם תפארתו, כה"ר רבי יחיאל הינדי שליט"א.

בעברי בין הגליונות ראיתי אמרו כי נעמו, חידושים וביאורים ופנינים יקרים, המתוקים מדבש ונופת צופים, ערוכים ומסודרים על פרשיות השבוע, מלוקטים מדברי רבותינו מפרשי התורה, והוסיף תוספת מרובה ממה שחננו ה' ומצא כדי מדתו, ובעזר השי"ת הרברים יהיו לחיזוק ולזיכוי הרבים דרבקות בעבורת ה', וראוי הוא להעלותו על שלחן השבת ויהיה לעונג שבת רוחני, ולפעלא טבא אמניא, איישר חילה לאורייתא.

והנה נודע הדבר שטוב לומר ד"ת לבני ביתו בסעודת שבת בעניני פרשת השבוע, וטוב לחנך את בניו הקטנים לומר ד"ת בסעודות השבת. והטוב ביותר שילמדו על השלחן הלכות שבת בכל סעודה, מלבד הזמירות. ובימי החול יש להקפיד יותר לומר ד"ת על שולחנו, שכל שלחן שאין עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים, וכמבואר בפ"ג דאבות. ובריקאנטי (דברים ח, י) כתב, עוד אמרו רבותינו, י' דברים הנוהגים תוך הסעודה, ובכולם יש טעם נעלם, כמו שהשיבו בישיבה של מעלה, כך אמרו במדרש רות ואלו הם. האחד לתקן השלחן על מזונו שאוכל וכו', והתשיעית, להיות על שולחנו ד"ת, שכן אמרו ד"ל שלחן שאין בו ד"ת האוכל ממנו כאילו אכל מזבחי מתים. והענין הוא, כי הקב"ה חולק מזונות לכל בריה ביום ובלילה, לעליונים ולתחתונים, והברכה נשפעת לנבראים כולם מן השכינה, שנאמר [משלי לא, טו] ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה, וחק לנערותיה, הנאמר על אשת חיל, וכל הענין הנאמר בא"ב הרמז עליה, שנאמר [קהלת א, ז] כל הנחלים הולכים אל הים. וכמו שמלאכי השרת אומרים שירה לפני הקב"ה כשהן ניוזנין מזיו השכינה, כן ישראל צריכים להודות לפני הקב"ה ולעסוק בד"ת בעת אכילתן, והכן ממה שכתבנו בסוד מגין שהקב"ה מתפלל, והמשכיל יבין. ע"כ.

וברכתי להרב המחבר שליט"א שיפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה לזכות הרבים, וזכות הרבים תלויה בו, ובשכר זה יזכה לאורך ימים ושנים בטוב ובנעימים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לירושלים

Shlomo Moshe Amar

Rishon Lezion
Chief Rabbi Of Jerusalem

שלמה משה עמאר

הראשון לציון
הרב ראשי לירושלים

בעה"ת"ש, כ"ט שבט תשע"ט

אגרת ברכה

ראה ראיתי להאי ספרא טביא דמרי'ה טב אשר חיבר וערך הרה"ג ר' יחיאל הינדי שליט"א לשעבר רב קהילת בית תורה של יוצאי חלב בארה"ב וכיום רב שכונת בראש העין ת"ו ומן המעט שעיינתי ראיתי שהוא קנקן חדש מלא ישן, וכולו רצוף רעיונות מוסרים עמוקים, לעורר הלבבות בנים ואבות, במדב'ר בערבות, וסדרם על פרשות השבוע, דבר דבור על אופניו, ולעורר ההגיון, ולמען יהיו הדברים כמסמרים נטועים, שתולים זרועים, ולשמח לב השומעים, ולהרבות יראת שמים ולהרבות דעים, ממעינות נובעים, ולישר לב התועים, לבחותם הדרך ילכו בה על מי מנוחות ומעגלי צדק.

והכל ערוך בשפה ברורה ונעימה, תורה יוצאת בהיזומה, יפה כלבנה ברה כחמה, למען ירוץ הקורא בו, אשר ה' אהבו, ובטחוני בחסדי ה', שיתקבלו דבריו ברצון בעיני רבנן ותלמידהון, להרבות תורה, ויר"ש טהורה.

ויהי רצון שיזכה ה' להשלים מלאכתו בקרוב לעין כל ונוכחת, בבריאות ורוב נחת, כשמש זורחת ויהיו כל מעשיו לשם שמים אמן.

המצפה לישועת ה' ברחמים

שלמה משה עמאר
הראשון לציון
הרב הראשי לירושלים

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי ציון בוארון שליט"א
חבר בית הדין הגדול, ירושלים

בעצמתי
ברכות לכוונת מלפניך

האיר זכתי ופניתי אל פני ה' ואלהי ישראל
עו ספר חמשה חומשי תורתך בקדושה גדולה יי אמן החיים
היה"ה כי ימלא הינני שליט"א ולתקן רב הקהילה בית מדרש
אז יוצא חלב בארתי וכיום רב הצוות המעולה בלתי האל העזר יאזן
ונפלאות אבאור האורח המלא הספר באיכות וכמות כאשר
הכל עיון בטוב טעם וצדק. כולם פנינים יקרים, מוססים
ונקביות. יחיד וירבים האזן שימה ובלטה קלה ורהוטה
ומנחה במוכחה דברי רבותנו ומידותם חכמי הגאון והצופה
והמפרישים לך לאחרוני האחרונים דבר דבור על אופינו. הפלא ופלא!
ובו קובא יאהו ויבין את האורח המלא הספר הזה ואורח הקנין
המקור והנתיב הישר. אלה הולכים בו כוחות מצומצמים של תורה
חכם הנהגה הגדולה ואשר בחיבורו המדע האלה עוצה
וארץ אנוסים נשמה נוספה ומעולה כי כל מלפני ע"ב אמת
יבאה את אורח העצירה והלימוד לכל אדם ואדם! יחיד
וכיבש את חכמה ואתם גם כן אלו יקרה וכוונתם מנצחית!
ובו מן בין שמועו אלה. ובה השמח הלכה השמח הספר
ומתקנו כל המאורות ה' זכריא גסים נעו רב חזיה האל העזר
ואנשי כחא אלא למחנה שיפפה כל הרב והמקרה לישלים המלאכה
חווה"ל אזר ניעה ופניה מתקן בחיבורו והורח מעליו אנכי
ועד בלוח היוש זולתך ויחייצקך הישלים

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי ציון בוארון שליט"א
חבר בית הדין הגדול, ירושלים

הרב ציון בוארון

חבר בית הדין הגדול (לפנים)
עיה"ק ירושלים

בעזהשי"ת, ערש"ק פרשת ויחי יעקב התשע"ט

ברכות לראש משביר

האיר וזרח הציץ ופרח הספר היקר "תלמי יחיאל", על סדר
חמשה חומשי תורתנו הקדושה, מעשה ידי אומן החה"ש הרה"ג
ר' יחיאל הינדי שליט"א, לשעבר רב הקהילה בית תורה של יוצאי
חלב בארה"ב, וכיום רב השכונות החדשות בעי"ת ראש העין
יע"א.

נפעמתי לראות בגודל מעלת הספר באיכות וכמות, כאשר הכל
ערוך בטוב טעם ודעת, כולל פנינים יקרים, מוסרים והדרכות
ליחיד ולרבים, בלשון נעימה ובשפה קלה ורהוטה, ומבאר
בחוכמה דברי רבותינו וחידותם חכמי התלמוד והזוהר
והמפרשים, ועד לאחרוני האחרונים, דבר דבור על אופניו. הפלא
ופלא!

וכל קורא יראה ויבין את גודל מעלת הספר הזה וגודל הבנין
הגדול והנאה הזה, אשר הושקעו בו כוחות עצומים של ת"ח. חכם
היגע בתורתו ואשר בחיבור הגדול הזה זוכה להביא בפני הלומד
תורה מפוארה, בכלי מפואר.

וא"צ להוסיף בשבח הספר ומעלה, כי כל משכיל ע"ד אמת, יראה
את גודל התועלת והלימוד לכל אחד ואחד! יחיד ורבים. אחד
חכם ואחד תם, זקן איש שיבה ובחורים מנגינתם! כל חך יטעם
ויאמר לי לי...

וכל מן דין סמוכו לנא. וכבר השבח השביח בשבח הספר ומחברו
כב' הגאון"צ ר' עזריא בסיס נר"י, רב העיר ראש העין.
ולהוסיף עוד כהנה וכהנה, מתוך בריאות ונהורא מעליא אכ"ר.

וע"ז בעה"ח היום ערש"ק פי ויחי יעקב התשע"ט

חבר ביה"ד הרבני הגדול (לפנים)
ירושלים עיה"ק

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי עזריה בסיס שליט"א
הרב הראשי לראש העין וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

AZARYA BASSIS

CHIEF RABBI OF ROSH-HA'AYIN
& MEMBER OF THE CHIEF RABBINATE COUNCIL OF ISRAEL

עזריה בסיס

הרב הראשי לראש העין
וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

לקי יום י"ב כסלו תשע"ט
למדך וילך אס בליגה וגו'

דברי ברכה והערכה

אזכור שיני ורעיוני בראוטי חיבורו הנפלא של אהל וידן הרבג. חש הינדי שליטא
„תלמי וחש" על התורה, חלוקת מאובי החפצאים, אשר קיבץ בעלי
אזכרה באיס אכל ודעת, להחזיר אמונה ויראת אים בלימוד לצאן
קדאים ילדי יפא, וידו רב לו בפיתוח הרעיונות, וכביר חזקה ידו
בהיות ועמך בחינוך עשרות אים, ובהיבנה נה יא זינוי הרבים גדול
לקירובם ליכרות ויראת אלים.

הנה כי כן אפריון נישטייה על פעלו הטוב בחיבור זה
וכל אשר עלי יודע את פעילותיו הרבות בזינוי הרבים, בהקלת
כולל זה עשרות אים ובהרבת מורה באשר היתה באמנה אמו
הן בחול והן באי בהיותו חבן כרב השונות החדות אשר קיב
רבים והודיא יקר חולל ואיב רבים מעון. ישר כמו וחילו לאזרחים
ויפצו שטינותיו חוצה

והנה לבדך את ידיי החשבי אינה לבדך על החוגר ויסיח בהנה
ובהנה בזינוי הרבים בה יתן ה ובה יסיח

ובצאת חן הקדש את אחי אנכי חבא לקנות הספר הזה ולהביא
ברכה א ביתכם בחינוך אחתי לבניכם אחרים ובכך תחזקו ידו
החשבי להודיא שטינותיו חוצה, ותכנו נחת אל תונה חכל יוצא חלוצים אבי

הכ"ח לכבוד התורה ולחזרה
הצ"ח עשרה בהגל"צ יחיא

אבסית צ"צ

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי עזריה בסיס שליט"א
הרב הראשי לראש העין וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

AZARYA BASSIS

CHIEF RABBI OF ROSH-HA'AYIN
& MEMBER OF THE CHIEF RABBINATE COUNCIL OF ISRAEL

עזריה בסיס

הרב הראשי לראש-העין
וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

לק"י יום י"ב כסלו תשע"ט
לסדר וילן שם בלילה וגו'

דברי ברכה והערכה

אורו עיני ורעיוני בראותי חיבורו הנפלא של אה"ל וידי"ן הרה"ג יחיאל הינדי שליט"א תלמי יחיאל" על התורה, מלוקט מטובי המפרשים, אשר קיבץ כעמיר גורנה בשום שכל ודעת, להחדיר אמנה ויראת שמים במיוחד לצאן קדשים ילדי ישראל, וידין רב לו בפיתוח הרעיונות, וככיר מצאה ידו בהיותו עוסק בחינוך עשרות שנים, ובחיבור זה יש זיכוי הרבים גדול לקירובם ליהדות ויראת שמים.

הנה כי כן אפריון נימטייה על פעלו הטוב בחיבור זה וכל שער עמי יודע את פעילויותיו הרבות בזיכוי הרבים, בהקמת כולל, זה עשרות שנים ובהרבצת תורה כאשר הייתה באמנה אתו הן בחו"ל והן בא"י בהיותו מכהן כרב השכונות החדשות בראש-העין אשר קירב רבים והוציא יקר מזולל והשיב רבים מעון. יישר כחו וחילו לאורייתא ופיצו מעיינותיו חוצה.

והנני מברך את ידידי המחבר שיזכה לברך על המוגמר ויוסיף כהנה וכהנה בזיכוי הרבים כה יתן ה' וכה יוסיף.

ובצאתי מן הקדש את אחי אנכי מבקש לקנות הספר הזה ולהביא ברכה אל ביתכם בחינוך אמיתי לבניכם אחריכם ובכך תחזקו ידי המחבר להוציא מעיינותיו חוצה, ותרוו נחת של תורה מכל יוצאי חלצים אכ"ר.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה

הצב"י עזריה בהגה"צ יחיא

אלבסיס ש"צ

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי שלמה יוסף מחפוד שליט"א

אב"ד בד"ץ "יורה דעה" ורב ומו"צ דשכונת נוה אחיעזר ושיכון ו' בני ברק

שלמה יוסף מחפוד

אב"ד בד"ץ "יורה דעה"

ורב ומו"צ דשכונת נוה אחיעזר ושיכון ו'

בני ברק

בס"ד, יום ע' טו טש"ו

דברי ברכה

שמח לבי בראותי מעשי ידיו להתפאר של ידידי החשוב מזכה הרבים רבות בשנים הרה"ג המפורסם לשו"ת אשר יראתו קודמת לחכמתו רבי יחיאל הינדי שליט"א רב קהילת בית תורה בארה"ב ורב השכונות החדשות בראש העין ת"ו.

עברתי בין בתריו כמסת הפנאי וחזיתי איש מהיר במלאכת שמיים אשר בידו חיבור גדול ונפלא על כל חמשת חומשי תורה מאמרים מתוקים מדבש ונופת צופים ומימיו מן המקדש המה יוצאים, ממקורות נאמנים מבארות הקדמונים.

והכל ערוך ומוכן לסעודה ברב טעם בשפה ברורה ובנעימה קדושה כדי שהכל יאותו לאורן של חכמינו ז"ל ומוסריהם הנעימים.

ולא נצרכה אלא לברכה כי יוסיף ה' תת כחו למחבר הנכבד שליט"א להמשיך במתק שפתותיו ליבות ישראל לאביהן שבשמיים מתוך גופא בריאה ונהורא מעליא בהשקט ובטח מתוך נחת ושמחה אכי"ר.

ממני הדוש"ת

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי פנחס קורח שליט"א
רב ור"מ ק"ק שערי הלכה ב"ב

פנחס קורח

רב ור"מ ק"ק שערי הלכה ב"ב
רח' דבורה הנביאה 20, בני-ברק
טלפון: 5700302-03

לקי, יום יר' שקל תשצ"ט

רדרי דרכה

חציתי אום מהיר פמאונקט פלום הרפ"ג יחיא הניתי שליט"ו דו השטונג המעשה
קיומא גידון, מנהיג ערה זכורא שנתא שנים בן סאוק זין קמפולג, זכר אסודי לש אהרול
ואקרה ארע טא ישראל אגריקט טרמיס וקלא צפולג וקלא גידולג דקוד לטון מרעיס.
וכנס צבג נסאון אדו אהוליו אדור חילי חסוק וקלא אה העריב דהיקל קסא וזו אמריק
וקי רמיס מורי חמתי ישראל אהולמס דהציונג ומאליס תבוח צבג טמנגו כסר דדרי דרוח
אז אפניו, ומאזריס נפאזיס דפסג הכתום.

צדיקו כסמג הנטו, מינתי מקון דפרמיטו אדורא קסולג, ופנ כולו נוסג לעניס שיש דו דינע
מכורה בן ארבעים, וכן אמריס טא אסמ דריוט וקודט אה אילמס דדרי גמיה, זכר אסודי חכמ אה אה
"ט צבג אדרי נעניס, וט יקר שנתו צבג (מאי, ג, ט), כאמר יש אהולמס חסודיס וקונגס דאוק וקס צבג
וקנניס טגיה מורי, אך אה אהרס דמסולג שלטו צבג, דרי-הכסמס אדו ומוניס וקנניס אהיו
ומכניס אה שטמציכס אהורג אלוס.

סכניו טא דהרמיה בלו דרמינה שלטו צבג אהרריס צדיקיס אמקניס, ובלנט יצית דהרמיה
אשר מליס וקנניס מקפאלי אלוס ודקט טמאל קסולג אהולמס מררריקס וקנניס דק חייס, ומשאי
חכמ ויסר לקח.

אליס כנען אהרס טמציכס אהוק אה במוקמט אהור' אה חפלו הנעלא וט וואו ימליכו אהרס
אזי דריב תננין. ודנני קוסט אהורי גמיה וקלא פקאט אה דריכס אז דיעקס אה אוק המרה,
ואיס אה אהור יאצווי, כי קלא חכמב קלא הכס.

ואלפוס ירה דהרמיה שליט"ו הנני מוק דריכס אה יעקו דגידה וקלא אהורניס חוליה
ואוקר חייס אהור דוק חמג אה יולמס חוליו, אהולמס טמליס חייג ה' וזו, וזכר אהורניס
אזני וקנניס מליסי כוזי וט הנאמק אלוס אהורי

הנה אכפום אהורי גמיה ומחיה
בצלה שנתים קיים

מכתב ברכה והסכמה מאת
הגאון הגדול רבי פנחס קורח שליט"א
רב ור"מ ק"ק שערי הלכה ב"ב

פנחס קורח

רב ור"מ ק"ק שערי הלכה ב"ב
רח' דבורה הנביאה 20, בני ברק
טלפון 03-5700302

לק"י, יום י"ד שבט תשע"ט

דברי ברכה

חזיתי איש מהיר במלאכתו כבוד הרה"ג יחיאל הינדי שליט"א, רב השכונות החדשות בראש העין, מרביץ תורה ויראה עשרות שנים, הן באה"ק והן בתפוצות, וזכה לאהב ש"ש על הבריות ולקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים ופעל גדולות ונצורות בקרב צאן מרעיתו.

והנה עתה נשאו לבו להוציא לאור חיבור חשוב ונפלא על התורה בהיקף גדול ובו מאמרים ופירושים מדברי חכמי ישראל לדורותם ברעיונות ומשלים תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אפניו, וביאורים נפלאים בהבנת הכתובים.

עברתי כמסת הפנאי באיזהו מקומן בדרשותיו לחומש בראשית, והנה כולו נופת צופים, שיש בו ברכה מרובה, הן לדרשנים, וכן לאמרם כל אדם בביתו ולקדש את שולחנו בדברי תורה. וכבר אמר החכם מכל אדם: "יש זהב ורוב פנינים וכלי יקר שפתי דעת" (משלי כ טו). כלומר, יש אוצרות חשובים וספונים בעולם והם זהב ופנינים ושכיות חמדה, אך עולה עליהם בחשיבות "שפתי דעת", דברי החכמה שהם רוחניים ונצחיים ונהנים מהם ומהנים את שומעיהם לדורות עולם.

ספרו של הרהמ"ח הוא בבחינת שפתי דעת, שהדברים ערבים ומתוקים, והשכיל ידידי הרהמ"ח לשלב משלים וסיפורים מגדולי עולם, ובהם תועלת גדולה ללמוד מדבריהם והנהגותיהם דרך חיים, וישמע חכם ויוסף לקח.

לזאת הנני לברכו שיזכה לברך על המוגמר ולהו"ל את חיבורו הנפלא וכל רואיו יאשרוהו ויברכו עליו ברכת הנהנין, והנני קורא לשוחרי תורה ודעת, הביאו את הברכה אל בתיכם את אור התורה, ואיש את אחיו יעזרו, כי בצל החכמה בצל הכסף.

ולכבוד ידידי הרהמ"ח שליט"א, הנני מברך בברכת עוד ינובון בשיבה ויפוצו מעיינותיו חוצה, ואורך ימים ושנות חיים, לראות רוב נחת מכל יוצאי חלציו, לראותם שתולים בבית ה' וכו', ויזכה לבריאות גופא ונהורא מעליא, הוא וכל הנלווים אליו. אכ"י.

פנחס קורח שליט"א

הגאון הגדול רבי פנחס קורח שליט"א

ספר זה מוקדש

In memory of

ALFRED I. SUTTON

אברהם בן זריפה ז"ל

ג' תמוז תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

By

RICHARD & ALISON SUTTON

ABIE & RENEE KASSIN

ALFRED, ISAAC, ERIC

יאריך ה' ימיהם בטוב

ושנותיהם כנעימים

**יזכרו לטובה ולברכה
אלה התורמים לעילוי נשמת יקיריהם**

יואל צוברי לעילוי נשמת אחיו

**יאיר בן חיים ז"ל
נלב"ע י' בניסן תשע"ח**

הרצל חנוכה לעילוי נשמת בנו

**אורי חנוכה ז"ל
נלב"ע ט' בחשוון תשס"ד**

יוסף נצר לעילוי נשמת אביו ואימו

**יצחק בן דברצה ז"ל
שלכיה בת סוטלנה ע"ה
נלב"ע כ"ח אב תשע"ח**

הנכדה דנה בן ניסים לעילוי נשמת סבה

**הרב אשר מסעוד בן ר' שלום דודן זצ"ל
נלב"ע כ"ג ניסן תשס"ו**

רועי בן רובי לעילוי נשמת סביו וסבתו

**ניסים בן רובי בן אלגרה ז"ל
נלב"ע ה' בחשוון תש"ע**

**מסעוד אטיאס בן רוזי'נה ז"ל
נלב"ע י"א באלול תשנ"א**

**סתריה אטיאס בת עישה ע"ה
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ו**

ת. נ. צ. ב. ה.

הקדמה

"תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמגגנה צמחה תברך" (תהלים סה יא)

ידיעת התורה והשגת ההשכלה הם שורש וגזע הכל. חוקי החכמה, גדריה ופריחיה, משוקדים דרך השגת התורה, ויגיעתה דווקא. כמו שכתב הרמב"ן ורבונו בחיי בהקדמתם לפירוש התורה, והאריכו לבאר כי כל החכמות והמדעים הופעתם ומקורם בתורה. אף שלמה המלך ע"ה שמעיד עליו הכתוב: "ויחכם מכל האדם", ללא ספק נביעת חכמתו באה רק ממעיני התורה. כמו שנאמר: "הביאני המלך חדריו". ודרשו חז"ל: "המלך" - מלכו של עולם. "חדריו" - חדרי התורה. ללמדנו שדווקא דרך מבוא וכניסה לחדר התורה, הגיע והתקיים בה, שנאמר: "ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם". אף משה רבנו ע"ה בחיר המין האנושי, הגיע לשיא הפרמידה, לאותם שלבים גבוהים ביותר. כמאמר הגמרא (ראש השנה כג ונדרים לח, שם נאמר, רב ושמואל חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נמסרו למשה חסר אחד, שנאמר: "ותחסרהו מעט מאלוקים): באספקלריא מאירה. וכל זה דרך פרודדור התורה. הרמב"ן בהקדמתו לתורה אמר בשם רבותינו: חמישים שערי בינה נבראו בעולם. ארבעים ותשע נמסרו למשה, והשער האחד נמסר לעופות, לשרצים, לדגים וכו'. ולא לחינם מביקש דוד המלך מהקב"ה: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". **הבטה** - ריכוז חושים, התנזרות והסתגרות מחיים חומריים. ההתייחדות וההתקדשות, עם הבטה חודרת ומעמיקה באשנבי התורה. "גל עיני" - שכן העינים מהוים דוגמא לחוש רוחני, יותר מכל יתר החושים הקבועים באדם. וכמו שנאמר (במדרש רבה בראשית פרק א) על הפסוק: "ואהיה אצלו אמון". אל תקרי "אמון", אלא אומן. כלומר, שהיה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. שנאמר: "בדבר ה' שמים נעשו".

"בראשית ברא אלקים". מתרגם הירושלמי: "בחכמתא ברא אלקים". כלומר, כדי לזכות בכתרה של חכמה, יש להפוך בתורה. כמאמר התנא (בפירקי אבות): "הפוך בה והפוך בה דכולה בה". עלינו לצלול לתוך ים התורה הן תורה בכתב והן תורה שבעל פה, ואז נעלה ממצולה זו פנינים, שכן תורה יקרה היא מפנינים.

ועל זה אודה לשמו יתברך ואברכו על מה שנטע בי, בברכת: ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת. אודה את ה' בכל לבב, אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש, והועיד אותי מיום עומדי על דעתי, להיות נמנה בין אלה שנפל בחלקם בעיקר בחינוך ילדי ישראל קרוב לחמישים שנה, הן בארץ והן בחוץ לארץ, וזכיתי בהרבצת תורה

בקהילות שונות בארץ ובחוץ לארץ. וראיתי בכל שנות עבודתי בקודש, מה שנאמר גבי יוסף: "ויהי ה' עם יוסף ויהי איש מצליח". הקב"ה לא עזב חסדו ואמיתו ממני, והעלני לארצנו הקדושה ובחר בי לשמש בקודש, כרב בשכונות החדשות בראש העין, וכן זיכני ה' לבנות לו בית מקדש מעט, מפואר ומכובד וראוי לשמו יתברך, וקראתיו "אפריון שלמה", ע"ש הנאמר בשיר השירים: "אפריון עשה לו המלך שלמה", שכולו מוקדש לתורה ולתפילה ולקירוב לבבות לאבינו שבשמים. גם עזרני השם ליסד בתוך מקדש זה כולל אברכים, זה שלושים שנה, ובו צומחים וגדלים תלמידי חכמים גדולים, מרביצי תורה בעם ישראל, עד היום הזה. כמו"כ זכיתי לראות מאחינו בית ישראל, בשכונות החדשות של ראש העין, שהיו בצד השני של המתרס, קיבלו עליהם עול תורה ועול מלכות שמים בזכות בית מקדש מעט זה.

ועל כל הטובות והחסדים שעשה עמי השם יתברך, אילו פי היה מלא שירה כים ולשוני רינה כהמון גליו, אין אני מספיק להודות, להלל, לשבח, לפאר ולרומם שמו הגדול. כמאמר דוד המלך: "מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי", ועוד נאמר: "טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון".

בהיות כי רצה ה' פעלי ונתנני לחן ולחסד לפני שומעי לקחי, ורבים אומרים מי יראנו טוב, ואבוא עתה במגילת ספר כתוב, הגם שידעתי את מיעוט ערכי, ובצדק יאמרו המושלים: "הגם שאול בנביאים", אך יודע בעל תעלומות, שכל כוונתי לזכות את הרבים, לאנשים אשר כמוני, ובמיוחד שאינני אלא כמלקט ליקוטי בתר ליקוטי מפי סופרים וספרים, מרבותינו אשר מפיהם אנו חיים, ובו מכונסים דברי חז"ל לרוב בכל הנושאים.

כמו כן אודה לה' על חסדו הטוב, שלא עזב חסדו ממני, וזיכני לראות דור ישרים יבורך, בניס ובנות, נכדים ונינים, ההולכים בדרך ה' יתברך וחוסים בין כותלי הישיבות למיניהם, ומקימים דור אחר דור, לתפארת התורה ועם ישראל. זאת הנחמה והחסד הגדול, שלה שאפתי וציפיתי, וברוך ה' זכיתי. ואני תפילה לבורא עולם: "והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו, ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה". יהי רצון שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו, ומפי זרע זרעינו עד עולם, ותמיד תהווה התורה נר לרגלינו, כדי שנזכה לחסות בנועם ה' ולבקך בהיכלו.

כעקרון הספר נועד להראות את נועם הליכותיה הנאות של תורתנו הקדושה ואת ערכה. כבר אמרו חז"ל: "אין לך בן חורין, אלא מי שעוסק בתורה". אדם שעוסק בתורה וחי חיי תורה, הוא נעשה משוחרר וחופשי מעולם התאוה, הקנאה והכבוד, ומשאר מידות מגונות. התורה בכוחה להזרים חיות רוחנית מיוחדת באדם, בכל מצב נתון ואף הקשה ביותר. כמאמר דוד המלך: "זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני". וכן נאמר: "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי". ועל על זה אנו מברכים בכל יום את ה' יתברך על נתינת התורה לעם ישראל: "ברוך אתה, אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו, ברוך נתן התורה".

מצאתי לנכון להביא לפני כל פרשה את דברי רבנו בחיי, ככותרת המקשרת בין הפסוק מספר משלי, לבין הנאמר בפרשה, כמוסר וחיזוק ביראת שמים.

ספר בראשית נקרא בפי חז"ל ספר הישר, כי הוא עוסק בעיקר על האבות הישרים, התמימים והקדושים. ואף שיש לשאול: על ספר בראשית הלא לא נצטוונו בו בשום מצוה מתרי"ג המצוות, א"כ, לשם מה נכתב? התשובה: מטרתו היא להחדיר בנו את האמונה בבורא העולם, שהוא הבורא והיוצר וברא את העולם כולו בששת ימי בראשית. כמו כן הוא בא להחדיר בנו את המידות הנעלות של אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שהם התכלית וחובת האדם בעולמו. בהחדרת האמונה הטהורה בקב"ה ובאימוץ מידותיהם של אבותינו הקדושים, למען תהיה לנו נכונות לקבל את התורה הקדושה עם כל תרי"ג מצוותיה. לולא לימוד המידות הטובות שהיו באבותינו, מי יכול לעמוד בפני כמות גדולה של מצוות, הן השכליות והן למעלה מהשכל?

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים וחי עולם נטע בתוכנו. אמן ואמן.

ברכת הגומל: אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה. טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון, על אשר גמלני ברחמי וברוב חסדיו, ונתן נפשי בחיים בחודש כסלו, חודש הנסים התש"ס, בשליחותי לארצות הברית למען הכולל שבמרכז אפריון שלמה בראש העין, בתוך זמן קצר זה גילו הרופאים שיושב גידול בראשי בגודל של ארבעה ס"מ בגזע המוח מבלי שהעלתי על דעתי שבגופי גדל נטע זר. בחסדי ה' יתברך, שלח שליחים נאמנים, את תלמידי הרבים משייבות מגן דוד פלטבוש, בית ספר תיכון הספרדי, וחברי מקהילת יהודי חלב בארצות הברית, שעמדו כאיש אחד בלב אחד ודאגו לכל צרכי, הן מבחינה כספית והן מבחינת רפואית, וברוך השם הניתוח עבר בשלום, ולאחר חודשיים שבתתי לביתי בארצנו הקדושה.

יזכרו לטובה **נשות ארגון "ביקור חולים"** הספרדית בברוקלין, על התמיכה והעידוד שהעניקו לי וסעדו אותי בכל רגע ובכל שעה. ישלם ה' פועלך ותהי משכורתך שלימה מעם ה'.

כן יזכרו לטובה תלמידי הרבים וחברי בקהילה החלבית, על מסירות נפש מיוחדת, הן מצד איסוף כספים והן מבחינת תמיכה נפשית. כמו"כ יזכר לטוב איש החסד, **דר' רוברט (מנשה) מטלון**, אחד הרופאים המיוחדים בקהילה החלבית בניו יורק, ששימש כרופא האישי זה עשרות בשנים, ללא תשלום ושכר, ועמד בראש הדאגה לבריאותי, ותמך בי בתמיכה רפואית ותמיכה נפשית. יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים. אמן.

כן יזכר לטובה **דר' עזרא כהן נ"י**, רופא העינים בקהילה החלבית, הוא היה שליח הנאמן אשר מידי הגיעי לארצות הברית, הייתי נבדק במרפאתו ללא תשלום, והוא שגילה את הבעיה בראשי ודאג לשולחני לבדיקה מיוחדת בבית החולים במנהטן במהירות הבזק. ביום הניתוח שנמשך שתיים עשרה שעות, הוא עזב את עבודתו ואת משרדו ועמד צמוד לרופא המנתח, ודאג שהכל יעבור בשלום. ישלם ה' פועלו, ותהי משכורתו שלימה מאת ה' ובעזרת ה' יראה ימים טובים, בריאים ושמחים, הוא וכל משפחתו וכל אשר לו.

ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב, והחיבור הזה יוגש כקורבן וכמנחה, ויהי לרצון לפני ה' וישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו ישראל, רפואת הנפש ורפואת הגוף, ויעמידם מחוליים לחיים טובים ולשלום ואני בתוכם.

כמו"כ אבקש להודות ולברך בכל לבי, את אשתי רעייתי, עזרתי יד ימיני, אשר תמכה ועזרה, ועמלה והביאה ספר זה לשלימות ולאיכות מקסימלית. יהי רצון שירבו ימיה בנעימים ויוסיפו לה שנות חיים, ותזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וזכות התורה תעמוד לה בעולם הזה ולעולם הבא.

וכהכרת הטוב להורי היקרים שגידלוני בדרך התורה, יהי רצון שדברי התורה יהיו לעילוי נשמת אבי מורי הרב **שלמה בן סעדיה** זצ"ל

לעילוי נשמת אמי מורתי **חנה בת יחיא** ע"ה

לעילוי נשמת של חמי **שלמה בן שלום** ע"ה לעילוי נשמת **משה בן יצחק** ע"ה

וכן, לעילוי נשמת חמותי **יונה בת שלום** ע"ה

תהא נפשם צרורה בצרור החיים ינוחו על משכבם בשלום

ונזכה אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו להיות בין לומדי תורה ומקדשי שם שמים ברבים. אמן כן יהי רצון.

המחבר

תוכן הענינים

פרשת בראשית (עמוד א)

כח מעשיו הגיד לעמו	ב	מאמר א
עולם ומלואו בשביל התורה וישראל	יא	מאמר ב
ויהי ערב ויהי בוקר	יז	מאמר ג
ברכת השבת לשומריה	כד	מאמר ד
מעלת שבת קודש ועבודתה	ל	מאמר ה
חטא עץ הדעת, לקחיו ומוסרו	לד	מאמר ו
יש קונה עולמו ויש מאבד עולמו בשעה אחת	מד	מאמר ז
הנחש השיאני ואוכל	נ	מאמר ח
הנהגת האדם קובעת את מציאותו	נה	מאמר ט
פגם אחד פוגם בשלימות האדם	סג	מאמר י
בזכות מידת הענווה	סח	מאמר יא

פרשת נח (עמוד עב)

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו	עג	מאמר א
דור נח	עט	מאמר ב
נח לשמים ונח לבריות	פה	מאמר ג
השתתפות בצער הציבור	צ	מאמר ד
יציאת נח ובניו מן התיבה	ק	מאמר ה

מאמר ו	לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל קח
מאמר ז	נח ובניו והתיבה קיא
מאמר ח	אמונה שלימה שאתה רוצה בה קיח
מאמר ט	שופך דם האדם קכד
מאמר י	הברית הראשונה בין הקב"ה לבריאה קכט
מאמר יא	דור המבול ודור הפלגה קלד
מאמר יב	המלבין פני חברו ברבים קשה מההורגו קמב
מאמר יג	הפילוג והאחדות קמו
מאמר יד	ומשם הפיצם ה' קנ

פרשת לך לך (עמוד קנז)

מאמר א	הנסיון הראשון קנט
מאמר ב	וילך אברם כאשר דבר אליו ה' ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן קסה
מאמר ג	כל מעשיך יהיו לשם שמים קעא
מאמר ד	מעלת הצניעות באשה קעד
מאמר ה	ה' צדיק יבחן קעט
מאמר ו	עולם חסד יבנה קפח
מאמר ז	אברהם אבינו ומלכי צדק קצד
מאמר ח	להאמין בה' ללא תנאי רב
מאמר ט	אי מזה באת ואנה תלכי רי
מאמר י	אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ריד
מאמר יא	עשרה נסיונות נתנסה אברהם ריח
מאמר יב	לימוד לדורות ממעשי האבות רכב

פרשת וירא (עמוד רכח)

ה' מתגלה אל אברהם	מאמר א
המלאכים בבית אברהם	מאמר ב
אברהם עמוד החסד	מאמר ג
שכר גדול על מעשה קטן	מאמר ד
השפעת חיי חברה והסביבה	מאמר ה
מידת הזריזות כתכשיט למצוות	מאמר ו
חכמה בגויים האמן תורתם אל תאמן	מאמר ז
גירוש ישמעאל מבית אברהם	מאמר ח
לוט מתמהמה	מאמר ט
זעקת סדום ועמורה	מאמר י
ויהי אחר הדברים האלה	מאמר יא
לך לך אל ארץ המוריה	מאמר יב
יצחק ואברהם בדרכם לעקידה	מאמר יג
אילו של יצחק	מאמר יד

פרשת חיי שרה (עמוד שטז)

חיי שרה כולם שווים לטובה	מאמר א
קנין מערת המכפלה	מאמר ב
מערת המכפלה פתח לגן עדן	מאמר ג
יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים	מאמר ד
אברהם מבקש להשיא אשה ליצחק	מאמר ה
אליעזר עבד אברהם ועולם השידוכים	מאמר ו
מעלת גמילות חסדים	מאמר ז
תורת חיים ואהבת חסד	מאמר ח
לב טוב כולל כל המעלות	מאמר ט

אליעזר בבית בתואל	שע	מאמר י
אברהם לאחר נישואי בנו יצחק	שעה	מאמר יא
כשאדם עולה מתעלה עמו כל הבריאה	שפ	מאמר יב
שמח בחלקו	שפג	מאמר יג

פרשת תולדות (עמוד שפז)

אברהם הוליד את יצחק	שפח	מאמר א
כוחה של תפילה	שצו	מאמר ב
בכוח התפילה לשנות גדרי הטבע	תג	מאמר ג
ערך המצוה לפי היגיעה	תז	מאמר ד
ויגדלו הנערים	תיח	מאמר ה
ויהב יצחק את עשו	תכו	מאמר ו
אופיו של עשו	תל	מאמר ז
מכירתה של בכורה	תלח	מאמר ח
יעקב אבינו בחיר האבות	תמד	מאמר ט
גור בארץ הזאת אל תרד מצרימה	תמז	מאמר י
בארות המים	תנא	מאמר יא
ממעמקים קראתיך ה'	תנה	מאמר יב
מדבר שקר תרחק	תס	מאמר יג

פרשת ויצא (עמוד תסה)

חלום הסולם	תסו	מאמר א
הנדר של יעקב	תעד	מאמר ב
לחם לאכול ובגד ללבוש	תעט	מאמר ג
וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך	תפג	מאמר ד
ויגל את האבן מעל פי הבאר	תצ	מאמר ה

מאמר ו	כוחה של דמעה תצה
מאמר ז	וירא ה' כי שנואה לאה תקב
מאמר ח	רמאותו של לבן הארמי תקו
מאמר ט	הכרת הטוב אצל גדולים תקי
מאמר י	יעקב מעשיר את חלקו בצאן לבן תקיג
מאמר יא	מעשיו הגשמיים של הצדיק נהפכים לענייני קדושה תקיח

פרשת וישלח (עמוד תקכב)

מאמר א	המסר שבקש יעקב ללמד לעשו הרשע ומהו הנשק היחיד היעיל כנגד לבן הארמי? תקכג
מאמר ב	יעקב שולח מלאכים תקלג
מאמר ג	עבודתו הרוחנית של יעקב בבית לבן תקלט
מאמר ד	תפילת יעקב תקמו
מאמר ה	הצילני נא מיד אחי מיד עשו תקנ
מאמר ו	וירא יעקב מאד ויצר לו תקנז
מאמר ז	המסר לעשו ע"י השלוחים תקסב
מאמר ח	עד גשתו עד אחיו תקסה
מאמר ט	המפגש בין יעקב לעשו תקסט
מאמר י	הילדים אשר חנן אלקים תקעב
מאמר יא	מאבק יעקב עם המלאך תקעה
מאמר יב	המאבק נצחי בין יעקב לעשו תקפא
מאמר יג	ויבא יעקב שלם עיר שכם תקפט
מאמר יד	שכם וחמור, תאוה וצרות עין תקצד

פרשת וישב (עמוד תרד)

מאמר א	בקש יעקב לשבת בשלוה תרה
מאמר ב	יוסף ואחיו תריג
מאמר ג	דיבת יוסף תרכג
מאמר ד	למען הציל אותו מידם תרכז
מאמר ה	מה בצע כי נהרוג את אחינו תרלב
מאמר ו	הלבנת פנים תרמב
מאמר ז	גודל איסור הלבנת פנים תרמו
מאמר ח	יוסף עומד בנסיון תרמט
מאמר ט	וימאן להתנחם תרנח
מאמר י	חלומו של שר המשקים תרסג
מאמר יא	חנוכה ובטחון תרסז
מאמר יב	ניסי חנוכה תרעה

פרשת מקץ (עמוד תרפא)

מאמר א	אמונה ובטחון בה' בכל מצב תרפג
מאמר ב	בטחון והשתדלות תרפח
מאמר ג	חלום פרעה בשנית תרצא
מאמר ד	ושם אתנו נער עברי תרצד
מאמר ה	ישועת ה' כהרף עין תרצט
מאמר ו	יוסף פותר חלומות תשג
מאמר ז	התנכרות יוסף לאחיו תשז
מאמר ח	אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' תשיב
מאמר ט	מרגלים אתם תשטז
מאמר י	עלילת הגביע תשכ
מאמר יא	כל אשר יאמר לכם יוסף תעשו (מטרת המילה) תשכג

מעלת כבוד הורים	מזאמר יב
מאי חנוכה?	מזאמר יג

פרשת ויגש (עמוד תשלט)

יהודה עומד בפרץ לפני יוסף	מזאמר א
יהודה מרכז את לב יוסף	מזאמר ב
הוציאו כל איש מעלי	מזאמר ג
יוסף מתוודע אל אחיו	מזאמר ד
אני יוסף העוד אבי חי?	מזאמר ה
כי נבהלו אחיו מפניו	מזאמר ו
רועי צאן היו עבדיך	מזאמר ז
עמידה בנסיון פתח לעליה ברוחניות	מזאמר ח
וירא את העגלות	מזאמר ט
ואת יהודה שלח לפניו	מזאמר י
ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים	מזאמר יא
ותחי רוח יעקב	מזאמר יב
יעקב מקבל עליו עול מלכות שמים	מזאמר יג
מצות תוכחה כיצד?	מזאמר יד

פרשת ויחי (עמוד תתיד)

פרשה סתומה למה?	מזאמר א
ויקרבו ימי ישראל למות	מזאמר ב
מידה כנגד מידה	מזאמר ג
האספו ואגידה לכם	מזאמר ד
ברכת ראובן	מזאמר ה
ברכת יעקב ליששכר	מזאמר ו

כל המודה במעשיו זוכה לחיי העולם הבא	תתמח	מאמר ז
יעקב מברך את מנשה ואפרים	תתנה	מאמר ח
שכל את ידיו	תתס	מאמר ט
צוואתו ופטירתו של יעקב אבינו	תתסו	מאמר י
קבורתו של יעקב אבינו	תתעד	מאמר יא
עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד	תתפג	מאמר יב
עצמות יוסף	תתפח	מאמר יג

פרשת בראשית

חכמת שלמה

”חושך אמריו יודע דעת ויקר רוח איש תבונה” (משלי יז)

שלמה המלך בחכמתו אומר, כי מי שהוא מונע הדיבור שלו מדבר דברים בטלים שאין בהם צורך, ורק מוציא מפיו דברים בעלי ערך וחשיבות, מורה שהוא יודע דעת. לכן, מפני שיש לו דעת, הוא מצליח למנוע הדיבור שאין בו כל תועלת. כפי שאמר התנא בפרקי אבות: ”כל המרבה דברים מביא חטא”. כלומר: כי כאשר מרבה דברים, מגלה במעשיו שהעיקר אצלו זה נפש המדברת. ונפש המדברת יש לה חיבור וצירוף אל החומר, ואינו נבדל לגמרי מהחומר, אלא יותר ויותר דבק בו, ולכן, מחוסר תכלית הוא מרבה בדברים יותר מדי. ואדם החפץ שהשכל יהיה נבדל מהחומר, זה אך ורק כאשר הוא מונע הדיבור, שאז מורה כי השכל שלו אינו מוטבע בחומר, אלא נבדל ממנו. לפיכך אינו מדבר הרבה, כי השכל הנבדל אצלו, הוא העיקר. וכן מי שהוא ”יקר רוח”, כלומר, שקשה עליו הדיבור ביותר וממעט בדיבור, מעלתו יותר מן ”החושך אמריו”, והוא נקרא ”איש תבונה”. כי כאשר קשה עליו להוציא הדיבור, הוא איש נבון. שהנבון הוא יותר מן בעל דעת, כי הנבון הוא מבין דבר מתוך דבר, וגם מפני ששכלו הוא שכל נבדל מן הגשמיות וקשה עליו הדיבור. כי הדיבור הוא צירוף אל הגשמי, מפני שהוא קשור אל כלי הגשמי שהוא הלשון. אבל מי שהוא ”יקר רוח”, שכלו נבדל לגמרי.

במקום אחר אומר שלמה המלך (משלי יז): "גם אוויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון". כלומר, כאשר הסכל שותק, חושבים שהוא חכם, כי אי אפשר שלא יהיה בו דעת מה. ובשביל אותה דעת נחשב לחכם, כי אינו מדבר סכלות. אבל כשהוא מדבר, אז בוודאי מדבר סכלות, ובשביל כך יקרא סכל. אבל מי שמונע ממנו הסכלות, אינו נקרא סכל, כי אין הסכלות כמו החכמה. כי החכמה נקראת חכמה, אף שהיא נמצאת במחשבה. ויש לחכמה מציאות גם במחשבה. אבל הסכלות אינה נמצאת במחשבה, כי אין לסכלות מציאות, רק כאשר מוציא הסכלות, אז היא נראית. כי הסכלות היא גשמית, לכן אינה במחשבה. לכן אומר הפסוק: "גם אוויל מחריש חכם יחשב". סכלות לא נחשב כאשר הוא במחשבה בלבד, ואם יש לו דעת מה, נקרא חכם בשביל זה, מה שאין כן כאשר מרבה דברים, שאז נמצא הסכלות מצד הדברים.

ממשיך שלמה המלך: "ואוטם שפתיו נבון", כמו שאמר ו"יקר רוח איש תבונה". כלומר, כאשר הדיבור עליו קשה מצד טבעו, מורה שהוא נבון לגמרי כאשר אוטם שפתיו וכאשר אינו רוצה לשמוע. **בירושלמי בפסחים** נאמר: "תנא רבי חייא. יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים". כפי שאמרנו, הדיבור נוטה אל הגשמי, ולפיכך יפה שתיקה לחכמים, מה שאין כן לטפשים.

(המהר"ל נתיבות עולם נתיב השתיקה)

מאמר א

כח מעשיו הגיד לעמו

רש"י על הפסוק הראשון בחומש בראשית אומר, בשם אביו רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה, אלא מ"החדש הזה לכם ראש חדשים" (שבפרשת בא, שזו מצוה ראשונה שבתורה. ומאחר שבאה התורה להנחיל לישראל מצוות, היה צריך להתחיל את התורה במצוה זו). ומה הטעם פתח ב"בראשית" ולא במצוה הראשונה שהיא פרשת החודש? משום, "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם

נחלת גויים". שלא יאמרו אומות העולם לישראל, לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה עמים. ותהיה תשובתם: כל הארץ של הקב"ה היא. הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו.

טרם שנסביר את כוונת חז"ל במאמרו של רבי יצחק, נעמוד לראשונה על זהותו של בעל השמועה, שרש"י ז"ל פותח בו את ספרו על התורה. מורגל בפי העולם שרבי יצחק היה אביו של רש"י. סברה זו נאמרה גם בספר דברי דוד על התורה, מאת הגאון בעל טורי זהב, בשם כתב ישן בביאורי רש"י, שהוא ראה בילדותו. גם מרן החיד"א בספר נחל קדומים מביאו בשם אלמוני, אבל הוא מעיר, כי המאמר הזה נמצא בדברי חז"ל, ומקורו בילקוט שמעוני בפרשת בראשית. אולם כנראה נפלה כאן טעות סופר. המאמר אינו בילקוט בראשית, אלא בפרשת בא (רמז קפז בשם מדרש תנחומא). מאמר זה מובא בכמה מקומות, אם כי בשינויים קלים. בבראשית רבה פרשה א', בשם רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, במדרש שיר השירים על הכתוב: "הביאני המלך חדריו" בשם רבי ינאי, ובזהר פרשת בא, בשם רבי יצחק. יש להעיר, מה שנזכר בפסקא "שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", כנאמר בדברי רש"י, אינה נמצאת בשום מקום. כנראה שאלו דברי פרשנות של רש"י לסברת קושית רבי יצחק, כשם שדברי הסיום "שלא יאמרו אומות העולם לישראל וכו'", הם תוספת פרשנות רש"י ז"ל.

בעלי התוספות והראשונים תמהו על פירוש רש"י שאמר, שפרשת "החודש" היא מצוה ראשונה. לפי סדר הפרשיות מצאנו, שקדמו לה מצוות נוספות, כגון: מצות מילה ומצות גיד הנשה? הם מנסים לתרץ, כי כוונת רש"י בזה שאמר שפרשת "החודש" היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, מה שאין כן במצות מילה ובמצות גיד הנשה, לא נצטוו בה כל ישראל. אך רבנו עובדיה מברטנורא בפירוש הטור וברא"ם טוען, שתירוץ זה אינו מיישב את התמיהה מדוע? כי גם מצות מילה ניתנה לישראל.

הרמב"ן סובר אחרת. הוא מבאר שפרשה זו היא יסוד ושורש באמונה שהעולם אינו קדמון, אלא נברא יש מאין. אם כן, היתכן שלא להתחיל את התורה מבראשית?

גם בעל העיקרים בספרו (מאמר ראשון פרק יא), רואה בסדרן של פרשיות התורה הקדמה שורשית ויסודית לתורה. כבר בראשונה מפרסמת התורה, כי ה' הוא עילת וסיבת הנמצאים. אח"כ מודיעה התורה על בחירת האדם ועליונותו על שאר הברואים, וה' מוסר דבריו לבני אדם, שזה יסוד לנבואה ותורה משמים. אח"כ התורה משרישה באדם את יראת העונש, ומלמדת דרכי תשובה ושורשים ויסודות באמונה. נשאלת השאלה: היתכן שחז"ל יעדיפו את "פרשת החודש" על כל העיקרים והשורשים שבתורה? חז"ל תמהים ושואלים: למה לא התחילה התורה בהם? אך אם נרד לעומקם של דברים ונתבונן בענין, נוכל לומר שחז"ל לא התכוונו בדבריהם לפרשת החודש כמצוה ציבורית ראשונה, אלא כוונתם היתה לפרשת יציאת מצרים בכללותה, שמקומה בתורה ובמחשבת ישראל והוא מרומם ונעלה על פרשת בריאת העולם. בדיברה הראשונה בעשרת הדיברות, מוזכרת יציאת מצרים, ללמדנו, שהיא שורש ויסוד לאמונת היחוד ושלטון אלוקים בבריאה. שנאמר: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי (מאמר ראשון פרק כה) אומר: ולא פתח ואמר אלקי השמים והארץ, ולא פתח ואמר בוראי ובוראך, אלא פתח דבריו אל כל ישראל ואמר: "אנכי ה' אלקיך". וכן לא אמר בורא העולם ובוראכם, פתחתי לך כאשר שאלתני על אמונתי והשיבותיך מה שאני חייב בו וחייבים בו כל עדת ישראל, אשר התברר אצל המעמד הזה בראות עיניהם, ואח"כ הקבלה הנמשכת, שהיא כמראה עין.

במפרשי הכוזרי אנו מוצאים שני הסברים לדברים אלה. רבי יהודה מוסקאטי בספרו קול יהודה, מפרש כוונת הכוזרי, שהתורה הזכירה יציאת מצרים בגלל שזאת ראו כל בני ישראל בעיניהם, ובריאת העולם רק שמעו וקבלו מאבותיהם. לכן בחר ה' במופת חותך להכרת אלוקותו, דבר שנתברר להם מתוך נסים, באמצעות ראייה ושמיעה.

גם רבנו סעדיה גאון בספרו אמונות ודעות (פרק ג), מפליג בשבחו של מופת הראייה ואומר: "ההגדה הנאמנה אמת, כאמיתת דבר המושג בראות".

וכן אומר הרמב"ן בפרשת ואתחנן על הפסוק: "רק השמר לך וגו' אשר ראו עיניך", שכאשר תגיע לאוזנינו התורה מפי הגבורה ועינינו רואות שאין

שם אמצעי, נכחיש כל חולק ומעורר ספיקות. זה שאמר: "וגם בך יאמינו לעולם". כי כשנעביר הדבר לבנינו, ידעו שהדבר אמת הוא ללא ספק, כאילו ראוהו כל הדורות. כלומר, נס יציאת מצרים מוכיח את אמיתות בריאת העולם, ובא זה ולימד על זה.

בהנחה זו מקשה הגאון בעל שבט סופר בספרו שערי שמחה, את סוף התורה להתחלתה. כי כל האותות והמופתים אשר עשה משה רבנו לעיני כל ישראל, מוכיחים ומאמתים את קדושת אמונתנו ב"בראשית ברא אלקים". מופת הראות מעיד על הקבלה, כדברי הכוזרי הנ"ל.

רבי ישראל הלוי בפירושו אוצר נחמד על הכוזרי, מעמיד כוונה אחרת בדבריו. לפי פירושו, כוונתו של בעל הכוזרי לומר, כי התורה מזכירה לנו את יציאת מצרים כדיברה הראשונה, לשם הדגשת סגולת ובחירת עם ישראל, וקשריו הבלעדיים לתורה. בגלל סיבה זו לא מוזכר כי ה' הוא אלוקי השמים והארץ, אלא נאמר: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך". כי רצה הקב"ה לסתום פיות אומות העולם שלא יטענו: אל אחד בראנו ואב אחד לכולנו, ומדוע נבגוד איש באחיו? וזו כוונת הכוזרי בדבריו: זה מה שאני חייב, ובזה חייבים כל קהל ישראל, כדי להדגיש את עיקרון ההבדלה בין ישראל לעמים, המובלט דווקא בנס יציאת מצרים ולא בבריאת העולם. נראה שצודק בעל אוצר נחמד בפירושו, שכן רבי יהודה הלוי הולך בשיטתו בתחילת ספר הכוזרי, כי היהודי הזכיר למלך כוזר שאלוקי אברהם יצחק ויעקב הוא המוציא את עם ישראל ממצרים, ועורר בכך תמיהת המלך ששאלו, למה לא הזכיר כי ה' ברא שמים וארץ.

גם מפרשי התורה והאמונה מדגישים את עליונותו של נס יציאת מצרים לגבי החידוש שבבריאת העולם.

בעל העיקרים (במאמר שלישי פרק כו) אומר, שגם יציאת מצרים יש בה משום חידוש מעשי בראשית, בבחינת "המחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית", וגם השגחת ה' על ברואיו, ובפרט השגחתו יתברך על עם ישראל.

הרב אבן עזרא בפרשת יתרו עונה לשאלת רבי יהודה הלוי: למה מייחסת התורה את האלוקות ליציאת מצרים? ומשיב: כי ביציאת מצרים מודגש

העיקרון של מעשי בראשית, ויש בה מופת הראות וגם חיוב המצוות מכח עבדות האדם.

הרמב"ן גם הוא סובר כך ואומר: מה שנאמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שהוצאתם משם מלמדת על המציאות ועל החפץ, כי בידיעה והשגחה ממנו יצאו. וגם תלמד על החידוש, כי עם התקדמות העולם, לא ישתנה דבר מטבעו. היציאה ממצרים מלמדת על היכולת, והיכולת מלמדת על היחוד.

רבנו בחיי על התורה, מפרט את היתרונות שיש ביציאת מצרים, שאינם בכריאת העולם.

היוצא מכל הנ"ל הוא, כי פרשת יציאת מצרים חשיבותה רבה ועצומה מאד, שבכוחה להשריש אמונה והחדרת ערכי היהדות ושורשיה, יותר מאשר פרשת בריאת העולם. מדוע? שכן יש בה חידוש מעשי בראשית, יש בה בחירת עם ישראל כעם ה', יש בה גם ענין השגחת ה' על כל הבריאה כולה וגם יש בה חשיבות מופת הראיה שאדם רואה במו עיניו, ותוך כדי כך נעלמים ספיקותיו והוא נשאר מחוזק באמונה.

כעת אפשר להבין את תמיהתו של רבי יצחק ברש"י, למה התחילה התורה בפרשת בריאת העולם ולא התחילה, כשם שהתחילה בעשרת הדיברות? יתכן שגם כוונת רש"י שאמר שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, מתייחסת לדיברה הראשונה שבעשרת הדיברות. בכל אופן, אפשר בהחלט להעמיס כוונה זו בדברי חז"ל שאמרו: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא במצות "החודש הזה לכם ראש חדשים", לא חלילה שחז"ל המעיטו בדרכה של ההסטוריה התורתית לגבי ערכן של מצוות והלכות, אלא אדרבא, לדעתם דווקא לשם תכלית זו, יש להתחיל בפרשת יציאת מצרים, שבה מובלטים בחירת עם ישראל והקשר עם התורה, יותר מאשר פרשת בראשית, שהיא סיפור תולדות האנושות כולה בבחינת אלוקי השמים. כעת הולמת יותר תשובתו של רבי יצחק, שהתורה התכוונה בתחילה להדגיש את הקשר שיש בין ארץ ישראל ועם ישראל, כשם שהתכוונה בדיברה הראשונה שבעשרת הדיברות, להדגיש את הקשר בין

הקב"ה לעם ישראל. שכן הדגשה זו מקומה בראשית התורה, שם שלובות וקשורות מצוות התורה בארץ התורה, ללא הפרדה.

וכך הסביר המהר"ל מפראג בספרו גור אריה על התורה את כוונת ר' יצחק, וז"ל: "אם תאמר שעדיין קשה, מה ענין נתינת הארץ לישראל אצל מצוות התורה הכתובות בתורה? אך אין זו קושיא, מפני שרוב מצוות התורה תלויות בארץ. כגון: תרומות ומעשרות, שמיטה ויובל ובניין בית הבחירה. ואם אין הארץ לישראל, לא יתכנו המצוות הללו כלל, שהרי כאילו כתוב: "וירשת וישבת בה". ויאמרו העמים, לסטים אתם ולא ירשתם הארץ, אלא בגזילה באה לידכם".

כתב הרמב"ן: כל מצוות שבתורה הם משפטי "אלקי הארץ". כלומר, כל המצוות הן שייכות דווקא בארץ. לפיכך הוצרך לכתוב בתורה, שמן הדין שייכת הארץ לישראל, שהוא יתברך בראה והוא נתנה. שנאמר: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים". על הארץ שהקב"ה בראה, שתל בה את האדם שהוא בחיר הבריאה, והבדילו מכל הבהמות ומכל החיות, ויצר אותו בשתי יצירות "לעבדה ולשומרה". כפי שמצינו שהקשו המפרשים על הפסוק: "וייצר ה' אלקים". מדוע המלה "וייצר" כתובה בשני יו"דין ולא ביו"ד אחת? מתרץ רש"י: לומר לך שכרא הקב"ה שתי יצירות כאחת. יצירת הגוף עבור חיי העולם הזה, ויצירת הנשמה עבור חיי העולם הבא. לכן ביצירת הבהמה נאמר: "וייצר" ביו"ד אחת, מכיוון שלחיות ולבהמות יש רק גוף ונפש שמחיים אותם, אך אין להם נשמה.

פעם שאל הקיסר אנטונינוס את רבי: כיצד עתיד הקב"ה לדון את בני האדם? והלא הגוף יכול לפטור את עצמו מן הדין, שיאמר שהנשמה חטאה, שמיום שפרשה ממנו, הריהו מוטל כאבן דומם בקבר. וגם הנשמה יכולה לפטור את עצמה מן הדין ולומר שהגוף חטא, שמיום שפרש ממנה, הרי היא פורחת באויר כצפור? אמר לו רבי: אמשול לך משל למה הדבר דומה. למלך אחד שהיה לו פרדס נאה ובו תאנים נאות. הושיב המלך בפרדס שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר החיגר לסומא: תאנים נאות אני רואה בפרדס. בוא והרכיבני אליהם ונאכלם ביחד. רכב החיגר על הסומא וקטפו מהתאנים ואכלום. לימים בא המלך בעל הפרדס ואמר להם: היכן התאנים הנאות שהיו לי? אמר לו הסומא: כלום יש לי עיניים לראות? אמר לו החיגר: כלום יש לי

רגליים ללכת? מה עשה? הרכיב את החיגר על גבי הסומא ודן אותם כאחד. שנאמר (תהלים ז, ד): "יקרא אל השמים (היא הנשמה) מעל, ואל הארץ (זה הגוף) לדין עמו". כלומר, לדון אותם ביחד.

"בראשית ברא אלקים", אלו הן שלוש מילות היסוד לזכותנו על ארץ ישראל. בדומה לזה אפשר לומר, ששלוש מילים אלו הן אבני היסוד של תורת המידות. כאשר קבעו חז"ל ש"דרך ארץ קדמה לתורה", הרי יסוד הדברים הוא במילים אלו שבראש התורה, והן האמונה בכורא עולם.

המידות המושחתות הם ענפים רעים שיצאו מעץ הכפירה. חז"ל קבעו: "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה". ביאור הדברים, שנאמר (סוטה ד'): "כל אדם שיש בו גסות רוח, כאילו כופר בעיקר". וכן נאמר (סנהדרין נ"ח): "הסוטר לועז של ישראל, כאילו סוטר לועז של שכניה", ועוד. הרי מכאן, כי כל המידות קשורות וכרוכות הן באמונה. ואימתי מתגלה הדבר? בשעת כעסו ובעת התגאותו של אדם, כשהוא מבטא שנאתו וקנאתו, וכיוצא באלו. כי אם היתה אמונתו פשוטה ומושרשת בלבו שהכל משמים ואין דבר נעשה מאליו, כי אז אין מקום לכעסו, אין מקום לגאווה, אין מקום לקנאתו בזולת, וכדומה.

"בראשית ברא אלקים", זוהי קריאת תגר על הכפירה. זוהי קריאה לאמונה פשוטה. כי בורא הכל, הוא הנותן למי שירצה, כי משלו הכל וממילא אין כל טעם והיגיון להתקנא בחבר, או לשנוא אותו או לנקום בו. כי מה שנותן לו הקב"ה זה שלו, וכל ערעור על כך הוא חלילה, פגיעה עמוקה בשורשי האמונה.

כבר בשחר נעוריו יש לאדם להשריש בלבו את ה"דרך ארץ קדמה לתורה". זאת יש לעשות קודם שישתמשו בו המידות הרעות, כי לאחר מכן יהיה הדבר קשה ביותר לעוקרם מקרבו.

"בראשית ברא אלקים". כתב הגאון רבי אליהו הכהן זצ"ל מטריפולי בספרו ארחות חיים: "בראשית ברא אלקים", סופי תיבות אמת. זהו שנאמר (תהלים קיט קט): "ראש דברך אמת". לומר, שבראשית ובתחילת התורה, נרמז חותמו של הקב"ה שהוא אמת. כי התורה היא תורת אמת, וגם בריאת

העולם יסודה באמת, כי הוא אחד מן העמודים שהעולם עומד עליהם: על הדין, על השלום ועל האמת.

ומדוע נרמזה האמת בסופי תיבות ולא בראשי תיבות? לומר לך, שבסופו של דבר תמיד תתגלה האמת. ואם תראה אנשים שהולכים בדרך טובה ואינם מצליחים, ואנשי שקר ומרמה מצליחים, עקוב אחריהם לאורך זמן ותראה, שהשקר אין לו רגלים, ובסופו של דבר הוא קורס ומתמוטט, ואילו "שפת אמת תכון לעד" (משלי יב יט).

מעשה באדם שפצעון מוגלתי, אפצס, צץ במחילות אפו. בתחילה עקצץ, הטריד, אך תפח לאטו וחסם דרכי הנשימה. פנה האיש לרופא בעירו למברג, וזה ראה ונחרד. אמר לו: סע לוינה למומחה פלוני במחלות אף אוזן וגרון. נסע, והמומחה אמר: אין קל מלנקב ולנקז, אך המקום קרוב למוח, ואם רסיס יחדור פנימה, ירעיל את המוח ויפשה בו רקב. לא. איני נוטל אחריות. סע לברלין לפרופסור פלוני. הפרופסור ראה ונחרד. אמר: גדולה הסכנה. סע לקופנהגן, שם המומחה העולמי למחלות וזהומים במערכת הנשימה, הוא לבדו יוכל להושיעך. באין ברירה נסע לקופנהגן. אמר לו המומחה: שמע לעצתי, חזור לבינתך וכתוב צוואה, סדר ענייניך. יש סיכוי זעיר שהמורסה תצטמק ותתיבש, ואז ינצלו חיךך. רוב הסיכויים שהמורסה תגדל ותתפוצץ ותזהם את המוח. למה לקרב את הקץ? נדחהו ככל שנוכל. נפל לבו וחשכו עיניו. תקותו האחרונה נכזבה. פנה לשוב לארצו ולעירו, ועשה דרכו לגרמניה ומשם לצ'כיה. לידו ישב יהודי שתמה למראהו: נושם בכבדות דרך הפה, מדוכדך בעליל, מוטרד ופזור נפש. שאלו: מה לך? הסיח צרתו. בבעלז כבר היית? התעניין. בעלז הוא שם מקום? שאל. התפלא הלה: וודאי! בעלז היא העיירה הנודעת ביותר בגליציה. לא שמע מימיו. ויש שם פרופסור? איש לא הזכירו. צחק הלה צחוק רם: כל הפרופסורים מתגמדים לעומתו. הרבי מבעלז, מי לא שמע עליו? חולים מבריאים, אלמים מדברים, חרשים שומעים, עיוורים שבים לראות. תמיהני עליך שנסעת למרחקים ובעלז הסמוכה לא היית! התקוה שבה ונעורה. מלמברג שכר כרכרה שהביאה אותו לבעלז. עמד בתור והיטה אוזן לשיחות בנפלאותיו של הרבי. התור התקדם והוא מצא עצמו עומד מולו פנים אל פנים. הצביע על אפו וסח בצרתו. פנה אל דוקטור לויין בלמברג, אמר לו הרבי, ובטרם הספיק לפצות פה, פנה הרבי אל הבא אחריו בתור והוא נפלט החוצה. כל תסכולו התפרץ: בשביל זה באתי? סבור הייתי שיושיט ידו והפצע ייבש וינשור,

יעלם וימוג. אבל לשלוח אותי לרופא זוטר? הלא בוינה הייתי, ובברלין, ועד לקופנהגן הגעתי. הפיסו האנשים דעתו ואמרו: מי בא בסוד הרבי? אבל לדברך, שכבר נסית הכל, מה איכפת לך לנסות את דר' לוין, אולי יודע הרבי שהתרופה בידו, שיקוי פלא באמתחתו! אכן, מה היה לו להפסיד? שב ללמברג ובריר. מצא שיש רופא אף אוזן וגרון, יהודי מתבולל בשם דר' לוין ועלה למרפאתו. לא היה צריך לומר מלה. פיו הפעור כדג סיפר הכל. הרופא הושיבו בכסא מול החלון, והורה להרים פניו כלפי מעלה. נטל את המלקחיים העדינים וגחן להביט למערות אפן. המגע של המלקחיים דגדג וגירה, ולא יכול היה להתאפק. התעטש התעטשות עזה, והמורסה נפתחה והמוגלה המדממת הותזה בכח עז על הרופא, שלא הספיק לקפוץ לאחוריו. מקודקודו ועד קצה חלוקו, רוסס בשבבי המגולה. אף רסיס לא נותר כדי לחדור פנימה, הכל נורה על הרופא. אני מצטער, גמגם במבוכה. הרופא היה נסער: אמור את האמת. הרבי מבעלז שלח אותך? כן. מנין אתה יודע? כי תמיד הוא מעולל לי כך! התברר שהרבי מבעלז שם עינו על הרופא המתבולל, והחליט להראות לו שיש אלוקים, והוא עוזר לצדיקים ולפונים אליו. ובמקום לפקוח עיניים ולהודות לרבי שפקח את עיניו, הוא הרופא כועס עליו.

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", מכאן רואים את מרכז הבריאה. התורה מתחילה בסדר בריאת השמים והארץ וכל תולדותיהם. יום יום מששת ימי הבריאה, ומה שהקב"ה ברא יחד עמו. ביום ששי ברא את האדם בחיר היצורים. ביום ששי לבריאת העולם, כתבה התורה שינוי קל, מה שלא כתבה בשאר הימים. התורה הוסיפה אות ה"א ליום בריאת האדם, שנאמר: "יום הששי". רש"י פירש, כי האות ה"א מרמזת על חמישה חומשי תורה. כי תנאי התנה הקב"ה עם הבריאה, שיהיה קיומו של עולם תלוי בקיום עם ישראל את התורה, שכן תכלית הבריאה היא קיום תורה ומצוות וישראל שמצווים לקיים אותם. העולם כולו סובב על התורה ועם ישראל.

השמש והירח לשם מה נבראו? האם בכדי להאיר לעולם, ולא לשימוש אחר? בא הפסוק ואומר: "והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים". מפרש תרגום יונתן בן עוזיאל, שהמאורות ישמשו לא רק להאיר, אלא גם לקביעת המועדים, החודשים, השנים, ולהוסיף יום לחודש וחודש לשנה וכו', כי לשם ולתכלית זאת הם נבראו.

בפסוק הבא נאמר: "והיו למאורות ברקיע השמים". כותב רש"י: עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם. המלה "עוד" שהזכיר, באה ללמד שהמאורות ישמשו גם להאיר לעולם. אמר דוד המלך (תהלים קד): "עשה ירח למועדים". אבן עזרא שם אמר: אמרו מפרשים, כי ה' עשה את הירח בעבור קביעת מועדי ה', כי עיקר תכלית המאורות הוא לשמש לעם ישראל קיום המצוות, ויש לעם ישראל תפקיד גדול להאיר לעולם.

עם תחילת השנה בקריאת התורה בפרשת בראשית, ובלמדנו את ילדינו פרשה ראשונה שבתורה, מבהיק לעינינו וחודר לעצמותינו אורה הזורח של אמונתנו הצרופה והטהורה, שהתורה והמצוות הן מרכז בריאת העולמות כולם. כך עלה לרצון לפניו יתברך, ועליהן השית תבל ומלואה. זוהי האמונה שעלינו לשנן לבנינו ולנטוע בלבותיהם הרכים, למען ידעו הם ולמען ידעו בניהם אחריהם דור אחר דור, לנהל את חייהם על התורה ולכוון צעדיהם על פיה, עד עולם. על ברכי אמונה זו נתחנכו ילדינו, ובהיותם בגיל ארבע חמש, ניטעה האמונה בו יתברך בלבם הרך. יסוד האמונה מונח במילים הראשונות של התורה: "בראשית ברא אלקים". גם על הגדולים מוטלת חובה לשנן ולהעמיק באמונה זו תמיד, כי קיום המצוות תלוי בה ורק בה. ככל שהאמונה גדולה יותר, קיום המצוות גדול ושלם הוא יותר.

מאמר ב

עולם ומלואו בשביל התורה וישראל

תורתנו הקדושה פותחת את חמישה חומשי תורה בהכרזה, שהקב"ה ברא שמים וארץ. שנאמר: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ".

הגמרא (עבודה זרה ב) אומרת: "לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר, מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין וכו'. נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה. אומרים לפניו: ריבוננו של עולם! הרבה שווקים תקנו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב

הרבינו, והכל לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: שוטים שבעולם! כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. מיד יצאו בפחי נפש. יצאה מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה. אומרים לפניו: ריבוננו של עולם! הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. וכן כך לכל אומה ואומה".

שואלים המפרשים: יש לתמוה, כיצד יעיזו האומות לעתיד לבוא, לומר דבר שקר גלוי כזה לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו? והרי יווכחו באמת הצרופה?

בחידושי הרי"ז הלוי סולוביצ'יק זצ"ל נאמר, שתמיהה זו לדעתו, אין בדבריהם שקר כלל, והראיה היא מעצם תשובתו של הקב"ה. אין הקב"ה דוחה את דבריהם ואומר להם: שקרנים אתם, אלא אומר להם, שוטים שבעולם! והביאור הוא: עצם בריאת העולם לא היתה אלא בשביל ישראל ובשביל התורה (כפי שפרש רש"י עפ"י חז"ל בביאור הפסוק "בראשית ברא אלקים". כל מה שנעשה ונתחדש בעולם מתחילת הבריאה ועד סוף הדורות, הוא רק בשביל ישראל שיתעסקו בתורה).

וכבר האריך הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות וכתב שם: אפשר שיבנה אדם ארמון מפואר ביותר, שכל תכליתו היא כדי שיבוא ביום מן הימים איש חסיד, ויחסה יום אחד בצל קיר אחד מקירות הארמון וינצל על ידי זה ממוות? כך גם כאן. כדאי היה לבורא עולם לברוא עולם ומלואו בשביל ישראל לבדם.

מכאן, שצדקו דברי אומות העולם, שכל מה שעשו, לא עשו אלא בשביל ישראל ובשביל התורה. ואף שהיום בעולם הזה איננו יכולים לדעת מאומה מתכלית עשיית כל מעשה, מכל מקום לעתיד לבוא, כשהאמת תתגלה לכל, אז יהיה גלוי לכולם כל מעשה שנעשה בעולם. כל אחד ידע מהי תכלית כל מעשה ומעשה, ולא יזו מטרה הוא מיועד.

אשר על כן, כאשר יווכחו אומות העולם וידעו למפרע שעשו הכל בשביל ישראל, יתבעו מהקב"ה שכר על פעולתם. על תביעה זו יאמר להם הקב"ה:

שוטים שבעולם! מצדכם עשיתם הכל לצורך עצמכם, אך משמים סובבו שפעולותיכם תהיינה בשביל התורה וישראל, ועל כך לא מגיע לכם שכר.

אומר שלמה המלך (במשלי ד): "וירני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה". על כך אומר המהר"ל: שלמה המלך בקש להזהיר את האדם על לימוד התורה וקיום המצוות. כאשר נתן ה' יתברך את התורה, בקש מהאדם ש"יתמך דברי לבך". כלומר, שלבך יתמוך את התורה שהיא דברי ה' יתברך, והזכיר כאן ענין הלב. כידוע, לב האדם הוא סם חיים, והתורה בכוחה להחזיק את הלב ולתת לו חיים. אם תשמור מצוותי, יתווספו חיים על חיך, כפי שנאמר: "שמור מצותי וחיה". כי דברי תורה תומכים ומאשרים את העולם כולו, ואיך לא יהיו מאשרים ותומכים את האדם שעוסק בתורה והתורה תתמיד להיות עמו?

עיקרון זה שהתורה תומכת את כל העולם, מצאנו בגמרא (שבת פח): נאמר בתורה "ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי". הוסיף ה"א ב"ששי", מה שלא הוסיף בשום יום אחר, לומר לך, כי כל מעשי בראשית היו תלויים ועומדים עד ששי בסיון, יום קבלת התורה. עשה השם יתברך תנאי עם מעשי בראשית, שאם יקבלו ישראל תורה מוטב, ואם לאו, יחזור העולם לתוהו ובוהו. מכאן, שדברי תורה מחזיקים ותומכים הכל, והם מביאים לקיום העולם, כל זה מפני שהתורה היא סדר העולם.

כאשר רצה הקב"ה לברוא את העולם, הסתכל בתורה וברא עולם. כך ידע האדם חובותיו ותפקידיו בעולם, באיזה מעשה ינהג וכיצד ינהג, ומהו סדר מעשיו. זהו סוד נתינת התורה לאדם. וכמו שהתורה היא סדר לאדם, כך הבריאה היא סדר לעולם, עד שהתורה נחשבת סדר הכל. לכן כאשר רצה ה' יתברך לברוא את העולם ולסדר אותו, הביט בתורה שהיא סדר הכל, וברא את העולם. ומפני שהתורה היא סדר כל העולם, כך כל דבר שהוא מסודר, הוא ג"כ מקושר לאותה תורה.

אמרו חז"ל (אבות פ"ה): "בעשרה מאמרות נברא העולם". והלא במאמר אחד יכול היה לברוא? מדוע הוזקק לעשרה מאמרות? מכאן למדים, שבא לתת שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם, ולפרוע מן הרשעים

שמחריבים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, אף שהיה אפשר לבוראו במאמר אחד. כל זה הוא כדי לתת עונש לרשעים.

אומר המהר"ל: דבר זה אין הדעת מקבלת. מספר עשר מורה על דבר שיש בו ריבוי והוא כלל אחד מאוחד ומקושר. כי כך הוא המספר עשר, שאות יו"ד שמספרה עשר היא קטנה, שלא ניתן בשום אופן לחלוק אותה לשנים, שצורתה כנקודה. וזה בא לומר, כי עשרה הם מסודרים יחד, עד שהם כדבר אחד. ומלמד, כי העולם מסודר יחד עד שהוא כולו אחד. סדר העולם היא התורה שהיא סדר אחד, כי התורה היא אחת. לכן נאמר: "בעשרה מאמרות נברא העולם". כלומר, מה שנברא בעשרה מאמרות ולא נברא במאמר אחד, זה כדי שהעולם יהיה סדר אחד ומקושר ביחד.

בספר ירמיהו (כג) נאמר בשם ה': "הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע". דורשת הגמרא: מה פטיש כשהוא מכה, הוא מתחלק לכמה ניצוצות, כך דבר ה' מתחלק לכמה חלקים וכך נברא העולם. ואם לא כך הדבר, איך היה כל העולם, שבו דברים מחולקים, נברא במאמר אחד? לכן כל העולם מחולק, כל דבר לעצמו. ועכשיו שנברא העולם ביו"ד מאמרות, אשר מספר עשר מורה שהעולם הוא אחד מסודר ומקושר ביחד, ובא ללמד, כי הצדיקים ששומרים הסדר שסידר השם יתברך את העולם, בזה הם מקיימים את העולם, והיפך, הם הרשעים, שכאשר הם יוצאים מהתורה ועוברים על הסדר שסידר ה' יתברך, בזה הם מחריבים את העולם. כי כל העולם הוא אחד מקושר ומסודר, ושינוי הסדר שסידר ה' יתברך, משנה את כל הבריאה. לכן הצדיקים שכרם גדול, כי הם מקיימים את העולם, והרשעים עונשם גדול, שמחריבים הכל.

מסופר על הגר"ח אביו של הרי"ז שאמר: כאשר נסללה מסילת הברזל בפטרבורג שברוסיה לכיוון ברלין שבגרמניה, היה זה בשביל בני הישיבה שיוכלו להגיע בקלות לוואלוז'ין. שכן כל מה שנעשה בעולם, הכל נעשה בשביל התורה ובשביל ישראל. לפני שנים רבות סללו הצארים של רוסיה את מסילת הרכבת הטרנס סבירית, בדם, ביזע ובעמל רב. העבודה במסילה התארכה עשרות שנים. סכומי כסף גדולים הושקעו בבניית המסילה, שחצתה את כל ערבות סביר והגיעה עד חופי יפן שבמזרח הרחוק, מרחק של עשרות אלפי ק"מ. רבים תמהו, מה ההיגיון בבניית המסילה? התשובה: כאשר בני

ישיבת מיר נמלטו מאירופה הבוערת לחוף מבטחים שביפן, והשתמשו ברכבת הנוסעת על מסילה זו, אז הבינו כי כל המאמץ הגדול וההשקעה העצומה בבניית מסילת הברזל היו כדאיים, שכן המסילה שימשה להצלת ישראל העוסקים בתורה.

"בראשית ברא אלקים". הצדיק רבי משה ליב מסאסוב אמר: ראשית דבר צריך יהודי לדעת, כי "ברא אלקים את השמים ואת הארץ". יש בורא ומנהיג לכל מה שנברא בעולם, ואין הדברים מתנהלים חלילה מעצמם. להפיץ את הכרת הבורא בעולם, הגיע בשעתו אברהם אבינו ע"ה, שקרא לבני דורו את הקריאה הגדולה: אם יש בירה, יש מנהיג!

מעשה ביהודי כופר בתורה שבא אל רבי עקיבא ושאל אותו: העולם הזה, מי בראו? אמר לו: הקב"ה. אמר לו: הראני דבר ברור. כלומר, הבא לי ראיה ברורה לכך. אמר לו: למחר תבוא אלי. למחר בא אצלו. אמר לו רבי עקיבא: מה אתה לובש? אמר לו: בגד. אמר לו: ומי עשאו? אמר לו: האורג. אמר לו: איני מאמין לך, תוכיח לי זאת! אמר לו: ומה יש להוכיח לך? אין אתה יודע שהאורג עשאו? אמר לו: ואין אתה יודע שהקב"ה ברא את עולמו? ראה היהודי הכופר שאין לו מה להשיב, והלך לו לדרכו. אמרו לו תלמידיו: מהי ההוכחה שהוכחת לו? אמר להם: בני! כשם שהבית מעיד על הבנאי, והבגד מעיד על האורג, והדלת מעידה על הנגר, כך העולם מעיד על הקדוש ברוך הוא שהוא בראו.

ומסופר. בשכנותו של רבי יהודה הלוי, גאון שירת ישראל בספרד, גר גוי, שאף הוא להבדיל היה משורר. טען הגוי ברוב סכלותו, שהעולם נברא מאליו. ויכוחים רבים התנהלו בינו לבין רבי יהודה הלוי בנושא זה, אך לא עלה בידי רבי יהודה לשכנעו לשנות את השקפתו. באחד הימים, חיבר המשורר הגוי שיר. כאשר הגיע הגוי לכתובת שורות הסיום של השיר, לא ידע כיצד לסיימו. יצא איפוא לטייל בגינתו, הרהר בשיר שחיבר וחשב על סיום מוצלח. בדיוק באותה שעה עבר רבי יהודה הלוי בסמוך לבית המשורר הגוי, ומבעד לחלון ראה על השולחן ואת השיר הבלתי גמור. מיד הוסיף בשולי הגיליון מספר שורות של סיום מוצלח ביותר. כששב הגוי מטילו, מצא להפתעתו את השיר מושלם, אך לא ידע מי עשה זאת. בהתרגשות מרובה מיהר אל שכנו רבי יהודה וסיפר לו את הדבר. מדוע אתה מתפלא? צינן רבי יהודה את פליאתו הנרגשת. בוודאי סיום השיר נעשה מאליו. לא יתכן כדבר הזה, אמר הגוי, שיר איננו יכול להכתב מאליו. ובכן, השיב לו רבי יהודה הלוי תשובה ניצחת, שיר קטן אינו

יכול לדעתך להכתב מאליו, ואילו העולם כולו, האם יתכן שיברא מאליו? נכלם הגוי ולא היתה ברירה בידו, אלא להודות בטעותו.

במדרש אגדה (בראשית פרק א) דרשו חז"ל: "בראשית", בזכות התורה ברא הקב"ה את עולמו שנקרא "ראשית". אמר רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל החפץ חיים: כמה גדולה וחשובה היא התורה! למשל, כאשר אדם פותח חנות ומשקיע בה לביסוסה רובל כסף בכל שבוע, הוא מקווה שהשכר שירוויח מחנותו יהיה גדול ורב יותר מרובל כסף לשבוע. וכן, אם הוא בעליו של בנק גדול שהוצאותיו עולות עשרה רובל כסף בכל יום, השכר שהוא מקווה להרוויח מעסקי הבנק, יהיה גדול יותר מעשרה רובלים שהשקיע. בדומה לזה, אם אנו רואים ארמון מפואר בנוי לכבוד המלך, שהוצאות בנייתו עלו בוודאי מאה מיליון רובל כסף, אנו מבינים כי אם המלך יושב בארמונו על כסאו ובראשו כתר, הרי שווי הארמון המפואר הוא רב מאד. קל וחומר פי אלפי אלפים, כאשר אנו רואים שהקב"ה בכבודו ובעצמו ברא שמים וארץ וכל אשר בם, כמה נפלאה פעולתו. וכאשר אנו שומעים מרוממות כבודו יתברך, שאמר שעשה את הבריאה בשביל התורה, נבין כמה גדולה היא התורה הקדושה עד אין חקר ואין תכלית.

במדרש רבה מובא: הקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם!

מעשה שהיה בגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין, שקבל במתנה מכשיר חשמלי מארצות הברית, ולא ידעו בני ביתו כיצד להפעילו. אמר להם רבי יחזקאל: בדקו היטב, בוודאי מצורף דף הוראות למכשיר. חיפשו בני הבית ומצאו, שבתוך הקופסא אכן היה דף הוראות מפורטות, כיצד להשתמש במכשיר. הרי לכם הוכחה, אמר רבי יחזקאל, שהתורה היא מן השמים. כי אם מכשיר חשמלי פשוט, לא נשלח למסחר ללא דף הוראות, קל וחומר שעולם שלם לא בונים, ללא דף הוראות.

אין העולם נברא, אלא בשביל התורה שנקראה ראשית. ונתקנה התורה תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם. כל מי שאינו דואג לעמול בתורה, גורם לחורבן העולם, והוא עתיד ליתן דין וחשבון ביום הדין הנורא. כי אחרי מותו של אדם, מביאים אותו לפני בית דין של מעלה ושואלים אותו: קבעת עיתים לתורה? אז יצטרך להשיב, הן או לאו. ואם יאמר למדתי תורה, התשובה לא תספק. כי השאלה שנשאל היתה, אם קבע עיתים לתורה.

כלומר, האדם נשאל אם לימוד התורה שלו היה בקביעות. האדם יצטרך להשיב, מתי ובאיזה זמן הוא למד באופן קבוע, ואם הדבר היה גם מדי יום ביומו. והכוונה לקביעות, ששום סיבה שבעולם לא תבטל אותו משיעורו הקבוע. כשם שאין בעל חנות מכולת סוגר חנותו מכל סיבה שהיא, כך אין האדם יכול לבטל לימודו שצריך להיעשות בקביעות. אומר הקב"ה לכנסת ישראל: בני! אעפ"י שבראתי לכם יצר הרע, בראתי כנגדו תורה תבלין. וכל זמן שתעסקו בתורה, לא יהיה ליצר הרע שליטה עליכם. ואם לא תעסקו בתורה, תהיו מסורים בידי, שיחטיאכם ויקפח אתכם בחיי העולם הבא.

לכן אמר רבי יעקב כולי זצ"ל מחבר ילקוט מעם לועז: חובה לקבוע לכל הפחות שעה אחת קלה ביום ושעה אחת בלילה, ולקבלן כחובה. לקרוא קצת מזמורים, או קצת מדרש, או עין יעקב, או ראשית חכמה, או שבט מוסר. כל אחד לפי מה שהוא יודע. ולא די לומר, כשיהיה לי פנאי אלמד. שאם עושה כן, לא ימצא לעולם שעת מנוחה. לכן כאשר קובע האדם ללמוד תורה, הוא צריך לעזוב הכל ולהסיח דעתו מכל עסק, כדי לקיים חובתו. ואם ארע לו אונס גדול שאיננו יכול ללמוד ביום, חייב להשלים השיעור בלילה, ולא ילך לישון בלי שהשלים חוקיו.

מאמר ג

ויהי ערב ויהי בוקר

"והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור. וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך. ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". ביהדות מתחיל היום מהלילה. אצל אומות העולם, להיפך. מדוע? כבר בפסוקים הראשונים בתורה עולה השאלה: מה ראה הקב"ה להתחיל את הבריאה בתהו ובוהו? והלא אין קץ ליכולתו. ומדוע לא ברא הקב"ה את כל פרטי הבריאה, כשהם כבר מסודרים וגמורים כראוי? ומה יש צורך ב"תהו ובוהו"?

התשובה היא, שאנו מוצאים בסדר הזה יסוד גדול. אדם מטבעו מצפה הוא תמיד מעצמו. כאשר הוא מחליט לתקן את עצמו בענין מסוים, כמו למשל תיקון מידת הכעס, או שמירת מצוה אחרת, הוא בטוח שמיד הוא יהיה מתוקן בה, ויתמיד ויעשה אותה בשלימות ללא כל טרחה. אך כאשר האדם נכנס למסלול עבודת התיקון, הוא מגלה כי העבודה היא ארוכה ורצופת מכשולים, ויש בה עליות ונפילות. אז עלול האדם להתייאש, כי עבודה זו אינה בשבילו. הוא אינו יודע כי תכלית הבריאה היא להתמודד ולעבוד עד להצלחה, ועל זה הוא יקבל שכר גם על מסלול הארוך שעשה. לפיכך בקש הקב"ה לחזק את האדם ולומר לו: הנה ראה! גם אני התחלתי את הבריאה מכלום, כלומר, מתוהו ובוהו. ללמדנו, שעלינו לפעול כפי בריאת העולם, מתוהו ובוהו. כי כך הוא הסדר הטבעי בבריאה, להתחיל תחילה בדבר שאין בו סדר, ומאי סדר נוצר הסדר.

הקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית. בכל יום נאמר "ויהי ערב ויהי בוקר". מזה שהתורה הקדימה את הערב לפני הבוקר, למדו חז"ל שהלילה הולך אחר היום. לכן יש למנות כל יום, החל מצאת הכוכבים עד השקיעה למחרת.

אצל אומות העולם הדבר הוא הפוך, הלילה נגרר אחר היום שלפניו. מכאן רומזת לנו תורתנו הקדושה רמז גדול, שהיהודי צריך לדעת שכשם שהיום מתחיל מהלילה, כך העבודה הרוחנית האישית שלו, צריכה להתחיל מהלילה, ובזה יתעודד האדם ויחזק את עצמו. כי ידוע, שלפני שהאדם רואה אור במעשיו, הוא רואה את החושך ואת הסיבוכים, את התוהו ובוהו. מצאנו שהלילה נקרא "ערב". ולמה נקרא כך? כי ערב, משמעותו תערובת ובילבול הנראים לעין, וזה מתחיל בחושך. ובוקר נקרא כך, על שם הביקורת והבהירות שמביא אור היום עמו.

באה התורה ללמדנו, כי גם כעת בזמן התוהו ובוהו, אם חש האדם שהוא כביכול שרוי בחושך והכל מעורבב לנגד עיניו, אל ידאג. עוד יבוא היום לאחר הלילה, והכל יואר. שמחתו תהיה שלימה כאשר יראה את האור הגדול, ויקבל שכר עמלו.

זהו שאמרו חז"ל: "צדיקים תחילתם יסורים וסופם שלווה, ורשעים תחילתם שלווה וסופם יסורים". לכן נחקק ביהדות שהיום הולך אחר הלילה. לכן השבת, הקב"ה קבעה בסוף ששת ימי המעשה. אצל אומות העולם הלילה הולך אחר היום, ויום מנוחתם מתחיל בתחילת השבוע.

על הפסוק: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" כתבו המפרשים, שהאור הזה שנברא ביום הראשון, השקיעו הקב"ה במידת לילה, ולאחר מכן הזריחו להאיר במידת יום. לזה נאמר: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". כלומר, הערב הוקדם לבוקר.

הרב אברהם אבן עזרא אומר, שהערב נקרא לילה. מדוע? מפני שבו התערבבו הצורות. א"כ, בראשונה היה שם חושך, והאור בא לאחר מכן ונברא אחרון, ושניהם ביום אחד. הימים האלה נזכרים ונעשים בשבתות ומועדי ה', שתחילתם מהלילה עד היום הבא אחריו. כך היה במעשה בראשית, שנאמר: "וחשך על פני תהום", ואח"כ נאמר: "יהי אור ויהי אור". וכן נאמר: "מערב עד ערב תשבתו שבתכם". וכן קורבן פסח נעשה בערב, לפי שמשם הוא תחילת החג, לילה ויום.

יש מפרשים האומרים, כי תחילת היום הוא הבוקר, וסופו הוא סוף הלילה שלאחריו. וזהו ענין "ויהי ערב ויהי בוקר", שהיום יקרא ערב, לפי שתכליתו וסופו הוא הערב. והלילה יקרא בוקר, לפי שסופו ותכליתו הוא הבוקר.

אברבנאל אומר: פירוש זה כולו מוטעה, כי הדבר לא קונה את שמו מתכליתו, אלא בהיות התכלית ההיא, נח ומתמיד עליו. אבל אם הוא בתנועה, לא יקרא בשם על מה שיהיה אחריו. והראיה: כי הנה החיים לא יקראו מוות, מפני שהוא יבוא אחריהם. ולדברי המפרשים המטעים האלה, היה ראוי שיקרא הלילה יום והיום לילה, ועליהם אמר הנביא (ישעיה ה'): "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר". גם ענין זה מחוייב המציאות, אחרי שהיום השלם הוא עשרים וארבע שעות, חצי ממנו הוא יום מאיר, וחצי השני הוא לילה. כי אנו לא קוראים את היום השלם הזה בשם יום אחד, ויום שני וכדומה, אלא הוא נקרא לילה אחד, או לילה שני, שהוא החלק האחרון, כי הם "לילה

ליום ישימו כחשיכה כאורה". ונמשך מזה, שהיה ראוי לומר, ויהי ערב ויהי בקר לילה אחד, ולא יום אחד. הסבר זה יש בו שיבוש הדעת. כי כפי הסדר הטבעי, הלילה הוא התחלת היום שיבוא אחריו, ולכן, למה לא אמר הכתוב, ויהי יום ויהי לילה, אלא אמר "ויהי ערב ויהי בוקר"? לפי שהערב והבוקר יתחדשו בהדרגה. עלות השמש ושקיעתה, כפי דרגות תנועות הגלגל, חלק אחר חלק, כדי שלא יחשוב החושב שהאור נברא ביום הראשון ואין כאן חידוש של ערב ובוקר. מדוע? כיוון שלא היה כפי תנועות הגלגל, כי לא זרח ולא שקע בהדרגה. וכשתיכף היה מתחיל האור ההוא, היה בחצי היום, "כצאת השמש בגבורתו". ותיכף שהיה מתחיל להסתלק ולהיפסק, היה נעדר לגמרי בחצי הלילה. בא הכתוב ומודיענו, שלא היה הדבר כן באותו האור. אבל היה בו ערב ובוקר, כי היתה זריחתו בהדרגה ושקיעתו בהדרגה, מעט מעט. זה מה שנאמר: "ויהי ערב ויהי בוקר", במקום ויהי לילה ויהי יום. רצה לומר, שהיו האורה והחשיכה באות בהדרגה.

רבנו נסים אומר: לכן אומרת התורה "יום אחד" ולא יום ראשון, מפני שלא רצה להודיענו זה בלבד ביום הראשון, אלא בכל אחד מהימים באופן אחד שווה. לפי שרצה הקב"ה שכל הימים יהיו שווים בכל ימי בראשית, ולא יהיה הבדל בכל השלושה ימים הראשונים, שהאור הזה שימש לשאר הימים האחרונים. אבל בכלם יהיה ערב ובוקר באופן שווה, לפי שהיה נמשך האור הזה בזריחתו ושקיעתו בהדרגה, מעט מעט בימים הראשונים, כמו שהיה אח"כ בימים האחרונים כפי תנועת הגלגל. כי כח הבורא השווה עניינים בהשערה נפלאה מבלי חילוף. לכן אמר בכל ימי בראשית בלשון אחד, שנאמר: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", יום כך וכך.

הצדיק רבי זאב מסטריקוב היה אומר: "ערב" מרמז על חשכת הגלות המלאה יסורים וצרות, ו"בוקר" מרמז על אור פדות וגאולה. בני ישראל יכולים להפוך בכח אמונתם בה', את "ויהי ערב" ל"ויהי בוקר". במה? "יום אחד", על ידי האחדות שתהיה שורה ביניהם. וזה מה שאנו אומרים בתפילה: "עושה שלום ובורא את הכל". השלום שקול כנגד הכל.

בעל תוספת ברכה מבאר: "ויהי ערב ויהי בוקר", על יסוד לשון זה אמרו (ברכות ב א), טעם הדבר שהתחיל רבנו הקדוש את משניות ממסכת ברכות

בקריאת שמע של ערבית ולא בשל שחרית, מפני שלמד מבריאת העולם, שנאמר תחילה ערב ואחר כך נאמר בוקר, כדכתיב "ויהי ערב ויהי בקר". ויש להעיר, למה לא סמכו הטעם על לשון כזה בתפילה עצמה? שאמר דוד המלך (תהלים נה ח): "ערב ובקר וצהרים אשיחה". ופירש רש"י, בשלוש תפילות מדובר כאן, בתפילת ערבית, בתפילת שחרית ובתפילת מנחה.

ואפשר לומר, משום שהפסוק מדבר בתפילה, והמשנה מדברת בקריאת שמע, שהיא קבלת עול מלכות שמים, ובזה יש סברא להתחיל בשחרית תחילה, כי מיד כשאדם עומד משנתו, יקבל עליו עול מלכות שמים, ככל ברכות השחר שמתייחסים להודאה ולקבלת מלכות שמים. אבל הלשון "ויהי ערב ויהי בקר", מורה שקביעות טבעית היא, ובא להורות שבכל העניינים הנוגעים ליום ולילה, הלילה קודם.

הרב בן ציון פירר בספרו פנים חדשות בתורה כתב: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". שואל רש"י, לפי סדר לשון הפרשה, היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שאמר בשאר הימים שני, שלישי, רביעי. למה כתב "אחד"? ניתן לומר מה שכתוב "אחד" ולא ראשון, לומר, שיום זה היה אחד ומיוחד, ואין שני לו מבחינת גודלו. ה"ערב" של יום זה, היה יותר ממושך מן הערב של יתר הימים. בכל יום היתה מידת הלילה כמידת היום, כי כך היא מידת היום והלילה בתקופה זו של השנה, וגם ביתר ימות השנה מידת היממה אינה משתנית. יש והיום גדול יותר על חשבון הלילה, ויש והלילה גדול יותר על חשבון היום. אבל היום והלילה ביחד, הם יחידה של עשרים וארבע שעות בכל ימות השנה. אולם לא כך היה היום הראשון של מעשי בראשית. ה"ערב" של יום זה נמשך יותר זמן. הוא נמשך כל זמן ה"תוהו ובוהו וחושך על פני תהום". חושך שהוא בין אור לאור, מידתו קצובה. אין הוא יכול להיות שונה בהרבה מיום ליום, ואין הוא יכול גם להיות שונה, אלא על חשבון הימים שלפניו והימים שלאחריו. לכן מידת היממה אינה משתנת. אבל החושך הראשון לא היה בין אור לאור, כי לפניו לא היה אור, ולכן מידתו אינה בהכרח כמידת היום שלאחריו, ואין הוא גדול על חשבון היום הזה (ראה רמב"ן שם פסוק ד, שהרגיש בדבר הזה והשתדל להכניס גם את ה"ערב" הראשון למידת הערב של יתר הימים. אולם לפני כל הצעה שהוא הציע בנידון, הוא אמר "יתכן", כי

הדברים אינם פשוטים). יום זה היה על כן, אחד ויחיד מבחינת גודלו, ויום כזה לא יהיה עוד בכל ימות עולם.

גם "ערב" ארוך זה שלפני יצירת האור, הוא מן המניין. לומר, גם ה"יש" הראשון של "תוהו ובוהו", הוא מעשה ידיו של הקב"ה. "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", של התוהו ובוהו.

כידוע, הנצרות מתחילה את יומה מ"בוקר" ולא מ"ערב". אצלנו היום הולך אחרי הלילה, ובנצרות הלילה הולך אחרי היום. הנצרות החוטאת בריבוי רשויות, אינה מכניסה את ה"ערב" הראשון של תוהו ובוהו לחשבון מעשה ידיו של הקב"ה. את החשבון הזה היא מתחילה מיצירת האור, ואילו את ה"יש" הראשון של "תוהו ובוהו" היא מפקירה לשטן. החושך שלאחרי יצירת האור, אינו שלילה גם לפי דעתה. כי החושך שעל פני חצי כדור הארץ, מביא אור לחציו השני של הכדור. אבל החושך של תוהו ובוהו הוא שלילה, כי חושך זה היה על פני כל הארץ. לכן מבדילה היא בין חושך זה לבין האור, ואומרת ריבוי רשויות. בחושך של תוהו ובוהו היא רואה מעשה ידיו של השטן, ויצירת האור וכל שלאחריו, היא מודה שהם מעשה ידיו של הקב"ה.

הברכה שאנו מברכים על החושך בברכת "יוצר אור ובורא חושך" (עפ"י ישעיה מה, ז), אינה מכוונת לחושך של לילה, כי חושך זה הוא בכלל אור. כי יצירת האור בצד אחד של כדור הארץ, הוא שמביא את החושך בצדו השני של הכדור. ברכה זו על החושך, מכוונת אולי כלפי "חושך על פני תהום", בזמן ה"תוהו ובוהו" שלפני יצירת האור. לומר, גם ה"יש" הראשון של "תוהו ובוהו", הוא מעשה ידיו של הקב"ה. כלומר, רשות אחד יש בעולם ולא שתי רשויות.

"אמר ר' יהודה ב"ר סימון: יהי ערב אין כתיב כאן, אלא "ויהי ערב" (ב"ר פ"ג ס"ח). פירוש: דה"ל למימר יהי ערב, והיינו גזירת ה' תהיה מידת יום ומידת לילה בעולם, ואח"כ יאמר שכן היה. כמו שנאמר בספר בכל הדברים (עץ יוסף שם). פירוש זה נראה דחוק, כי אם זאת תמיהתו של ר' יהודה ב"ר סימון, למה הוא תמה על שלא כתוב "יהי ערב", ואין הוא תמה על שלא כתוב "יהי בוקר"? אלא משמע, שלא זאת תמיהתו. יש להבין שתמיהתו של

ר' יהודה ב"ר סימון היא, על שלא כתוב "יהי" לגבי החושך שהוא הוא הערב, כמו שכתוב "יהי" לגבי האור שהוא הוא הבוקר. אם על מידתם של החושך והאור נאמר "ויבדל", הרי לגבי יצירת החושך, לא נאמר יהי. אולם אם זאת תמיהתו של ר' יהודה ב"ר סימון, יש להשיב שב"יהי אור" כלול גם "יהי חושך". כי לא יתכן אור על פני כל כדור הארץ בעת ובעונה אחת. "יהי אור" מביא עמו ממילא גם "יהי חושך". ואם תהיה השאלה: למה לא כתוב "יהי" לגבי החושך שעל פני התהום שבתוהו ובוהו שלפני יצירת האור? כלומר, "יהי" לגבי ה"יש" הראשון בכריאה? יש לומר, ש"יהי" נאמר על דבר שנקבע לעולמים ולא על דבר זמני. החושך של תוהו ובוהו היה בן חלוף. אחרי יצירת האור אין לו קיום, כי אחרי שיש אור, לא יתכן חושך על פני כל כדור הארץ בעת ובעונה אחת, כמו החושך הזה שלפני האור.

התפילה יסודותיה בהררי קודש ומעלתה מי ישורנה. לכן, טעות גדולה היא לחשוב שהמושג תפילה שייך רק בשעות התפילות שנקבעו, שהם: ערב, בוקר וצהריים. אלא המושג תפילה, שייך לכל היום.

בדאיתא בירושלמי, אמר רבי תנחומא:

מעשה בספינה אחת של עכו"ם שהיתה פורשת מהים הגדול, והיה בה תינוק אחד יהודי. עמד עליהם סער גדול בים, ועמד כל אחד ואחד מהם ויראתו בידו. כיוון שראו שלא הועילו להם כלום, אמרו לאותו יהודי: בני! קום קרא לאלוקיך, ששמענו שהוא עונה לכם כשאתם צועקים אליו, והוא גיבור! מיד עמד התינוק וצעק בכל לבו וקבל הקב"ה את תפילתו ושתק הים ונרגע. כיוון שירדו ליבשה, אמרו לו: אנן אכסניא עלובא (אנו אכסניה עלובה), אינון הכא וטעותהון עמהון ולא מהנון להן בכלום (הם כאן ויראתם עמם ואין מועילה להם כלום), אבל את כל אהן דאת אזיל (אבל אתם כל מקום שהולכים) אלקך עמך. הדא הוא דכתיב (דברים ד,ו): "אין כה' אלוקינו בכל קוראנו אליו".

תקנו חז"ל חובת תפילה שלוש פעמים ביום, בשחרית, במנחה ובערבית, משום שלולא תפילת שחרית, תהא רחמנא ליצלן אכילת פת שחרית במחשבת כפירה, כאילו פת זאת בכוחה הגיעה אליו ללא חסד ה'. לכן הוצרכו להקדים תפילה לכל זה, כי יסוד התפילה הוא לעמוד כעני בפתח ולבקש רחמים ותחנונים לפני המקום. כי הכל בידו ומבלעדיו לא ישיג

מאומה. והיינו מה שכתב הכוזרי, שתפילת שחרית חייבת לתת מזון רוחני לנפשו, עד שעת מנחה. וכן שאר התפילות.

יש לפרש, שפירוש המלה "תפילה" הוא מלשון הפלאה ופרישות. שפורש האדם מן העולם הזה ומתייחד ומתדבק עם הקב"ה, שאין לו לאדם בעולמו בשעת תפילה, אלא הקב"ה לבדו.

וכבר ביאר החסיד יעב"ץ: כשם שבענייני גשמיות כל המאכלים והתענוגים טובים לאדם, אך הלחם והמים הכרחיים ובלעדיהם לא יתכנו חיים בעולם הזה, כך גם בעניינים הרוחניים, קריאת שמע ותפילה, הם הלחם והמים של האדם.

על פי זה ביארו בעלי המוסר את מה דאיתא בגמרא (בברכות דף לה, ע"ב): "כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל לקב"ה". שהרי בעבור כל הנאה והנאה מהעולם הזה, חייב אדם בתשלומין להשי"ת על הנאתו. ומי יכול לשלם עבור כל הנאותיו? אלא, בעת שאדם עומד בתפילה ומבקש רחמים, הרי הוא מראה שמקבל את העולם הזה מהקב"ה, והוא גומל חסדים טובים. ומה שייך בחסד טוב? הרי כל חסד הוא טוב? אלא, זוהי בקשתנו מהשם יתברך: "תן לנו חסד טוב", חסד שנרגיש בו את הטוב מהתחלה, לפני כל צרה שלא תבוא.

מאמר ד

ברכת השבת לשומריה

לאחר בריאת העולם בששה ימים, נאמר: "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו. והחפץ חיים זצ"ל אמר פעם על אלה קטני אמנה, כמה טפשים הם שמאחרים לקבל את השבת וממהרים לצאת ממנה. והסביר את הדברים ואמר: הרי כל ששת ימי הבריאה יונקים הם מן הקללה שנתקלל אדם הראשון בשעה שאמר לו הקב"ה: "בזיעת אפיך תאכל לחם", ורק השבת יצאה מכלל הקללה, והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את יום השבת וקידשו.

אנשים שיש מוח בקודקודם, ממהרים להכנס אל השבת כדי לזכות בברכתה, ומאחרים לצאת מן השבת כדי שלא יכנסו מהרה תחת קללת ששת ימי המעשה. אשרי אדם שזוכה להבין זאת ומשתדל להגדיל כמה שיותר את הזמן של השפעת ברכת ה', הבאה ממילא לשומרי השבת.

בספר הדעה והדיבור מספר הרב הגאון זלמן סורוצקין זצ"ל, כעד ראיה:

בעיר בה כיהן כרב העיר, היה בחור בן טובים שקנה מונית והתפרנס מהסעת נוסעים שבאו מהרכבת אל העיר ובחזרה. אט אט החל הבחור לאחר בנסיעותיו ביום הששי ולהקדים נסיעותיו ביציאת השבת, עד שחילל שבת בפרהסיא. כל המחאות לא הועילו. קרא לו הרב ונזף בו, והזהיר אותו לבל יעשה מעשה זה יותר. אך הצעיר בשלו, הבטיח להיטיב דרכיו ולא קיים. אביו של הבחור היה יהודי מוכה, מזוכא בחולאים וביסורין, והיה טרוד ביסוריו, והעלים עין ממעשי בנו. יום אחד שהה הגר"ז בוילנא בכינוס רבנים שנערך בראשותם של החפץ חיים והאחיעזר. כשעמדו לנסוע למקומם, התברר להגר"ז שהחפץ חיים נוסע באותו קרון בדרכו חזרה לראדין. הביט הגר"ז בעד חלון הקרון והבחין באבי נהג המונית, חבוש ומדדה על מקלו ומתקדם לעבר הקרון. פנה אליו הרב ושאל לו לשלומו, האם כבר החלים? האם הרשוהו הרופאים לשוב לביתו? לא! ענה האיש. הוא טרם החלים ועדיין לא שב לביתו. חפץ הוא לנסוע ברכבת לראדין אל החפץ חיים, כי הוא חלם חלום בלילה, ובחלומו עומדת לפניו סבתו שנפטרה זה מכבר וקוראת אליו: רב לך לבקר בבתי חולים. לשווא אתה מחפש רפואה למכתך אצל הרופאים. קום סע אל החפץ חיים, ותתברך מפיו ותתרפא ממחלתך. והנה הוא כאן מוכן לנסוע לראדין. הרב השתומם לשמע החלום, ובישר לו שאין צורך לנסוע לראדין, כי החפץ חיים נמצא כאן לפניו בקרון ממול. החולה התרגש מאד. הוא ראה בכך אות משמים המאמתת את חלומו. הוא פנה אל הקרון, ומצא את החפץ חיים עומר בתפילתו, וכל הקהל עוקב בנשימה עצורה אחר המשפטים הברורים היוצאים מפיו. עוד הוא עומד שם ומאזין לתפילתו, נצנץ במוחו של אחד מהרבנים רעיון. הוא קרא החוצה לרבי הלל גינזבורג, בעל נכדתו של החפץ חיים, וסיפר לו על פירצת המונית המחללת שבת. הוא בקש מרבי הלל לספר על כך לחפץ חיים בטרם יגש אליו החולה, וכך יוכל החפץ חיים לדרוש ממנו, לתבוע ממנו לשנות את דרכו. רבי הלל הסכים. הם שבו אל הקרון וחשכו עיניהם. החפץ חיים סיים כבר את תפילתו והחולה עומד לצדו ומבקש את ברכתו. בלית ברירה עמדו והקשיבו

לסיפורו של האיש על מחלתו וחלומו אודות הסבתא שדחקה בו לבקש את ברכתו של החפץ חיים. החפץ חיים שמע והזדעזע. מי יתן לך ברכה? ישראל מאיר? וכסבור אתה שברכתו תועיל חלילה? אתה יודע ביד מי הברכות? למי הן מסורות? הברכות מסורות לשבת קודש! השבת התברכה מה' והיא מקור הברכה. ומדוע תבקש זאת ממני? לרגע שתק החפץ חיים והוסיף: מדוע לא? אם תשמור את השבת כהלכתה ותקבל את ברכתה, גם ישראל מאיר יאציל לך ברכה. אבל אם אינך חפץ לשמור את השבת, וכסבור אתה שדי לך בברכתו של ישראל מאיר, זה לא יתכן, זה בלתי אפשרי, אין זה בכוחי. לאחר הפסקה נוספת אמר: שמא תאמר שאתה שומר שבת וראוי אתה לברכה? ראה מה נאמר בתורה: "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך". אזהרה כזו לא מצאנו בכל התורה כולה. בבשר וחלב לא נאמר. בהנחת תפילין לא נאמר. רק בשבת נאמר לשון זה. בשבת האב אחראי בעד בניו על שמירת השבת. ואם אתה שומר שבת, אבל בנך ובתך לא שומרים את השבת, לא תוכל לקבל את ברכת השבת. האב התייפח בבכי והבטיח כי בנו לא יסע בשבת ובתו תחדל מלסרוק את שערה בשבת, ואז הסכים החפץ חיים לברכו.

ילקוט מעם לועז שואל: מה היתה הברכה שברך הקב"ה את השבת?

במדרש בראשית רבה נאמר, כי שלוש ברכות ברך הקב"ה את השבת:

הברכה הראשונה. אדם מישראל יש לו הוצאות רבות לכבוד שבת והוצאותיו הן יותר מימי השבוע. יתכן ויצטער ויאמר, שהוצאות רבות נגרמו לו בגלל השבת, שכן בימי השבוע הוא מצטמצם בהוצאות. שבכל לילה הוא פוטר עצמו בלחם וגבינה. הוא משתמש באור הלכנה כדי לעיין. וביום ששי הוא חייב לקנות בשר לאכול בשבת, ויין לקידוש ולהבדלה, וגם צריך להדליק שתי נרות לכבוד שבת.

הברכה השניה. שאינו יכול לעשות מלאכה. שאם היה עובד בשבת, יתכן שלא היה קשה לו ענין ההוצאות המרובות של השבת, כי היה יכול להתעסק בליל שבת בעבודה, והיה מרוויח ומתפרנס, או שהיה מזדמן לו ריווח בעסקו למחייתו. אבל לפי שהשבת היא יום קדוש שאסור להרהר בה בענין עסק, הרי זה קשה לו. כי לא די בזה שהוא אינו יכול לעסוק במסחר וצריך לסגור חנותו, הוא גם מפסיד לקוחות שהולכים למקום אחר. תלונה כזאת עלולה לבוא מצד כמה שוטים וטועים. לכן הקב"ה ברך את יום השבת

ואמר, כי ביום השבת אין להרהר בענייני מסחר, ויש לחלוק כבוד ליום השבת. כי בראש השנה שהוא יום קדוש, נקצבים מזונותיו של אדם ונסקרים כל בני עולם, ואומרים: פלוני ירוויח בשנה זו כך וכך מעות ולא יותר. אבל כסף שמוציאים לצורכי שבת, אינו כולל כסף שהקציבו לאדם בראש השנה, ונכתב בפנקס מיוחד כדי לפרוע לו לפי זכותו. ואעפ"י שהוא מוציא יותר מן הרגיל, מובטח לו שיחזירו לו ולא יחסר צידו שירוויח לו הקב"ה ממקום אחר, ממקום שלא ציפה.

בספר ברית שלום נאמר: אומרת המשנה, "יציאת השבת שתיים שהם ארבע". כלומר, כל ההוצאות שמוציא אדם לצורך השבת, יחזירו לו מן השמים כפליים. אבל עליכם לדעת, שכל המצוות צריך אדם לעשות ולקיים, כי כך ציוונו ה' יתברך, ולא בגלל חשבון אחר, ואז ממילא השכר יבוא. שאם עושה מצוה על מנת לקבל שכר, לא יתנו לו כלום. ומן הטעם הזה לא ביארה התורה במפורש מתן שכרן של מצוות. לכן אסור לו לאדם לרמאות את הבריות כדי שיהיה לו להוצאות שבת, כי הקב"ה אינו רוצה שיגנוב מאנשים בשביל לעשות מצוות, שזה נקרא "מצוה הבאה בעבירה". על כך אמרו חז"ל: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". כלומר, אדם לא יאכל ולא ישתה בשבת יותר מבשאר הימים, כדי שלא יצטרך לבריות. ממשיך מדרש רבה. הברכה השניה, זה טעם מאכלי שבת, שהם טובים יותר ממאכלי ימות השבוע.

מעשה ששאל מלך אחד את ר' יהושע בן לוי, שיסביר לו מה הסיבה שמאכלי שבת יש להם ריח טוב יותר ממאכלי חול, שריח מאכלי השבת נודף מחצר אחת לחצר שניה? ענה לו: יש לנו תבלין ושבת שמו, ועל ידו מקבלים המאכלים ריח טוב. בקש ממנו שיתן לו קצת מהתבלין. אמר לו: אמרו חז"ל, כל המשמר את השבת, מועיל לו תבלין זה. אבל מי שאינו משמר את השבת, אין לו תועלת בזה.

בספר יפה תואר נאמר: אעפ"י שאנטונינוס הרגיש במאכלים טעם שבת, היה זה מפני שמאכלים אלו נתבשלו ע"י ישראל. וזה שאנו אומרים, שמי שאינו משמר שבת, אינו טועם טעם שבת. וזה כאשר המאכלים לא נתבשלו ע"י ישראל.

הברכה השלישית. האור שברא הקב"ה היה גדול והיה מאיר מקצה העולם ועד קצהו. אבל בגלל הרשעים, הקב"ה גנזו לצדיקים בעולם הבא. אמרו חז"ל, שאור זה היה משמש כל ל"ו השעות, שהם י"ב של יום ששי וכ"ד של יום השבת. וכשחטא אדם הראשון ביום ששי, רצה הקב"ה לסלק אותו אור, אבל לא עשה כן בזכות השבת. ומאותו אור גדול, נשאר לנו חלק קטן בנשמה היתרה שבאדם, שהיא עדינה וקדושה יותר בשבת מאשר בשאר ימי חול. לכן אומר הלבוש, אנו אומרים בכל שבת: "נשמת כל חי תברך את שמך אלקינו".

מדרש תנחומא אומר על הכתוב: "ויברך אלקים את יום השביעי", כי לאחר שברא הקב"ה את העולם הזה יש מאין, שלא היה בעולם כלום לפני כן, בירך הקב"ה את העולם, כדי שנלמד שיש לברך את ה' על דברים חדשים.

ספר ילקוט יוסף אומר: מפני שהממונה על יום השבת הוא מזל שבתאי שהוא מזיק, לכן ברכו הקב"ה לומר, שכל המשמר את השבת ינצל מכל נזק. הזוהר בפרשת בשלח אומר: כשתבוננו בפרשה תראו, שהזכיר הכתוב שלוש פעמים "ביום השביעי". שנאמר: "ויכל אלקים ביום השביעי", "וישבות ביום השביעי", "ויברך אלקים את יום השביעי". ובוודאי אין זה לריק, אלא בא הדבר לרמוז, שחייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת.

וכך נפסק בטור: אחד אנשים ואחד נשים, אם לא אכלו בלילה, צריך לאכול ביום שלוש סעודות. ויש להשתדל הרבה במצוה זו. ואפילו אם הוא שבע, יטול ידיו ויברך המוציא על שתי ככרות, ויאכל קצת יותר מכביצה. ומי שהוא ירא ה' ובעל נפש, ישתדל שלא למלא כריסו בבוקר, כדי שישאיר מקום לסעודה שלישית, ובפרט בחורף כשהימים הם קצרים. ואלו הרגילים לאכול בבוקר מאכלים כבדים, הם אוכלים סעודה אחרונה באיחור, וגורמים לעצמם ביטול מצות שלוש סעודות. ובוודאי כשהם שבעים, יש להם תירוץ טוב, שיאמרו לקב"ה: חוששים היינו שמא נקלקל קיבתנו. אבל מאידך הם יהיו נבוכים, כי הקב"ה יאמר להם: מאחר שידעתם שיש מצוה של שלוש סעודות, למה אכלתם כ"כ הרבה בסעודת הבוקר, עד שלא יכולתם לאכול סעודה שלישית? ולזה לא ימצאו תירוץ כלל. מלבד זה הם צריכים לדעת,

שאם אוכלים בסעודת הבוקר הרבה, אפילו אם אוכלים עוגות או שאר מיני מאפה שמברכים עליהם בורא מיני מזונות, חייבים הם לברך ברכת המזון. ומי שאוהב לאכול מזון כזה, צריך ליטול ידיו ולברך "המוציא" על שתי ככרות לחם, ויאכל מה שירצה ויברך ברכת המזון. זמן סעודה שלישית הוא אחרי תפילת מנחה, ואם אכל קודם לכן, אינו יוצא ידי חובתו. לכן בימי מועד, כשמאחרים לישב אל השולחן עד שעות המנחה, ישתדלו לברך ברכת המזון ולנוח קצת, ואח"כ יתפללו מנחה ויסבו שוב אל השולחן לאכול סעודה שלישית, וחובה לאכול פת. ואם שכח ואכל הרבה ושבע מאד, יעשה הסעודה בכעכים או במיני פירות, ולא יעשה אחרת.

"ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו". אמרו רבותינו במדרש (מדרש רבה פ' בראשית): "במה בירך הקב"ה את השבת? ברכה במטעמים". וצריך להבין, מדוע יש ענין לענג בשבת את הגוף החומרי? וכי הנשמה יכולה ליהנות ממאכל ומשקה? הענין יובן עפ"י משל.

בן המלך נלקח בשבי למקום רחוק בין כפריים פשוטים, וסבל שם זמן רב. באחד הימים קבל מכתב מאביו לבל יתיימש, ולא ישכח נימוסי המלכות, כי עוד ידו נטויה להחזירו הביתה. שמח בן המלך שמחה גדולה, אך חשש שבני הכפר ילעגו לו. על כן לא גילה להם את סודו, אלא הזמין אל בית היין, ובאו והשתתפו בשמחתו. הם שמחו ביין והוא שמח בשמחת אביו.

הנמשל. הנשמה רוצה לשמוח בשבת בתענוגים של אביה, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. אך כדי שהגוף לא יפריע לנשמה לשמוח, צייתה התורה לענג את הגוף באכילה ובשתיה, וכאשר הגוף שמח באכילה ושתיה, יש פנאי לנשמה לשמוח בשמחת דביקותה בהשם יתברך.

אין מרויחין מחילול שבת. **מסופר** על עשיר אחד שהיה נוהג להוסיף מן הקודש על החול. הוא היה מאחר להכנס לשבת ומקדים לצאת, הן בפתיחת חנותו במוצאי שבת, והן בסגירתה בערב שבת. החפץ חיים המשיל משל על אדם עשיר הנוהג כך.

איכר היה מוכר תבואות לסוחר יהודי. היתנה אתו תנאי, שעל כל שק תבואה שיקבל הסוחר, יחרוט הסוחר חריץ בקיר, וכמנין חריצים שבקיר, כן מספר השקים שנמכרו. לימים חשב האיכר ואמר: דרך זו של חריצים בקיר אינה נראית בעיני. שמא ישכח הסוחר לחרוט חריץ אחד בקיר, ונמצא שאני מפסיד

שק אחד של תבואה? בא והציע הצעה אחרת: כנגד כל שק תבואה שלו, ישים הסוחר מטבע על גבי צלחת, וכמספר המטבעות שימצאו על גבי הצלחת, כך יהיה מספר השקים. התחילו לנהוג כך, אלא שיצרו של האיכר התגבר עליו. כשהיה מבחין כי הסוחר אינו שם לב, נטל מטבע ושלשל לכיסו, והיה הסוחר משלם לו אח"כ לפי מספר המטבעות והאיכר הטיפש היה מפסיד.

הנמשל. עשיר זה נהג כאותו איכר. הקב"ה ציווה לנו: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי" וגו'. אמרו חז"ל: השבת היא מקור הברכה והיא משפיעה פרנסה על ששת ימי המעשה. נמצא, שאם העשיר מערים על השבת ומקצץ ממנה שעה לפניה ושעה אחריה, אין הוא מרמה אלא את עצמו, כי בכך הוא מקטין את השפע שמשפיעה השבת על שאר ימות השבוע (משלי הח"ח).

מאמר ה

מעלת שבת קודש ועבודתה

בדרשתו של הרה"ג רבי יורם מיכאל אברג'ל זצ"ל נאמר, כי לאחר שברא הקב"ה את כל מעשה בראשית, עדיין היה העולם כולו רופף ורועד, עד שבא יום השבת ונתקיים העולם ונתייסד, ונמצא שבזכות השבת הקדושה נתקיים העולם. ובאמת, לא די רק בחלק המעשי של שמירת השבת, זהירות מחילול שבת וכד', אלא צריך גם להרגיש את הנועם והעונג, העריבות והמתיקות של יום השבת, ולעשות כל אשר ביכולתו להרגיש את קדושתה של השבת.

אמר הרב שלמה מקרלין זיע"א, ששמע כרוז בשמים האומר, שגם מי שלומד ומקיים את התורה ושומר את השבת בכל דקדוקיה, אם אינו מעורר לבו להרגיש את העונג של יום השבת, אז כשיזכה להיות בגן עדן, גם שם לא ירגיש שום תענוג, אלא יהיה כמו ספסל בעלמא, שאינו מרגיש דבר. ואכן, כל מי שלבו חי, יוכל להרגיש בחוש את הנועם והמתיקות של יום השבת. מובא במדרש (בראשית רבה יא ב), שבשבת הרקיע מאיר יותר, האויר

של העולם זך יותר, ופניהם של האנשים יפות ומאירות יותר, וכולם בשבת נינוחים יותר. וכיצד אפשר לא לחוש את נועם השבת?

מספרים. כשהיה הגאון הקדוש רבי חיים מבריסק זצ"ל ילד, לימד הרבי בכתתו את דברי חז"ל (שבת פט:), כיצד ינהג מי שהולך במדבר והתבלבלו לו הימים, ונעלם ממנו מתי בדיוק יחול יום השבת. בדרך כלל היה רבי חיים התלמיד הראשון מבין כל התלמידים בכתה, שהבין את דברי הרבי, מחמת גודל החוכמה והחריפות שחננו הא-ל, אך דווקא בפעם הזאת, התעקב הילד שאינו מצליח להבין כלל את דבריו של הרבי. הרבי ניסה להסביר שוב ושוב, אך נסיונותיו היו לשווא. הילד לא הבין. כששאל הרבי את הילד מה קשה כל כך להבין בזה, השיב הילד: את דבריהם של חז"ל הבנתי היטב כבר מהפעם הראשונה שהרבי הסביר אותם, אבל מה שאיני מבין הוא, כיצד יתכן שנעלם מהאדם מתי בדיוק יום השבת? הרי אפילו בול עץ מרגיש בחוש את הנועם והעונג היורדים לעולם ביום השבת.

מובא במדרש (בראשית רבה יא, ח): "תני רבי שמעון בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג? (שהרי ליום ראשון יש יום שני, ליום שלישי יש יום רביעי, ליום חמישי יש יום ששי, ורק לשבת אין בן זוג). אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן זוגך".

לפי זה, בכל שבת יש כעין בחינת חתונה ונישואין בין כל אחד ואחד מישראל לבין השבת הקדושה, שהרי בני ישראל הם בני הזוג של השבת. וכמו בכל חתונה, ישנם שלושה שלבים, הקידושין שבחופה, שמחת החתונה ולבסוף ייחודם של החתן והכלה בביתם. כעין זה תיקנו לנו רבותינו הקדושים אנשי כנסת הגדולה, להתפלל בשבת שלוש תפילות שונות זו מזו. כנגד בחינת הקידושין שלנו עם השבת, אנו אומרים בתפילת ערבית של ליל שבת: "אתה קדשת". כנגד בחינת שמחת החתונה שלנו עם השבת, אנו אומרים בתפילת שחרית של שבת: "ישמח משה". וכנגד בחינת היחוד שלנו עם השבת, אנו אומרים בתפילת מנחה של שבת: "אתה אחד".

כמו שכל חתן מחוייב לתת לכלתו שאר (מזון), כסות (ביגוד) ועונה (יחוד), כמו שכתוב (שמות כא, י): "שארה כסותה וענתה לא יגרע", כמו כן חייב כל אחד מישראל לשבת הקדושה, שהיא בת זוגו, שלושה דברים אלו:

שאר. שיטרח ויכין לכבוד השבת מאכלים ערבים ומשובחים. בשולחן ערוך (סימן רנ ב) נאמר: "ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו", כדי לענג את השבת. וכה גדול שכר המענג את השבת, עד שאמרו חז"ל (שבת קיח.), שנותנים לו מן השמים נחלה בלי מצרים, וכן נותנים לו כל משאלות לבו. קדושת השבת מתערבת בתוך מאכלי השבת, וגורמת שיהיה ריחם נודף בניחוח מיוחד, וטעמם משובח יותר מטעמם של מאכלי החול.

מסופר במדרש (בראשית רבה יא, ד): רבנו הקדוש עשה סעודה לאנטונינוס בשבת, והביא לפניו תבשילים צוננים, ואנטונינוס אכל מהם וערב לו. עשה לו סעודה בחול, והביא לפניו תבשילים רותחים, ואמר לו אנטונינוס שהמאכלים של סעודת השבת ערבו לו יותר מאלו של סעודת החול, אף על פי שהיו צוננים. הסביר לו רבנו הקדוש את הטעם, שזהו משום שבתבשילי השבת מתערבת קדושת השבת, ונותנת בהם טעם מיוחד.

כסות. אומר השולחן ערוך (סימן רסב, ב): "שישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת", וראוי ונכון שלא ילבש האדם בשבת שום בגד שלובשו בחול, אלא יהיו לו בגדים מיוחדים לשבת. כובע מיוחד לשבת, נעלים מיוחדות לשבת וכו'. "הכל כאשר לכל יהיה מיוחד לו לשבת, אם אפשר". ועל ידי זה יאיר על בגדיו אור מיוחד.

מסופר. רבנו האר"י ז"ל, שהיה מנהגו לקבל שבת בשדה, ובכל פעם היו באים אליו מלאכים והרבה נשמות כדי שיתקנו. והנה בשבת אחת יצא עם מהרח"ו לקבל את השבת, ואפילו נשמה אחת לא באה לקראתו. האר"י ז"ל הצטער מאד, וכשהגיע לביתו, האירו את עיניו מן השמים, שהסיבה לכך היא ששכח להחליף את הכיפה של חול לכיפה שהיתה מיוחדת לו לשבת, ומימלא היה חסר לו מעט מקדושת השבת.

עונה. היינו שירבה כפי יכולתו לעסוק בשבת קודש בתורה הקדושה ובעבודת התפילה, וכן ינעים זמירות וירבה בשירות ותשבחות לה' על שולחן השבת. ומה טוב שישתדל כל אדם לסיים בשלוש סעודות השבת את כל המשניות של מסכת שבת (שמונה פרקים בכל סעודה), וזו סגולה בדוקה שאף אחד מהילדים בבית לא יחלל שבת לעולמי עד. וצריך כל אדם לנצל ביותר את שולחן השבת, כדי להחדיר בבני ביתו יראת שמים, מידות טובות

וקדושה נפלאה, על ידי שישתף אותם בזמירות השבת, וכן יספר בשולחן השבת סיפורי צדיקים ויאמר דברי תורה המושכים את הלב.

גם בהמשך הפרשה אנו מוצאים את מעלת השבת. התורה מספרת על אדם וחוה שנבראו בערב שבת והונחו בגן עדן, ומחמת פיתוי הנחש עברו על מצות הבורא, אכלו מעץ הדעת וגורשו מגן עדן. אומרים חז"ל שאדם הראשון גורש מגן עדן לאחר חטאו בערב שבת בין השמשות, והיה מן הדין שימות מיד, כמו שאמר לו הקב"ה (בראשית ב יז): "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". אולם אז נכנסה השבת הקדושה ונעשתה סניגור על אדם הראשון, ואמרה לפני הקב"ה: "ריבון כל העולמים, כל ימי המעשה לא נהרג הרוג בעולם, ואתה מתחיל ממני? זו היא קדושת? זו היא ברכת? ובזכות יום השבת ניצל אדם מדינה של גיהנום. כשראה אדם את כחה של השבת, התחיל משורר ומזמר ליום השבת, ואמר (תהלים צב, א): "מזמור שיר ליום השבת". כלומר, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

כשם שהגנה השבת הקדושה על אדם הראשון, כך גדול כחה להגן על כל אחד ואחד מישראל שיזכה לשומרה כראוי. ובפרט בימינו אלה, ימי עקבתא דמשיחא, כאשר חבלי המשיח מתגברים ומתעצמים ביותר, ומתחדשות על עם ישראל צרות רבות וגזרות קשות מבית ומחוץ, גדול כוחה של השבת להמתיק מעלינו את כל הדינים ולפעול שנזכה להיגאל בחסד וברחמים. ולזה התכוונו חז"ל (שבת קיח): באומרם: "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאליים". והיינו שזכות השבת מועילה לא רק לקרב את הגאולה, אלא גם ובעיקר לפעול שיהיה הדבר בחסד וברחמים.

מאמר ו

חטא עץ הדעת, לקחיו ומוסרו

בפרשתנו מבואר עניינו של אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, איך נברא לאחר שהושלמה כל הבריאה, וירידתו לעולם הזה על ידי החטא. כן מספרת התורה, כיצד נענש מן השמים במיתה, ועל ידו ירדה מיתה לעולם. נשאלת השאלה: מה ראתה התורה להאריך בכל זה? הלוא תכלית סיפור השתלשלות הבריאה בתורה, לא באה אלא לגלות כח מעשיו של הקב"ה, ולסלק טעות מאומות העולם שיטענו שישראל ליסטים הם בענין כיבוש הארץ, כמו שמביא רש"י בתחילת הפרשה. אך לפי זה, לא היה צורך לספר בגנותו של אדם הראשון. התורה יכלה לספר על ירידתו לעולם הזה, מבלי לספר שהיה זה מחמת החטא. ואם כן, מה ראתה התורה לנכון לבאר בארוכה ענין חטאו? לאמיתו של דבר, אין אנו יכולים להשיג כלל עניינו של חטא זה, כי איך יתכן שיציר כפיו של הקב"ה יכשל בחטא אשר נצטווה עליו?

אלא, וודאי כי הדברים אינם כפשוטם, והם בכלל הדברים שעליהם נאמר: "במופלא ממך אל תדרוש". הזוהר הקדוש אומר, שרבי שמעון רצה לבאר ענין חטאו של אדם הראשון, אך נתגלה אליו אדם הראשון בכבודו ובעצמו, ואמר לו, שלא ידבר מזה כלל. חז"ל (עירובין יח:) מעידים על אותו צדיק, כי חסיד גדול היה, ומאה ושלושים שנה סיגף וזיכך את עצמו בסיגופים עצומים. אבל בהכרח שיש בידיעת הדברים משום תועלת עד סוף כל הדורות, כי אם לא כן, לא היתה התורה מגלה החטא, בפרט שעניינו אינו מובן כלל לעיני בשר ודם. ידיעת התורה הנצחית, שעל פי פשוטו של מקרא יהיו הדברים לתועלת הדורות, על כן, נתונה הרשות גם לנו, להתבונן באילו הדברים ולהפיק מהם חיזוק.

לפעמים, לאחר שיצר הרע גרם בתחבולותיו שיכשל האדם בחטא, מצפה הוא להיות המוכיח, ובבוא האדם לעסוק בתורה או בתפילה, מוכיחו היצר לומר, הלא אתה הוא זה שעשית כך כך, ואיך מלאך לבך לבוא עתה ולדבר

לפני בוראך? אמרו חז"ל: לפעמים מכשיל היצר את האדם בדבר עבירה, ואין כוונתו כלל על אותו חטא, אלא לתוצאות שיבואו בעקבות החטא. כלומר, רווחיו מעצם העבירה הם קטנים, לעומת רווחיו מהשתלשלות המעשים שלאחר החטא. עצם העבירה אינו אלא כלי, אשר על ידה יבוא היצר לעכב את האדם משאר מצוות ומעשים טובים. ומה ערך למצוותיו אם חטא? כך משביתו היצר מכמה וכמה גופי תורה.

לכן הודיעה התורה, כי "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". אפילו אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה נכשל בחטא. מתוך ידעה זו, יהיה פתחון פה לאדם אשר היצר מקניטו, וילבש עזות בקדושה וישוב לפניו. ישראל אעפ"י שחטא, ישראל הוא, ואם רוצה היצר להטיל מום בעבודת האדם החוטא, ידע לו היצר, כי אפילו אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקב"ה, חטא. לכן, הניחני לנפשי לעת עתה, שברצוני לקיים את אשר נצטוויתי מפי בוראי.

עוד לומדים, עד כמה גדול כוחה של תשובה. כשהזהיר הקב"ה את האדם לבל יאכל מעץ הדעת, אמר לו: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". רגילים לפרש כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנים, ואעפ"י שנכשל אדם הראשון, האריך ימים עד תשע מאות ושלושים שנה (מלבד שבעים שנה שאותם העניק לדוד המלך). ונמצא, כי נתקיים עונשו של אדם, כפי שהזהירו הקב"ה מתחילה.

לא כך פירש רשב"י בזוהר הקדוש. לדעתו כבר מקודם היתה גזירת מיתה על אדם הראשון, ומה שאמר לו הקב"ה "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", היתה כפשוטו ממש. אך מאחר שעשה תשובה, נמחק דינו. אמר הקב"ה, שיתפרשו הדברים כ"כי ביום אכלך". כלומר, עד יומו של הקב"ה, בכדי להאריך ימיו. אמר ר' שמעון: לא יתכן כזאת, שתשובה לא תועיל לבטל עונשו של אדם. ואף אם היתה גזירה מלפניו, יש בכח התשובה לבטלה. אילו היתה המיתה עונש על החטא, בהכרח היתה המיתה מתבטלת בזכות תשובתו של האדם. אלא וודאי היתה המיתה בהכרח עוד לפני החטא, והאזהרה עדיין לא היתה כי אם על המיתה, ביום האכילה ממש, תשובתו של אדם הראשון הועילה בכך שהאריכו ימיו, ורק מכוח התשובה נתפרשו דבריו של הקב"ה באופן אחר.

מכאן למדים, עד היכן מגעת כוחה של תשובה. באותה שעה עדיין לא נתנה הודאה על התשובה, ואעפ"כ כיוון ששב והודה על חטאו, מיד נתבטל עונשו מעליו. ועל אף שהקב"ה בעצמו פירש מקודם עונשו, בכל זאת התגבר כח התשובה על גזירת מלכו של עולם, וניתנו לו חייו לשלל.

כעין זה מפרש הזוהר גם עניינו של קין. לאחר שקין הרג את הבל, גזר עליו הקב"ה: "נע ונד תהיה בארץ", ולמעשה לא התקיימו הדברים במלואם, שנאמר: "וישב בארץ נוד". רמזה תורה כי "נוד" אכן נתקיים בו, אבל "נע" לא נתקיים בו. ואף שהדברים יצאו מפי מלכו של עולם, בכל זאת כיוון שקין עשה תשובה, מיד נמחקו הדינים מעליו, ונתבטל עונשו למחצה.

מפליג הזוהר הקדוש בדבר ואומר, כי כח התשובה הוא גדול ביותר. ואף אם יתחייב אדם באחד מארבע מיתות בית דין של מטה, שידוע שבכגון זה לא מועילה תשובה, ועל בית דין לעסוק בעונש האמור בו, בכל זאת אם תהיה תשובתו מעומק הלב, מתכפר לו בלא מיתה, ואז יסבב הקב"ה וימצא סיבה המעכבת את מיתתו. כלומר, שימצאו בית דין איזו סתירה בדברי העדים ויזכוהו. ועל אף שיהיו עדים של אמת, בכל זאת תמצא איזו סתירה בדבריהם, כדי שיצא זכאי בדינו.

זאת רצתה התורה ללמדנו, כי כח התשובה הוא כח עצום, ואין דבר העומד בפני התשובה. בענין חטא אדם וחווה באכילה מעץ הדעת, לא היה הקב"ה חפץ בניתוק הקשר בינו לבינם. לכן החליט להענישם בעונשים קשים, כדי שאם יחטא האדם בחטא נוסף ויבוא על עונשו, וירצה לקבל עזרת ה' יתברך, הוא יצטרך לעמוד בתפילה לפניו, ובתפילה הוא יתעורר בתשובה. לגבי הנחש, הקב"ה הטיל עליו עונש שירחיק אותו מלפניו, וקבע לו: "ועפר תאכל כל ימי חיידך". יש השואלים: מהי קללה זו שבה נתקלל הנחש? אפשר לומר לכאורה, כי ברכה היא ולא קללה. ואם עפר הוא מזונו של הנחש, נמצא שמזונו מצוי לו בשפע בלי שום טורח? יש המתרצים, כי עונשו של הנחש היה, שאינו מרגיש טעם כלל במאכלים שאוכל, והרי זו קללה ולא ברכה, שכן לנחש אבד חוש הטעם בקללה שנתקלל. ויש המסבירים, כי הקב"ה נתן לנחש מזונות המוכנים לו בכל יום בכל עת ובכל

שעה, כדי לדחות אותו מלפניו, כאילו אמר לו, איני רוצה לראותך ואיני רוצה קשר אתך.

במדרש רבה מובא תירוץ לקושיה זו, על פי משל.

בן מלך שאביו אהבו מאד והיה מספק לו את כל צרכיו, ולא מנע ממנו דבר וכל שבקש הבן קבל מאביו. לימים, סר הבן מדרך הישר. כעס עליו אביו כעס גדול והוכיחו בדברים קשים, אבל ללא הועיל. קרא המלך לאחד משריו המקורבים ואמר לו: תן לבני כל שיבקש ביד רחבה. השתומם השר מאד על דברי המלך ושאל: אדוני המלך, מדוע אתה נותן לו כל צרכיו, והרי אין הוא הולך בדרכך? אמר לו המלך: אדוני השר, לא הבנת את כוונתי. כל זמן שבני הלך בדרך טובה, רציתי לראותו תמיד. משום כך, בכל פעם שהיה צריך דבר מה, היה בא אלי, ושמח הייתי לדבר אתו ולמלא את בקשותיו. אולם עכשיו, כאשר סר מן הדרך הישרה, אינני רוצה לראותו. לכן ברצוני שאתה תתן לו כל צרכיו ולא יבוא אלי כלל.

כך הנמשל. הנחש הסית את חוה לאכול מעץ הדעת, וגרם לה חטא גדול. אמר לו הקב"ה: "ועפר תאכל כל ימי חיך". כלומר, אינני רוצה קשר אתך, הרי לך צרכיך בכל מקום שתלך, ואין לך צורך לפנות אלי עוד.

אעפ"י שהקב"ה הדיר את הנחש מלפניו, המשיך הנחש בדרכו הרעה והביא מיתה לעולם, והוא עדיין חי ופועל להסית את האדם ולפתותו. הוא אינו מרפה מקורבנו, מנצל כל רגע, כל מקום וכל מצב, להפיל את האדם בפח החטאים. האדם הולך שולל אחריו, כצאן לטבח יובל. כתוב: "והנחש היה ערום", וכזה הוא נשאר. בערמימותו, עולה בידו להכשיל גם את החכמים. הוא אינו מסית מיד את האדם לעבירות גדולות שניתן למששן ביד, אלא מתחיל בקטנות (שנראות בעיני האדם קטנות), כגון אבק לשון הרע, ליצנות, שיחה בטלה, זלזול בתפילה וכיוצא באלו. הוא יודע שאם יתחיל בגדולות, ידחהו האדם והוא לא ימצא מקום לשלוט בו עוד, גם לא בקטנות. אומר כלי יקר על הפסוק: "והוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". "ישופך ראש", כלומר, ינצח אותך בדברים שהם בחינת ראש, במצוות גדולות ראשיות שלא תוכל להטות מהן. אבל "אתה תשופנו עקב", במצוות קלות ובעבירות שדומות להיות קטנות, שאדם דש בעקביו. כי הנחש מכניס את הארס שלו בעקבו של האדם, ומשם מבצבץ הארס ועולה עד לראשו.

וכן פורס יצר הרע את רשתו לרגליו של האדם לתפסו בעקבו, היינו בעבירות הקטנות, עד שהוא מניעו לעבור גם על עבירות גדולות והחמורות. כי במה הצליח הנחש לפתות את חוה? בעבירה קטנה. בקש ממנה רק לגעת בעץ הדעת, שלא נצטוו אדם וחוה באיסור נגיעה, אלא באיסור אכילה בלבד. ומצאנו, שסופה של עבירה קטנה זו, הביאה מיתה לעולם.

מכיוון שהנחש ערום הוא, הרי שעל האדם להיות ערום כנגדו ולעמוד עליו. שנאמר (ברכות יז): "לעולם יהא אדם ערום בראה", להבין תחבולותיו של יצר הרע ולעמוד כחלמיש מולו. לא לתת לו דריסת רגל בנפשו פנימה, והניצחון מובטח. זוהי הדרך האחת והיחידה במאבק התמידי של האדם בנחש. נאמר (אבות ב): "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". כי "לפום צערא אגרא". השכר הוא לפי הקשיים והנסיונות הכרוכים בעשית המצוה ובמניעת העבירה. על כן יש להיזהר בכולן במידה שווה.

נאמר בפסוק: "ותאכל ותתן גם לאשה עמה ויאכל". נשאלת השאלה: מדוע האדם אכל מעץ הדעת? רבנו מרדכי הכהן זצ"ל (מגדולי ארם צובא בתקופת הזוהר של מרן הבית יוסף, האר"י הקדוש והאלשיך הקדוש זיע"א), שאל בספרו שפתי כהן: חוה פיתתה את הנחש, שהסית אותה לעבור על הציווי המפורש. חוה חשבה שבפרי העץ גנוזים כוחות רוחניים נשגבים והשגות עילאיות, שנאמר: "והיתם כאלקים". היא אכלה מעץ הדעת ונוכחה כי שקר הוא בפי הנחש. לא התעלות חוותה האשה, כי אם ריסוק, ירידה מבהילה וצניחה לתהום. השינוי המבהיל שחל בה, לא נסתר לבטח מעינו של אדם הראשון יציר כפיו של הבורא יתברך, מי שהיתה קומתו הרוחנית "מהארץ עד לרקיע" (חגיגה יב), מחובר למרום, נטוע בעולמות העליונים. נשאלת השאלה: אם היה האדם כל כך ענק ברוחניות, מדוע חטא ואכל אחריה? מדוע עבר גם הוא על ציווי של מקום? מדוע התאבד בעיניים פקוחות והמיט שואה על האנושות לדורותיה? והרי מותם של מיליארדי מיליארדים מבניו נזקף לחובתו? אומר הזוהר הקדוש, שכל אדם שנשמתו עולה למרום, תולה באדם הראשון את אסונו.

מדין תורה מצווים אנו לדון כל אדם לכף זכות, ואת אבינו האדם הראשון, על אחת כמה וכמה, וזאת במה שעשה. בעל שפתי כהן זצ"ל מביא את שאמרו בזוהר הקדוש, שכאשר נברא אדם הראשון, הוא היה מלך הברואים ונזר הבריאה. ראוהו כל הבריות ופחדו מפניו, והיו הולכים אחריו כעבדים אחר אדוניהם. אמר להם אדם הראשון: אני ואתם, "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עשנו" (תהלים צה ו). ובמדרש (בראשית רבה ח י) אמרו: בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, טעו בו מלאכי השרת ויחסו לו כח אלוקי ובקשו לומר לפניו שירה. אבל אדם הראשון בהכירו את יוצרו ובהכירו את יעודו להפנות את הבריאה כולה אל בוראה ולהרבות כבוד שמים, לא נתפתה לכניעת בעלי החיים ולטעותם של המלאכים, הוא היה "חכם המכיר את מקומו" ויודע מגבלותיו ויעודו.

עם זאת, היה אדם הראשון "חכם הרואה את הנולד". הוא ידע שאם הוא נכנע בענווה ועובד את בוראו, אז יולדו לו בנים ובני בנים, דורות רבים. הוא גם ידע, שאם כל העולם יהיה גן עדן ויושפע עליהם רוב טוב, ויחיו חיי נצח בלא לפחוד מיום המוות, יגבה עליהם לבם ותזוח דעתם, ויכריזו על עצמם אלהות. והדברים הם קל וחומר. ומה אם כאשר אין האדם אלא בן תמותה, וכל איבר מאבריו כבן ערובה, חשוף לפגעים ועבד למחלות, ובכל זאת גבה לבו, כמו פרעה שהכריז בגאון (יחזקאל כט יג): "לי יאורי ואני עשיתיני", שהיא מחשבה נואלת ומופרכת כל כך, אילו היו הם בני אלמוות מוגנים מפני מחלות וחסונים כאלונים, על אחת כמה וכמה. וכשחזה זאת אדם הראשון ברוח קודשו, הזדעזע. החליט שלכבוד שמים יענה לתביעת האשה ויאכל מהפרי, כדי להמיט סבל ומכאוב על האנושות, יסורים ומוות, כדי שיגורשו מגן העדן ובזיעת אפם יאכלו לחם, ויאנקו ממחלות ויחרדו מיום המוות, כך יתרכך לבם וישכילו להאמין שאינם כאלוקים ואינם קובעים את גורלם.

הסתכן אדם הראשון בחרון אף ה' ובמשפט שמים, כדי למנוע את בניו משחץ ומגאוה, בשביל לגרום שיכופפו ראשם לפני בוראם. האם הצליח בכך? בוודאי שלולא חטאו, עלולים היינו להתגאות פי אלף. עתה, איך יתגאה אדם בשר ודם, שכל קופסת מוחו היא פקעת עצבים? האם היה

מישהו מוכן לקנות ולוא בחצי המחיר, מכונית שמנועה עשוי חלבונים מוקצפים?

פרעה המתרברב, מוכה ומוכה עד אובדנו בים סוף, אינו היחיד. חירם שעשה עצמו אלוה, שנאמר (יחזקאל כח ב): "יען גבה לבך ותאמר אל אני", הוכה בידי נבוכדנצר, שגם הוא עשה עצמו אלוה, שנאמר (ישעיה יד, יד): "אעלה על במתי עב אדמה לעליון", שבעצמו הפך להיות לחיה ביער. ראינו לאן הובילה התרברבות מלחמת ששת הימים. גם ראינו מה עלה בגורל מגדלי התאומים. לכן יחזור האדם לגודלו הטבעי ויאמר: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו".

הפסוק אומר: "ומפרי העץ וגו' לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון".

הלצה עממית **מספרת**. גוי אחד נשאו לבו להצטרף לבני העם הנבחר. בצעד קל ובלב שמח, שם פעמיו אל בית דין צדק, שיואלו לקבלו לאומה היהודית. מובן שבהתאם להוראות ההלכה שאין ממהרים לקבל גרים, דחה בית הדין את בקשתו וסירב לקבלו כגר. אולם הגוי מאן לוותר ודבק בעמדתו, כי חפץ הוא בכל לבו להימנות עם בני העם הנבחר. משראו הדיינים כי למרות הכל אינו מרפה ולא מועילים שיכנועים להניאו, החליטו לקבלו. בית הדין היפנה אותו להכנות הרבות הכוללות את לימוד ההלכות השונות, והוא אף התחיל לקיים מצוות טרם הליכי הגיור. אולם בית הדין הזהירוהו, כי ממצוה אחת מוטל עליו להישמר, ולא ישמור שבת. שכן גוי ששבת חייב מיתה. אמרו לו: כל עוד לא באת לכלל יהודי בשלבי הגיור המעשיים עד תומם, אסור לך להיות בכלל עם מקדשי שביעי, ולכן כל שבת עליך לזכור לעשות מלאכה כלשהי. באחת השבתות נלווה אליו יהודי, אשר עקב אחריו כל השבת, ונוכח כי הגוי שומר את כל מצוות השבת. חשש היהודי שמא לא הבהירו באוזני הגוי כי אסור לו לשמור שבת, ופנה אליו ושאלו: היודע אתה שגוי ששבת חייב מיתה? כן, ענה הגוי. נו, אמר היהודי, עקבתי אחריו מתחילת השבת ולא ראיתי שעשית איזו פעולה אסורה. אל תדאג, הרגיעו הגוי, לא שמת לב שהוצאתי את המפתחות עמי בצאתי לרחוב, וכידוע זו מלאכת הוצאה. אבל יש כאן עירוב, היקשה היהודי. אתה הגזמת, אני לא סומך על העירוב הזה,

ענה הגוי המלומד, שכבר הספיק ללמוד פרק בדיני החומרות וההידורים שמעבר להלכה הפשוטה שאותה מקיים כל יהודי.

הסיפור בוודאי מעורר גיחוך, על הגוי שחשב שבעשית פעולה שהיא בגדר חומרא, הוא כבר אינו שומר שבת. אולם האם אנו בעצמנו איננו טועים לעתים, ונופלים במכשול הערבובין, עיקר הדין לחומרא?

בטרם נבראה חוה, התיר הקב"ה לאדם הראשון לאכול מכל עצי גן עדן, לבד מעץ הדעת, אשר עליו הזהירו באזהרה חמורה: "ביום אכלך ממנו מות תמות". כשיצר הבורא יתברך את חוה, חשש אדם הראשון שהיא תתאוה לאכול מעץ הדעת, שכן "נשים דעתן קלה", ולכן לא גילה לה שהאיסור הינו רק על האכילה, אלא החמיר עליה והודיע לה שה' אסר גם את הנגיעה בעץ הדעת, ואף הזהירה כי אם תיגע בו תמות. הוא עשה זאת כגדר, אך לא הודיע לה שזהו גדר.

הנחש שהיה "ערום מכל חית השדה", שם לו למטרה להכשיל את בחיר הנבראים, ולכן ניגש אל האשה, שלא שמעה ישירות מה' על דבר האיסור. תחילה התמם הנחש בנימוס מעושה של רחמים: האם נכון הדבר כי אלוקים אסר עליכם לאכול מכל עץ הגן? לא מדויק! מיהרה חוה להעמיד דברים על דיוקם ואמרה: ה' התיר לנו לאכול מכל עצי הגן, מלבד עץ אחד שהוא עץ הדעת, אשר פריו נאסר עלינו באכילה ואף בנגיעה, פן נמות. הנחש האזין לאופן הצגת הדברים מפי חוה, וקפץ על המציאה. מכאן הדרך לפיתוי פשוטה וקלה. בפתאומיות הפתיע את חוה ודחף אותה דחיפה שגרמה לה לנגוע בגזע העץ. ראי! הריע הנחש בניצחון. הנה נגעת בעץ ומאומה לא ארע לך. אל לך לחוש, גם אם תאכלי ממנו לא יקרה לך מאומה. האם לא חשבת מדוע אסר עליכם אלוקים לאכול דווקא מפירות עץ זה? אגלה לך את הסוד. יש בעץ הזה כח מיוחד לברוא עולמות. גם אלוקים אכל מאילן זה, וכך הצליח לברוא את העולם. עתה הוא חושש כי תאכלו גם אתם ותתחרו בו. "לא מות תמותון כי ידע אלוקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים ידעי טוב ורע". לשונו החלקלקה של הנחש הצליחה לשכנע את האשה, ולא יכלה לעמוד בפיתוי. היא נטלה בחשש מפרי עץ הדעת ואכלה ממנו, ואף העניקה לבעלה.

אילו היתה חוה יודעת כי לא על הנגיעה נקנסה מיתה, וזהו רק סייג, סביר להניח שלא היתה מקבלת את פיתויו של הנחש כאשר דחפה, והאנושות כולה לא היתה נקנסת בעונשים כה כבדים. למדנו, כי דווקא ה"גדר" שבה בקש אדם הראשון לגדור את חוה, היא שעמדה לה לרועץ. גם למדנו, כי על מורה ההוראה להבהיר לשואל, בדיוק מהו עיקר הדין ומהי החומרא. מה מותר בשעת הצורך, ומה אסור בשעת הצורך, ולא לערבב בין הדברים ולהכלילם באותן הגדרות.

בשמחה משפחתית שיחק אחד מן הילדים והרעיש. גער בו אביו ואמר: אסור! תלמיד חכם אחד שהיה נוכח בשולחן, העיר אחר כך לאב: מדוע אתה אומר לבנך שהדבר אסור? דבר זה מותר. אם אינך מרוצה מהרעש, תסביר לילד שכרגע הרעשתו מפריעה. אך אל תאמר לו אסור על דבר שהוא מותר. זהו דבר שאסור לעשותו.

לאחר שחטאו באכילה מעץ הדעת, אומרת התורה: "ותפקחנה עיני שניהם". מהו "ותפקחנה"? וכי קודם לכן אדם וחווה סומים היו? מבאר אור החיים הקדוש על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה ג): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נסתתמו עיני שכלו". לכן מכנה ישעיה הנביא את עוברי העבירה "עיוורים", ואומר (ישעיה מב. יח): "והעורים הביטו לראות". וזהו שהודיע הכתוב: "ותפקחנה", שלאחר שעברו עבירה, ועובר המסית היצר הרע שמחשיך עיני האדם, תיכף ומיד באה ההתפקחות, שנפקחו עיניהם והרגישו כי ערומים הם. דהיינו, שנפשטו מזוהר הקדושה. ומסיים אור החיים: "וכן יקרה לכל רשע שבגמר מעשה הרע, ירגיש כי התעיב ויכלם במעשיו ויאירו עיני שכלו".

הקשה הגאון רבי משה יחזקאל צאלח זצ"ל מחכמי בגדד, בספרו תורת משה על הפסוק "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו": אם הכוונה שהרע והטוב היו מעורבים בפרי, מדוע לא קראוהו "רע וטוב", להדגיש הרע? אלא, באה התורה ללמדנו, שכן דרך העבירה. בתחילה נראית כטובה ועריבה, אך לבסוף משאירה טעם רע ומר כלענה.

ובמציאות היום יומית, כל דבר שהוא בהיתר, אין מרגישים בו מתיקות כל כך. אבל כאשר נעשה הדבר באיסור, הדבר מקבל בעיניים הבהמיות של האדם, מתיקות גדולה. כמו שנאמר (משלי ט יז): "מים גנובים ימתקו". אך

נסתיימה לה העבירה, המתיקות מתפוגגת ומתנדפת, ואת מקומה ממלאות תחושות אכזבה וחרטה. פתאום חשים כמה יצר הדימיון הצליח לתעתע בנו.

בזה מתבטא ההבדל בין מצוה לעבירה. המצוה לפני עשייתה, קשה היא לקיום. ואחרי עשייתה, היא מענגת ומשמחת. ואילו העבירה להיפך, לפני חשים עונג, ולאחריה דכדוך, עצב ומאיסות.

הרב יוסף חיים זצ"ל בספרו דברי חיים (סוף פ' יא) פרש, מה שאומרים בוידוי "סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו", שלא זו בלבד שחטאנו וסרנו מהמצוות, אלא שלאחר מעשה גלינו שגם לפי רצוננו, לא היה שווה לנו לעשות העבירה, שלא השגנו בה את התענוג המיוחל. ומביא רבנו יוסף חיים מעשה:

לעשיר אחד היה בן יחיד. בקש לגדלו לתורה ולרוות ממנו נחת, אבל הבן הלך בדרכי לבו, ובילה זמנו בהבל וריק, בטיולים בטלים ובהצגות תפלות. פעם בא העשיר לבית המדרש וראה את בן חברו, נער בגילו של בנו, עומד ומתנצח בסוגיא חמורה עם חבריו, סולל בה דרך הבנה בהירה, והכל מתפעלים מסברתו הנפלאה. נחמץ לב העשיר בראותו את הצלחתו ואושרו של בן חברו, בעוד בנו שלו בחר בדרך מזרון היורדת שחת. למחרת היום הלך העשיר בחברת בנו, והנה אותו נער בא לקראתם. עצר אותו העשיר והחמיא לו על פלפולו אמש. נהרו פני הצעיר לשמע הדברים, והוא קרא: אכן, דע לך, כי אין אושר כלימוד התורה. ברכו העשיר ונפרד ממנו לשלום. משפנה לדרכו, אמר העשיר לבנו: ראה נא מה רבה שמחתו בלימודו, ואתה מבלה ימיך בהבל הבלים. שמחה כשמחתה של תורה, לא תשיג לעולם. אבל אבא! מחה הבן. אתמול, כאשר דרש בחור זה בלימודו, נכחתי אני בהצגה בתיאטרון. היתה זו הצגה מבדרת ומצחיקה עד דמעות, ויכול אני להבטיחך כי שמחתי אז פי עשר מששמח נער זה בתורתו. כנים דבריך, ענהו האב. אבל אינך צודק, ואסביר לך: נכון הוא שבאותה שעה היתה שמחתך רבה, אבל עם תום המחזה, תמה גם ההנאה, ועתה לא ישמח לבך על המחזה שראית אמש. לא כן נער זה, אתמול דרש ברבים וחשף זרועו בפלפול עמוק, והיום עודנו שמח על הלימוד של אתמול. דע לך בני! סיים האב. זה ההבדל בין שמחה אמיתית לשמחה של הבל. ענייני הגוף משמחים רק בשעתם, בעת האוכל והשתיה או המראה והריח, אך כאשר

יעברו מלפניו, ידע בנפשו כי אך הבל היו, ונפשו תשתומם עליו ותתהה, ושמחתו אז תפוג ויצטער. לא כן שמחת הנפש, שמחת נצח היא. על כך אמר החכם באדם (משלי יב יט): "שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר".

מאמר ז

יש קונה עולמו ויש מאבד עולמו בטעה אחת

אומרת התורה: "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו וגו' ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו". "ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולאדם לא מצא עזר כנגדו". "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו". נשאלת השאלה: וכי איזו עזרה יש לאיש מאשתו, אם היא כנגדו?

אלא, אעשה לו "עזר", באמצעות היות האשה "כנגדו". היא תהיה בעלת גישה ודעה שונה, משום שרק כך הם יאזנו איש את אשתו ואשה את בעלה, כאדם מושלם הרואה את שני צדדי המטבע, שוקל כל פרט משני היבטיו, ומגיע להחלטה נכונה במדויק.

לכן אל לו לבעל להעלב מדעתה השונה של רעייתו, וגם היא אסור לה לחוש נפגעת, משום שאינו מסכים לדבריה מיד. בני זוג החיים כך, החמיצו את התועלת הרבה שיכלו להפיק מהניגוד שביניהם, וחיי הנישואין שלהם עלולים חלילה לעלות על שרטון.

משום כך, תחילת העבודה בשלום בית היא להבין שהחיסרון כביכול, של הבדלים בדעות ובדפוסי ההתנהגות, הוא דווקא יתרון. כך למשל, המתנינות הנשית השואלת, מבררת ומהססת טרם הכרעה גדולה של רכישת דירה או פתיחת עסק, ממתנת לטובה את המהירות, ולעיתים אפילו את הפזיזות הגברית, המבקשת להחליט ולקבוע עובדות, והתוצאה נפלאה לשניהם.

זאת ועוד. הרמב"ם בחיבורו הגדול משנה תורה, מפתיע בהוראותיו הבלתי זהות לבני הזוג בדרך לשלום בית, כאשר מהבעל הוא דורש דרישות מסוימות, ומהאשה הוא דורש דרישות שונות. ידע הרמב"ם מתוך דברי

חז"ל את אשר התגלו לאנשי המחקר רק בדורות האחרונים, שלא די בשני בני זוג טובי לב כדי להגיע לשלום בית, אלא המפתח לשלום בית נעוץ בהבנת ההבדלים שבין הצרכים הנפשיים של האיש, לבין הצרכים הנפשיים של האשה.

אדם שאינו מודע להבדלים הטבועים בנפש כל אחד מבני הזוג, כאשר ילמד את דרישות הרמב"ם מהאיש, יתקומם כנגד הפליית הגבר "לרעה", וכשילמד את דרישותיו מהאשה, יתקומם לצד ההפוך, כנגד הפליית האשה "לרעה". אולם הלומד להכיר כראוי את הצרכים הנפשיים של כל אחד מבני הזוג (כמבואר ברמב"ם פרק טו מהלכות אישות הלכה יט לאיש, והלכה כ לאשה), דברי הרמב"ם מובנים ומאירים היטב.

נתאר לעצמנו, בעל ואשה ששניהם עובדים כרופאים בקופת חולים, יוצאים מביתם באותה שעה, חוזרים באותה שעה, משכורותיהם זהות וגם מתעייפים בעבודתם באותה מידה. לשניהם חשובים הילדים שבבית, ולשניהם חשובה המשכורת הנדרשת לכלכלת משפחתם. אולם מה מטריד את מחשבתם יותר במשך היום: מה מצב הילדים שבבית, או מה מצב המשכורת וחשבון הבנק?

בדרך כלל האשה מוטרדת יותר ממצב הילדים, והאיש מוטרד ממצב הפרנסה. לכן האיש קבל משמים תכונות אופי המתאימות יותר לעולם החיצוני, והאשה קבלה תכונות אופי המתאימות יותר לעולם המשפחתי הפנימי, וכפי שעולה ממחקרים רבים.

בני זוג המודעים להבדלים אלה, מבינים מיד שהאשה זקוקה יותר לקבל מבעלה את המשפחתיות, את הקשר הרגשי ואת האוזן הקשבת, משום שמדובר בצורך נפשי אמיתי שבורא העולם הטביע בה, ואילו האיש זקוק יותר לקבל מאשתו את המעמד החיצוני, את הכבוד ואת החשיבות, משום שמדובר בצורך נפשי אמיתי שבורא העולם הטביע בו. אמנם שניהם זקוקים לשני המסלולים הללו, אולם ההבדל הוא במינון. האשה זקוקה למינון גבוה יותר של קשר רגשי משפחתי, והאיש זקוק יותר למינון גבוה יותר של קשר המכבד ומחשיב אותו.

זוהי הסיבה שלעיתים ניתן לראות בני זוג ששניהם נפלאים וטובי לב, ובכל זאת הם מאוכזבים ממערכת הנישואין, וחיים במתח קבוע, בכעסים ובהתפרצויות הדדיות. אם רק ישכילו לספק כל צד לרעהו את צרכיו הנפשיים האמיתיים, יגלו את בן זוגם מלא שמחה וסיפוק, שכל שאיפתו להעניק ולתת, ויעלו על דרך המלך בשלום הבית שלהם.

נאמר במדרש רבה: לאחר שראה אדם הראשון שכל ברואי עולם נבראו זכר ונקבה, נצטער שהוא בודד והיה מתלונן ואומר: מה טעם נתת לכל הבהמות והחיות, ושאר בעלי חיים, בת זוג, ולי לא נתת בת זוג? ראה הקב"ה את צערם שלא נתנה לו בת זוג, החליט למלא את משאלתו ואמר: "לא טוב היות האדם לבדו". כלומר, אדם הנושא אשה, יש לו ארבע יתרונות: א. שאם יש ביניהם אהבה ואחווה ושלוש, הם ניצולים מכל רעה, כי הקב"ה שומר עליהם. ב. הברכה מצויה בבית, כי יש מי שמנהל את הבית. אך אם שרוי הוא ללא אשה, אינו ראוי לברכה. ג. האדם ניצול מן החטא אם הוא נשוי, כי בשר ודם הוא ומוכרח לזה. ואם לא, הרי הוא בא לידי קרי או הוז"ל ועוונו חמור. בגמרא (יבמות דף סג:) מצינו בר' חייא שהיתה לו אשה שממרה את פיו ואינה עושה רצונו. איש אחר היה בוודאי מתעב אותה ומגרשה. אבל בהיות שר' חייא היה בעל נפש מיוחדת, הוא לא שם לב להבלי עולם השקר והתעלה מעליו. היה נוהג עמה באהבה רבה, עד שהיה בנו מתפלל ושואל: מהי חיבה זו שאתה נוהג באמי, והרי היא נגדך? השיב לו אביו: דיינו שמצילה אותנו מן החטא ובזה ראוי לסבול מרורים. ד. אדם נשוי יכול לעסוק בתורה ולקיים מצוות, כי בשעה שחוזר מעבודתו, הוא מוצא ארוחתו מוכנה, והוא יכול להמשיך ללמוד עוד שעה קלה לפני השינה.

הרשב"א (סימן ס.) אומר: לכאורה יש לתמוה, כיצד יש לפרש את הכתוב "לא טוב היות האדם"? כי מפשוטו של מקרא משמע, שקודם לכן רצה הקב"ה להשאיר את האדם ביחידות, ורק אח"כ בקש לברוא לו אשה, שכן ראה כי "לא טוב היות האדם לבדו". א"כ, בוודאי שלא שייך חרטה אצל הקב"ה. כי חרטה היא דרכו של אדם, שלאחר שעושה ורואה שאינו טוב, הוא חוזר ומתקן, אך אצל הקב"ה לא שייך טעות ולא שייך תיקון. מה שייך כאן "לא טוב היות האדם לבדו"?

התשובה היא: כי למעלה (בפרק ו') סיפר הכתוב בקצרה כיצד נברא האדם, כשם שסיפר הכתוב בקצרה בריאת שמים וארץ ובריאת האילנות. אח"כ חזר הכתוב ופירש, כיצד היה העולם לפני שנוצר, וכך עשה הקב"ה בבריאת האדם. וזה מה שאמר: "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו". רצה לומר, כי לפני שברא הקב"ה את האדם אמר: "לא טוב היות האדם לבדו", כי לא יוכל לעסוק בתורה, לכן "אעשה לו עזר כנגדו", כדי שיוכל לעסוק בתורה ולקיים מצוות. אשתו של האדם היא אחד מהכוחות שהעניק הקב"ה לאדם, שדרכה היא מצילה אותו מן החטא, ומרחיקה ממנו את יצרו הרע, ועי"ז יכול לעלות במעלות התורה. אבל עלינו לדעת, שהתבלין ליצר הרע היא התורה. כפי שנאמר בגמרא (קידושין ל ע"ב): "אמרו חז"ל, כך אמר להם הקב"ה לישראל, בני! בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין. אם אתם עוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו, שנאמר: "הלא אם תיטיב שאת". ואם אין אתם עוסקים בתורה, אתם נמסרים בידו, שנאמר: "לפתח חטאת רובץ". משל למה הדבר דומה?

אמר רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל החפץ חיים. שני מלכים שנלחמו זה בזה זמן רב, כשראו שהמלחמה נמשכת ואין הכרעה, שכן אין אחד גובר על יריבו והוצאות המלחמה גדלות מאד, קבעו והחליטו ביניהם שיערכו קרב אחד נוסף בן ארבעה ימים, והמנצח בקרב יהיה המנצח במלחמה. אמרו ועשו. ביום הראשון גבר צבאו של המלך האחד, והפיל משונאו חללים רבים, ורבים אחרים לקח בשבי. ביום השני שוב יצאו למלחמה, וגבר המלך השני על הראשון, הכהו שוק על ירך ונטל ממנו שלל רב. ביום השלישי יצאו למערכה נוספת, ובקרב גבר שוב המלך הראשון. ברדת הלילה נאספו יועצי המלך המנצח לטכס עצה. מה יהיה אם יצאו מחר שוב למלחמה? אולי יגבר המלך השני כפי שגבר ביום השני? לפתע קם אחד היועצים ואמר: יש לי עצה טובה, כיצד נוכל מחר לנצח בקרב המכריע! נודע לי כי חייליו של המלך השני שומרים את כלי מלחמתם מחוץ למחנה, ומציבים על מחסן הנשק מספר שומרים קטן. הבה נצא בכח גדול אל מחסן הנשק, וניטול את כלי נשקם, שבלעדי חרבותיהם ומגיניהם, הם לא יוכלו כלל להלחם מחר, והניצחון יהיה בידינו. מצאה העצה חן בעיני המלך והשרים, ועשו כדבריו. למחרת בבוקרו של היום הרביעי, הריעו אנשי שני המחנות תרועת אות המורה על תחילת

הקרב. והנה חייליו של המלך השני, מיהרו אל מחסן הנשק, אך מצאוהו ריק. לא נותרה ברירה בידם, ונכנעו.

כן הוא הנמשל, אמר החפץ חיים. ידוע כי יצר הרע הוא תקיף ועז, והוא רגיל להלחם עם כלל ישראל. פעם הוא ינצחנו, ופעם אנחנו מנצחים אותו. על כן, אומר היצר הרע בלבו, אין לי שום עצה נגד ישראל, אלא ליטול מהם את כלי מלחמתם אשר בהם הם נלחמים בי, שהיא התורה הקדושה אשר היא לבדה מגינה ומצילה לישראל מן היצר הרע. כמו שאמרו חז"ל: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". כך דרכו של היצר הרע, להתגבר עלינו בטענות ומענות ובתירוצים שונים, כדי לבטל מאתנו את לימוד התורה הקדושה.

"ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולאדם לא מצא עזר כנגדו". אומר המדרש (מדרש רבה בראשית): בשעה שעמד הקב"ה לברוא את האדם, נמלך במלאכי השרת. אמרו לו: אדם זה מה טיבו? אמר להם: חכמתו מרובה משלכם. הביא לפני המלאכים בהמה, חיה ועוף, ואמר להם: זה מה שמו? ולא היו יודעים. העבירם לפני האדם ואמר לו: מה שמו? אמר לו: זה שמו סוס, זה שמו חמור, זה שמו שור, זה שמו גמל. אמר לו: ומה שמך? אמר לו: לי נאה להיקרא אדם, שנבראתי מן האדמה. אמר לו הקב"ה: ואני מה שמי? אמר לו: לך נאה להיקרא א-ד-נ-י, שאתה אדון לכל בני האדם. אמר הקב"ה: אני ה', הוא שמי שקרא לי אדם הראשון.

אמר הסבא מסלובודקא זצ"ל בספר אור הצפון: בקריאת השמות לברואים גנוזה חוכמה עצומה, שאין בכוחם של מלאכי השרת להשיגה. בקריאת השמות גם נתגלה, שחוכמתו של האדם גדולה מחוכמתם של המלאכים. השם שקבע האדם לכל יצור, כלל בתוכו את כל הכוחות שנטבעו בו, את כל רוחניותו, תכליתו המיוחדת לו לבדו, ותכונותיו שאינם נמצאים בשום בריה בעולם מלבדו. נמצא, שבשעה קלה ובסקירה אחת, עמד האדם הראשון על כל פרט ופרט, בכל בריה מבין אלפי רבבות שנבראו בעולם. הוא בחן את מהותה ותכונתה, בדק אם יש דומה לה מאלה, וקראה בשם.

בנוסף לבעלי החיים אשר על פני האדמה, בדק האדם ובחן בשעה זו, גם את העולמות העליונים והתחתונים, את המלאכים, את השרפים

והאופנים, אשר אין מספר לגדודיהם, וקבע להם שם עפ"י מהותם הרוחנית ותפקידם בבריאה מששת ימי בראשית עד לנצח נצחים.

ועוד שאלו הקב"ה לאדם: ולי מה נאה להיקרא? השיבו: א-ד-נ-י, שאתה אדון לכל. והיינו, לאחר שהכיר את כל הנבראים כולם, ידע והכיר לקרוא לקב"ה אדון. כלומר, הגיע האדם למעלות העליונות של החכמה, והבחין באדנותו יתברך על הכל.

בשעה ששאל הקב"ה את האדם: ולך מה נאה להיקרא? אמר: אדם, כי מן האדמה לוקחת. לכאורה תמוה, הרי לכל הברואים קבע שמות לפי רוחניותם, ולמה קרא לעצמו על שם החומר שממנו הוא נלקח? אלא, בשם זה גילה אדם את עצמיותו שבה נעוץ כל סוד מהותו. אמנם אדם הראשון הכיר עצמו שהוא גדול ונעלה על כל הברואים, עד שהקב"ה התפאר בו ואמר: "ראו שחוכמתו מרובה משלכם", והמלאכים טעו בו וחשבוהו לבורא ובקשו לומר לפניו קדוש, אבל הוא גם הכיר, שמכיוון שנברא מן האדמה, מוטל עליו ללכת ולעלות ממדרגה למדרגה. וידע, כי אם הוא שוהה ועומד במקומו מבלי לעלות במידה שראוי לה, הרי הוא יורד מיד למדרגה פחותה מן הפחותים, עד שאומרים לו: "יתוש קדמך".

כדי שיגיע האדם למעלת הענווה ומעלת הכבוד בין אדם לחברו ובין איש לאשתו, אפשר ללמוד ממה שמצינו גבי משה רבנו ע"ה אדון הנביאים, שעם כל מעלותיו הנפלאות שעלה למרום וקבל תורה מאת ה', והעיד עליו הקב"ה "בכל ביתי נאמן הוא", ונקרא בתורה "איש האלקים", בכל זאת אמר על עצמו "ונחננו מה". זוהי גדלותו של משה, שהכיר בעצמו את גדלותו, ועליו נאמר: "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

כמו"כ מצאנו, שלמרות הכרה זו, בהגיע האדם למדרגת הענוותנות, עלול הוא להתעלם משלימות המעלה ולבוא לידי טעויות חמורות, ואף להחריב עולמות, שכן אמרו חז"ל (גיטין נו): "ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו".

חז"ל קובעים את מעלת הענווה של רבי זכריה ואומרים, שהיא צורת החוכמה של האדם, וע"י סטייה קלה ממנה ואי שלימותה, היא הביאה לידי חורבן בית המקדש, והיא מהותו של האדם שמן האדמה לוקח. כמו"כ אין

סתירה בין היווצרותו של האדם מן האדמה, לבין גדולתו ועליונותו. כי כשם שהאדם יכול לעלות בכל שלבי העליה, כך הוא עלול לרדת בבת אחת למדרגות הפחותות ביותר. וכן יש בכוחו לעלות בבת אחת מן המדרגות התחתונות ביותר, ולעלות עד למעלות העליונות לאין שיעור.

ותליינו של רבי חנינא בן תורדיון יוכיח. אמרו חז"ל (ע"ז יח): "אמר התליין לרבי חנינא בן תורדיון: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן. אמר לו: השבע לי. נשבע לו. מיד הירבה בשלהבת, וקפץ והפיל עצמו לתוך האש. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תורדיון והקלצטונרי מזומנים לחיי העולם הבא". תליין זה עסק כל ימיו ברצח, ובוודאי היה מן האנשים השפלים ביותר. בכל זאת, בגלל מעשה קטן שלו, של נטילת הספוגין מעל לכו של רבי חנינא, שקירב את מותו ומיעט את יסוריו, הוא התרומם בבת אחת למעלה העליונה, עד שגם את עצמו הפיל לאור. יצאה בת קול מן השמים, ובנשימה אחת הכריזה אותו עם רבי חנינא בן תורדיון, ששניהם מזומנים לחיי העולם הבא.

מאמר ח

הנחש השיאני ואוכל

"הנחש השיאני ואוכל". בפסוק זה מתגלה טובו וחסדו הגדול של ה' יתברך, שפותח לו לאדם פתח תשובה. בקש הקב"ה לשמוע מחוה את הסיבה שהביאה אותה להיכשל בחטא, ושאל אותה: "מה זאת עשית?" כלומר, מאיזו סיבה ומאיזה טעם גרמת וסיבבת את המעשה? וכך נוהג השי"ת עם ברואיו. אין הקב"ה חפץ להעניש את החוטא וליסרו. אדרבא, הוא יתברך נותן לו לאדם אורך זמן, כדי שיוכל לשוב בתשובה שלימה, ולחסוך מעצמו את העונש המגיע לו.

אך מפליא הוא, שלא רק שהקב"ה פותח בדברים עם האשה כדי לאפשר לה מרווח זמן, אלא הוא יתברך מסיח איתה בדברים, כדי שתבין שעליה

לתלות את סיבת עוונתו בדבר שאינו תלוי בה, וכך עשתה חוה. חוה תלתה את האשמה בנחש שהשיא אותה, ואמרה: "הנחש השיאני ואוכל", ובכך מיעטה בגודל אשמתה.

כאשר אדם חוטא ח"ו, שורת הדין גורמת לו שיקבל עונשו מיד כפי מעשיו. אולם הקב"ה ברוב רחמיו, שיתף את מידת החסד, המאפשרת לאדם לשוב בתשובה. זוהי הסיבה ששאל הקב"ה "מה זאת עשית?" כדי לתת לה זמן לשוב ולהתחרט.

בילקוט שמעוני (מלכים א טז) מסופר על רבי לוי, שדרש ששה חדשים את הפסוק (במלכים א כא, ה): "רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה'", והאריך לדרוש בגנותו של אחאב שאמר, "רק לא היה כאחאב". בא אליו אחאב בחלום הלילה ואמר לו: מה חטאתי לך לדרוש עלי את תחילת הפסוק לבדו, ולא דרשת את המשכו? שנאמר: "אשר הסיתה אותו איזבל אשתו". כשהתעורר משנתו, דרש רבי לוי עוד ששה חדשים את הפסוק כולו לשבת: "לא היה כאחאב אשר הסיתה אותו איזבל אשתו". טענתו והקפדתו של אחאב, נסובה על התעלמותו של רבי לוי מן הסיבה שהביאה אותו לחטוא, והיא "אשר הסיתה אותו אשתו".

כך היא דרכו של הקב"ה, להאריך ולבחון את הסיבות והיצרים שהביאו את האדם לחטא, ומאריך ימיו בעולם הזה, כדי שיוכל לתקן את מעשיו (עוד יוסף חי). על התשובה שנהג בה אדם הראשון, אומר רבי מאיר (עירובין יח): "אדם הראשון חסיד גדול היה. כיוון שראה שנקנסה עליו מיתה, ישב בתענית מאה ושלושים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלושים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלושים שנה".

מסתבר שקיים מכנה משותף בשלושת ההסתייגויות האלה: ישב בתענית, פירש מן האשה, העלה זרזי תאנים על בשרו. נראה כי אדם הראשון בחר דווקא ביסורים אלו, שעל ידם רצה לתקן חטאו מכל צדדיו והיבטיו. לכן ישב בתענית, לתקן את עצם העבירה שהיתה באכילה. פירש מן האשה, שהיא זו שהכשילה אותו ובגללה ארע מעשה החטא. העלה זרזי תאנים, שכן חטאו היה באכילת פרי התאנה. כמאמר הגמרא (סנהדרין יג): אילן שאכל ממנו, היה תאנה.

ויש לשאול: מדוע נכתב על כל אחד מהיסורים שקבל על עצמו, שעשה כן מאה ושלושים שנה? ראוי היה לכתוב לשון מקוצרת ולימנות את כל שלושת הסיגופים, ולהוסיף שנהג בכל אלה מאה ושלושים שנה. מדוע חזר מנין השנים על עצמו שלוש פעמים? נראה לומר, כי חז"ל באו להשמיענו ולהדגיש לנו, כי במשך כל מאה ושלושים שנה, נהג בעצמו שלושת סיגופים אלה בבת אחת, וכך נהג ביסורין מאה ושלושים שנה, אך לא נהג בכלם בבת אחת, אלא חילק את מאה ושלושים שנה לשלושת פרקי זמן, ובכל זמן נהג בסוג אחר.

"הנחש השיאני ואוכל". כאשר התוודה אדם הראשון על חטאו שאכל מעץ הדעת, אמר: "ואוכל" בלשון עתיד. משמעות כפולה יש למלה, לעבר ולעתיד. אומר המדרש (בראשית רבה יט כב): ואכלתי אין כתיב כאן, אלא "ואוכל". כלומר, אכלתי ואוכל. המדרש רואה בידוי זה כוונה לעתיד. כלומר, אדם הראשון מצהיר על כוונתו לחזור על חטאו בעתיד, שיאכל שוב. לכאורה, כיצד אפשר להבין עזות פנים זו, בעת שהקב"ה מוכיחו ומוקיע את מעשהו? והלא התגובה הטבעית צריכה היתה להיות חרטה וקבלת החלטה נחושה, שלא ישוב לזה החטא לעולם?

ועוד. ידוע שאדם הראשון היה בעל שיעור קומה רוחני מעל גבוה. כפי שנאמר בספר מכתב מאלהו (כרך ב 137), על גדולת האדם, וכך כתוב: "כבר הודיעונו חז"ל נוראות מגדולתו וקדושתו של אדם הראשון. הוא היה יציר כפיו של הקב"ה, וגם לאחר מותו, היו שני עקביו דומים לשני גלגלי חמה (כבא בתרא נח). פירוש, שגם החלק הכי נמוך בגופו המת, האיר כל כך בקדושתו, עד שבטל אור החמה לעומתו. מכאן, עד כמה היתה גדולתו ואורו בראשו, וכש"כ בחייו".

קדושת חייו של אדם הראשון היתה, שאפילו איברי גופו הקרינו קדושה והבהיקו ביופי שעלה על אור השמש. אפילו החלק הנחות שבגופו של מת, זרח באור גדולתו. ואיך יתכן לייחס לאישיותו גדולה כזו, שהיא דרך של התרסה המשתמעת מ"ואכלתי ואוכל"? אלא, שורש הבעיה מקורו במשמעות העמוקה של החטא, של פעולת האכילה מהפרי האסור. לפני פעולה זו, אדם הראשון חי במצב של טהרה ושלימות, שבו לא היה מקום

לענין בושה וצניעות. כמו שנאמר: "ולא יתבוששו". רש"י מבאר שם את מהות נפשם הזכה, "ולא יתבוששו", שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב ובין רע. ואעפ"י שניתנה בהם דיעה לקרות שמות, לא ניתן להם יצר הרע, עד שאכלו מן העץ. וכאשר נכנס באדם יצר הרע, התחיל להבחין ב"לדעת טוב ורע".

אדם הראשון ניחן בכושר לתת שמות, כלומר, ידע והבין בהבנה עמוקה מהות ותכונת כל בריה, אולם אופן אחד מסוים של הבחנה לא ניתן לו. רק אחרי החטא, היה יכול להבחין בהבדל בין טוב לרע. אז בפעם הראשונה, הוא ידע מהו רע, ואז היתה בו המודעות לחטא והתחיל לחיות את בחינת החטא. קודם לכן, היה הרע כוח חיצוני, כוח זר לטבעו ל"אני" שלו, כפירוש הרמב"ן (לבראשית ב): כל כולו טוב. לאדם הראשון לא היו כוחות אפלים, שהיה עליו לדכאם ולבולמם.

הרב דסלר בספרו מכתב מאליהו (עמ' 138) מרחיב את הדיבור על המצב שבו היה הנחש צריך לגשת מבחוץ. קולו המסית לא היה גירוי פנימי. היה זה קול שדיבר נגד הרגשות והתשוקות האמיתיים של אדם הראשון, שהרי נאמר (קהלת ז), "שעשה האלקים את האדם ישר", לפני שהרע נטמע בתוכו. טוב ורע היו מנוגדים זה לזה באופן גלוי וברור, ונתפסו כשתי מהויות נבדלות. הטוב היה האמת, והרע היה שקר.

כאשר בחינת החטא חדרה לאישיותו של אדם הראשון, הוא איבד את בהירות הראיה הזאת. מאז והלאה, נתערבבו טוב ורע זה בזה במידה מסוימת. בעיות נעשו מסובכות יותר, מפני ששורשיהן נהיו קשים לזיהוי. הרב דסלר מציין, שהמלה "דעת" פירושה התחברות. אכילה מעץ הדעת הולידה התחברות של שני קצוות, ומכאן הבחינה מעורפלת בגבול שבין שתי הרשויות, וניטשטש קו ההבחנה שבין טוב ורע.

זה היה מצבו הנורא של אדם הראשון בעומדו לפני הקב"ה ביאוש ובהכנעה, בלא התרסה וקינטור. הוא צעק שהרע נמצא בגופו כחלק ממנו, שהחטא לא היה ארוע בודד בפני עצמו, אלא היה גורם קבוע של ניכור מה'. "אכלתי ואוכל", שעכשיו שאני מכיר את תחושת החטא שטעמתי מהפרי, לא אוכל עוד לאכול מבלי לחוש את התחושה הזאת שוב. זו אינה

חוצפה, אלא הכרה פשוטה בכוח הבלתי צפוי של הרע. אמר רבי יצחק, למה הדבר דומה?

משל למלך שאמר לעבדו: אל תטעם דבר, עד שאבוא מן המרחץ. כשיצא המלך, פנתה המלכה אל העבד ואמרה לו: טעם את התבשיל הזה שהכינו למלך, וראה נא האם חסר בו מלח או תבלין אחר. טעם העבד מן התבשיל, וראה כי הוא טוב וראוי לעלות על שולחן המלך. מששב המלך מן המרחץ, מצא את עבדו עומד וטועם מן התבשיל. גער בו המלך: האם לא צייתך שלא תאכל עד בואי מן המרחץ? מדוע אכלת? אדוני המלך! ענה העבד הנפחד, המלכה צייתה עלי שאטעם ממנו. ומה בכך? רגז המלך, האם לה אתה מציית יותר ממני?

כך ציוה לו הקב"ה לאדם: "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו". מה עשתה חוה? האכילה אותו. אמר לו הקב"ה: "המץ העץ אשר צייתך לבלתי אכל ממנו אכלת?" ענה האדם: "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל". אמר לו הקב"ה: ולחווה שמעת יותר ממני? מיד כתוב: "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים".

חז"ל בגמרא (מכות מ) דנים בשאלה: "איזה פרי אכל אדם הראשון? רבי מאיר אומר, גפן היה, שאין לך דבר שמביא לילה על האדם אלא יין, שנאמר: "וישת מן היין וישכר". רבי נחמיה אומר, תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו. שנאמר: "ויתפרו עלה תאנה". ר"י אומר, חיטה היתה, שאין התינוק יודע לקרוא אבא או אמא, עד שיטעם טעם דגן".

בקבלה מובא, שלאמיתו של דבר אין כאן מחלוקות. כל הפירושים מתיישבים זה עם זה, מפני שאדם הראשון אכל למעשה מכל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.

מאמר ט

הנהגת האדם קובעת את מציאותו

אדם יודע שבכדי להשיג פרנסה, הוא צריך לעמול, שנאמר: "בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה". לצורך פרנסתו משקיע האדם את כל זמנו ומרצו, ואינו סומך על הנס. האדם גם יודע, שאם לא יעמול, לא יקבל את שכרו. ועוד הוא יודע, שככל שהתפוקה רבה יותר, כך יגדל שכרו. כן הדבר בצד הרוחני. על האדם להתאמץ ולהזיע בזיעת אפו, כדי שיוכל לאכול מן הלחם לעתיד לבוא. האדם לא יוכל להגיע לגן עדן ולקבל שכר השמור לצדיקים, כשהוא יושב ומשלב ידיו.

כך מבאר רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל בספרו פתוחי חותם ואומר: "אם אדם רוצה לקבל שכר ולהגיע לטרקלין, שהוא מקום מושבם של הצדיקים, עליו לעסוק בתורה בכל כוחו ולהדבק בשכינה. זהו תיקון וקיום הגוף בקבר לזמן התחיה, כמו שנאמר: "בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך". זוהי כוונת הפסוק "בזעת אפיך תאכל לחם", שתטרח עד שובך אל האדמה, ובשביל שתטרח בתורה, היא תשמור אותך בקבר, "והקיצות היא תשיחך".

על כן אל יאמר אדם, עכשיו אני טרוד בעול הפרנסה ומטפל באשה ובילדים, ובעז"ה כשאגיע לגיל חמישים, כשאתפנה מכל עיסוקי הרבים, אז אשב ללמוד. לצערנו, אף אחד לא מבטיח לך שתחיה עד אז, וגם אם תחיה, השכר שתקבל על שנים מועטות, יהיה שכר קטן. לכן אדם חייב לעמול בזיעת אפו כל ימי חייו, ובכל כוחו ישתמש ולא ירפה כהוא זה, מכל חובותיו בעולם הזה.

כותב בעל חובות הלבבות, שאחר הפעולות נמשכים הלבבות. לכן, התנהגותו של האדם היא שקובעת את מציאותו. אם יעשה את פעולותיו בזריזות, יהיה זריז, ואם ילך לאט ותרדוף אותו העצלות, יהיה עצלן. כותב רבי אהרן בצלאל בספרו קונטרס החיים: רבי עקיבא היה רועה צאן פשוט ועצל, ובכל זאת הגיע להתמדה עצומה. איך? שהתאמץ והתמיד הרבה, והשקיע והתגבר על הקשיים הרבים שעמדו לו, עד שנתפס בידי המלכות שהיה מקהיל קהילות ברבים, ואיימו עליו שאם ימשיך בדרכו, יבוא לידי

עונשים קשים. לבסוף ידוע, שסרקו בשרו במסרקות של ברזל. רבי עקיבא לא שמח לרגע, שמעתה יהיה פטור מלימוד תורה בגלל העונשים שאיימו להענישו. הוא המשיך והתאמץ ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, עד רגעו האחרון".

אמר דוד המלך לפני הקב"ה (ברכות ד.): "ריבוננו של עולם! לא חסיד אני. שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ג' שעות (מהיום), ו"אני חצות לילה אקום להודות לך" (תהלים קיט, סב). וכי קל היה לדוד המלך לקום כל לילה בחצות ולעסוק בתורה ברציפות עד למחרת בערב? אלא אומר המדרש, יצרו אמר לו: דוד! הלא אתה מלך, ודרך מלכים להיות ישנים עד ג' שעות ביום. עליו אומר הפסוק (איוב כח, יג): "ולא תמצא בארץ החיים". אומרת הגמרא (סנהדרין קיא): "ולא תמצא" (התורה) במי שמחיה עצמו עליה, אלא רק במי שממית עצמו עליה.

שלמה המלך אומר (משלי ב, ד): "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'". ביאר הגרא"ז מלצר זצ"ל: יש הבדל בין מטמונים לכסף. מחפשי המטמון מחפשים אחריו בזריזות ובמרץ רב, חופרים באדמה ומחפשים בכל כוחותיהם, למרות שהסיכויים קלושים, כך בעבודת ה'. כדי להגיע ליראת ה' וכדי להבין עומק ידיעת התורה, צריך עמל והתמדה במלוא המרץ כמחפשי מטמון. צריך ללמוד בהתמדה, כמו שמבקשים כסף. בשלוח ובמנוחה, אי אפשר להגיע להתמדה ולהתעלות בלימוד התורה. אומרת הגמרא (ברכות סג): "אמר ריש לקיש, אין דברי תורה מתקיימים, אלא במי שממית עצמו עליה".

על האר"י הקדוש מסופר. עוד לפני שנתגלה בעודו במצרים, היה יוצא בכל מוצאי שבת לשפת הנילוס בין קני הסוף, ושם היה יושב ועמל בתורה ללא הפסק עד ליום ששי, וערב שבת היה חוזר לביתו. אכילתו היתה קנים ועשבים שהיו שם.

בעשר קללות נתקלל האדם: הקללה ראשונה, שנוצר בגוף גדול מאד וקומתו היתה דבר פלא, ועכשיו כשעבר על ציווי ה', נתקטנה קומתו.

הקללה השנייה, שכוחו נחלש שראה קרי, ונשתנו פניו.

הקללה השלישית היא קללת האדמה שהצמיחה קוצים ודרדרים, כיוון שהמרתה את פי ה'. שכן בבריאה היה טעם העץ כטעם הפרי, ולאחר חטא אדם הראשון, כשנתקללה האדמה, שינתה את מנהגה והפסיקה לתת טעם בעץ, ונשאר הטעם בפרי לבדו.

בבראשית רבה וברש"י נאמר, כי האדמה נתקללה בחטאו של האדם. הכלי יקר אומר: הטעם שלא הצמיחה האדמה קוצים ודרדרים ויתושים ונמלים, כי מאחר שאדם הראשון לא חטא, לא רצה הקב"ה לברואם, כי רמשים אלו מזיקים לאדם, ואין ראוי לגרום לו צער. אבל עכשיו שחטא, הוא ראוי להיענש בדברים מזיקים שיגדלו בארץ.

הרמב"ן אומר: מאותה קללה גדלים בעולם אילני סרק שאינם עושים פירות. שאם לא היתה קללה, כל עץ היה מוציא פירות.

הצדה לדרך אומר: הטעם ששינתה הארץ ולא עשתה פרי כפי שצויה עליה הקב"ה, כי היתה סבורה שאם טעם העץ יהיה כטעם הפרי, לא ישאר שום אילן בעולם, כי כולם יהיו נקצצים לאוכלם, וקשה יהיה לגדל אילנות אחרים במקומם. בכל זאת נענשה הארץ, כי היתה צריכה למלא את צו ה', שכוחו גדול לתת לעולם די מחסורו.

בספר תולדות יצחק אומר: ויש שואלים, מאחר שהארץ היא דבר שאין בה דעת, לא מתאים לומר שהיפרה את ציווי ה', וזוהי תמיהה גדולה.

בספר צדה לדרך בפרשת ויצא אומר: דעו! כי כל דבר בעולם יש לו ממונה בשמים. כי לכל עשב ועשב יש מלאך בשמים האומר לו גדל או תתייבש. לכן ניתן להבין שהארץ לא עשתה הציווי, כי הכל מוסב על הממונה אשר בשמים.

הקללה הרביעית, אומר המדרש (בראשית רבה): האדם קולל בצער הפרנסה שהוא קשה מאד, ועכשיו הוא עמל הרבה לפרנסתו.

הקללה החמישית, אילו לא חטא האדם, היתה הארץ מצמיחה הרבה גידולים יפים כמו אלו הגדלים בגן עדן. אבל עכשיו, "רק עשב השדה תצמיח לך". כששמע אדם הראשון כך, זלגו עיניו דמעות. אמר: רבש"ע! וכי אהיה דומה לשאר הברואים, שאני והם אוכלים באבוס אחד? אמר לו הקב"ה דבר אחר, והוא:

הקללה הששית שקולל "בזיעת אפך תאכל לחם". אעפ"י שאדם הראשון נחה דעתו בזה, אבל קללה זו היתה גרועה מן הקללות הקודמות. כי בוודאי רוצה אדם לאכול לחם ומלח מתוך שלוה, ולא יונים הבאים ע"י רוב יגיעה.

הקללה השביעית אומר הזוהר הקדוש: יופיו של אדם הראשון היה רב ביותר, ושום בריה בעולם לא היתה יכולה להסתכל בזיו פניו. אבל לאחר שאכל מעץ הדעת, נתקלל ונשתנה זיו פניו, וההבדל היה גדול כהבדל שבין קוף לבין בן אדם.

הקללה השמינית, שנקצצו רגלי הנחש והיה בזה חסרון גדול לאדם. כי הנחש היה זריז מאד, והאדם היה יכול להשתמש בו להוביל אגרות וסחורות למקומות רחוקים, והנחש היה חוזר משליחותו מיד, עם תשובה לתוצאות שליחותו.

הקללה התשיעית, שגורש מגן עדן, אחרי שהקב"ה עשאו אדון העולם והניח אותו בצד מזרח. אומר הזוהר הקדוש, שמסביבו היו מלאכי חבלה, שהיו מזויינים יפה, כדי שיפחד ולא יכנס עוד לגן עדן. הטעם שהניחו במזרח, כי השכינה במערב. ומאחר שכל ערך התשובה הוא להיות העיניים נשואות כלפי השי"ת שיכפר לנו עוונותינו, לכן הושיבו במזרח שיסתכל במערב. רבנו בחיי ותרגום יונתן אומרים: "ויש אומרים, שאחרי שגורש מגן עדן, הלך לשכון בהר המוריה, שהוא המקום בו נוצר, ושם הוליד את בניו".

הקללה העשירית, "כי עפר אתה ואל עפר תשוב". אמר לו השי"ת: אדם עתיד למיתה ולקבורה בעפר וליהפך לעפר, וזה דבר וודאי שאין אדם יכול להימלט ממנו. מימוני (פד מה' יסודי התורה) אומר: "ואעפ"י שבארנו לעיל שהאדם מורכב מארבע יסודות שהם: מים, רוח, אש ואדמה, כשהוא מת, הוא נפרד מהם וכל דבר שב למקומו. ובכל זאת, מאחר שרוב הגוף הוא מעפר, שייך לומר: "ואל עפר תשוב". כי העצמות שהם יסודות הגוף, הם מעפר".

הרמב"ן ורבנו בחיי הסבירו: "אילולא חטא האדם, היה חי לעולם. שאילו היה כשר, היה הקב"ה מוצא דרך להצילו מכל מיני סכנות ופורענויות רעות, אבל החטא גרם לו שימות. המיתה טובה היא בשבילו, כי היא מזככת

אותו בבואו אל העפר, ומטהרת אותו מן העוונות שעשה בעולם הזה. ומי שהוא זכאי, יהיה לו שכר טוב בעולם הבא על המצוות שעשה".

ספר תולדות יצחק אומר: "מן הטעם הזה אומר הכתוב: "אלה תולדות השמים". כי תיבה "תולדות" מלאה באות ו"ו. ובכל התורה לא מצינו מעין זה, שכן תיבה זו חסרה ו"ו. משני מקומות בתורה, אנו מוצאים "תולדות" מלאה באות ו"ו, אחד כאן, והשני "ואלה תולדות פרץ" (רות ד). בא לרמוז, שבשעה שברא הקב"ה את העולם הזה, לא היתה מיתה צריכה לבוא לעולם, מפני שכל האנושות היו כשרים. אבל לאחר שחטא האדם, קבל מלאך המוות שילטון בעולם והתולדות מתמעטים. אבל כשיבוא משיח (שבא מזרע פרץ), אז יבולע המוות לנצח והתולדות האלו יהיו מלאות. וכן אתה רואה, שהקב"ה לא ציוה על האדם שלא לאכול מעץ החיים, כי לא היה איכפת לו אם יאכל ממנו ויחיה לעולם. כי כך נוסדה הבריאה, שלא תמות שום בריה. אבל לאחר שחטא האדם, הוא גורש מגן עדן, שלא יבוא לאכול מעץ החיים ויחיה לעולם".

הרב אברהם אבן עזרא אומר: "אם תשאלו, בשעה שהקב"ה אמר לו "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", איך נאמר בפסוק שהאדם חי עוד תשע מאות ושלושים שנה? דעו! כי התשובה היא דבר חשוב וגדול, שבכוחה לבטל את הגזירות, וזה בתנאי שהיא נעשית בלב טהור. לכן המשיך האדם לחיות עוד שנים רבות לאחר שחטא".

בבראשית רבה ובזוהר הקדוש נאמר: "לא נתבטלו ח"ו דברי ה', כי בשעה שהאדם עשה תשובה, נתווספו לו עוד שנים. ואין הפירוש ש"ביום אכלך", הכוונה "יום", ליומו של הקב"ה שהוא אלף שנה, כי אמנם אדם הראשון מת תוך אותו יום, אלא שעשה תשובה ונתווספו לו עוד שנים רבות".

הרמב"ן ורבונו בחיי וכן תרגום יונתן ביארו, כי כך אמר הקב"ה: "ביום אכלך ממנו", תתחייב מיתה בבוא העת.

אומר הפסוק: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ". בגמרא (עירובין יג, ע"ב) מסופר. שנתים ומחצה נחלקו בית הלל ובית שמאי, האם נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, או להיפך, נוח לו שלא נברא יותר משנברא.

אומרת הגמרא: נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא משנברא. שואל רבי שמואל איידלש המהרש"א: מה הכוונה בדברי הגמרא "נמנו וגמרו"? ומתריך: כדי לעמוד היטב על שאלה זו, האם נוח לו לאדם, עמדו בית שמאי ובית הלל וספרו את המצוות. מצאו שיש רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. ואם כן, נמצא שהאדם עלול להכשל בעבירה יותר משיבוא לקיים מצוה. שהרי יש בידי שלש מאות ששים וחמש אפשרויות לעבור עבירה, ורק מאתיים ארבעים ושמונה אפשרויות לקיים מצוה. לכן הגיעו למסקנה, שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא.

בספר בנין אריאל הקשה: אמרו חז"ל בגמרא (קידושין מ ע"א), שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה, ומחשבה רעה אינו מצרפה למעשה. נמצא שביד האדם יש רק שלוש מאות ששים וחמש אפשרויות לעבור עבירה, וארבע מאות תשעים ושש אפשרויות לקיים מצוה. שכן בכל מצוה, הקב"ה מצרף אליה גם את המחשבה הטובה שקדמה לה. אם כן צריך להיות, שנוח לאדם שנברא משלא נברא? על כן תירץ שם הרא"ש. אומרת התורה: "כל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום", מכאן שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא. לכן נאמר מיד: "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ".

אומרת הגמרא (סוכה נב ע"א): "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכלנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכלנו לכבוש את חוט השערה הזה.

הסבא מנובהרדוק מביא משל המתאר את יצר הרע ודרכי פעולתו:

פעם היה אדם שמטה לחמו נשבר. אמר לו חברו: אל דאגה, אני אסדר לך "פנסיון" מלא עם שלוש ארוחות ביום, מיטה מוצעת, כולל רחצה חמה. כל שעליך לעשות, זה להניח שתי רטיות על עיניך ולהציג עצמך כעיוור, ואביא אותך לבית חולים, וכך היה. כעבור כמה ימים בא החבר לבקר את "החולה". "החולה" הרעיף שבחים על התנאים המעולים והודה לחברו. שאל החבר את "החולה": נו, ואינך רוצה להתרענן ברחיצה בים? וודאי, אבל איך אלך לים והלא אינני רואה? אני אדאג לך. אחוז בידי ואוביל אותך לים. לקח האיש את "העיוור" לככר העיר, ואמר לו: הנה הגענו לים. אתה יכול לפשוט את בגדיך ולהכנס

למים. לאחר שהסיר את בגדיו, אמר לו "החבר": עכשו הסר את הרטיות מעל עיניך. לאחר שעשה כמצוותו ופקח את שתי עיניו, ראה היכן הוא. רק אז התברר לו מה עולל לו "חברו הנאמן".

הסבא מנובהרדוק אומר: כך יצר הרע משטה באדם. תחילה אומר לו: אני החבר הכי טוב שלך. לאחר שרוכש אמונו, מסית אותו לחטא, ולאחר מכן רץ להשטין עליו, ולבסוף רץ להרוג אותו. אומרת הגמרא (בבא בתרא טז, ע"א): "הוא יצר הרע, הוא השטן, הוא מלאך המות". כשמביא אותו לשמים, הוא מציג אותו ערום ועריה. כמו שאומר שלמה המלך (קהלת יב, ג): "סוף דבר הכל נשמע". אומר התרגום, שכל מה שעושה האדם בסתר בעולם הזה, עתיד להישמע ולהיראות בעולם הבא לעיני כל.

אין תמיהה א"כ, מדוע בוכים הרשעים לעתיד לבוא. ולמה הכוונה שיצר הרע נראה להם כ"חוט השערה"? אומר המגיד מדובנא על הפסוק (איכה א, ט): "טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה ותרד פלאים אין מנחם לה".

מאן דהו ראה אצל חברו מפת שולחן הדורה. המפה מצאה חן בעיניו, הלך לחנות ורכש לו מפה דומה. המוכר הסב תשומת לבו שיש לתפור מכפלת בשולי המפה, כדי שלא תפרם. חנות התפירה שכנה בקצה המרוחק של העיר, והקונה החליט שמקוצר זמן, הוא יוותר על תפירת השוליים. לא חלף זמן רב עד שהמפה נפרמה ויצאה מכלל שימוש.

הנמשל. היצר הרע לא מתעמת עם האדם פנים מול פנים. הוא לא מורה לו ישירות לעבור עבירה. לעולם הוא לא יאמר לו: חלל שבת. אל תניח תפילין וכד', כי הוא יודע שהאדם לא ישמע לו, אלא "טומאתה בשוליה". היצר מפתה ומשדל אותו בדברים שבשוליים, בעניינים שאינם מגוף העבירה, אלא בשוליה. ואם לא דואגים לחזק את השוליים, סופו של הבגד להפרם ולצאת מכלל שימוש, "לא זכרה אחריתה ותרד פלאים". הירידה והנפילה היא "פלאים". כאשר יורדים, יורדים עד תהום. לעתיד לבוא יראה יצר הרע לרשעים כחוט השערה. הוא שידל ופיתה את האדם בדברים הקטנים, הפעוטים, שבעיני הבריות הם חסרי חשיבות, והאדם התפתה וסופו שירד פלאים וידרדר לגמרי. אז מה הפלא שהוא בוכה ומצטער על כך?

אלא שעדיין יש להבין. מילא הרשעים בוכים, אבל למה הצדיקים בוכים? המהרש"א אומר, שהם בוכים מרוב שמחה. באר רבי מרדכי מן: הקב"ה ברא

את העולם להיטיב עם בריותיו, ואם ינחיל להם גן עדן ללא בחירה, הרי זאת איננה טובה אמיתית, כי הדבר יחשב להם "לחם חסד". לכן טוב לו לאדם לעמול ולהתיגע בעבודת ה', ולכוף ולהתגבר על יצרו בעמל רוחו, אז יקבל את שכרו כדין וינחיל גן עדן בזכות ולא בחסד, וזו ההטבה האמיתית.

על כך בוכים הצדיקים: הלא יצר הרע היה הר גבוה ולא יכלנו להתגבר עליו לבדנו, אלא ה' עזר לנו, ונמצא שאנו נקבל "לחם חסד", ועל כך הם מתמלאים צער גדול ובוכים. לאמיתו של דבר, כל מה שמצליח האדם להשיג בעמלו, הרי זה מכוח הסייעתא דשמיא שזוכה לה מאת ה'. אבל האדם עצמו סבור, שרק בגלל התאמצותו והתרגעותו זכה להשיג את מעלתו.

המגיד מדובנא נשא על כך את משלו. משל למה הדבר דומה?

איש אחד ירד מנכסיו עד שהגיע לפת לחם. היה לו חבר עשיר גדול, אשר מצבו העגום של חברו העני נגע ללבו. פתח העשיר את ארנקו, הושיט לחברו חבילה גדולה של שטרות כסף ואמר לו: הנה לך. סירב העני ואמר: איני מוכן לקבל מתנות. אמר העשיר: אם כך, קבל זאת בתור הלואה, וכשירווח לך תחזיר לי. הסכים העני, נטל את הכסף ופתח בעסקי מסחר מסתעפים, מתוך כוונה שבבוא היום ירוויח רווחים נאים, וכך יוכל להשיב לחברו את סכום ההלואה. ומה עשה העשיר? הלך לחבריו הסוחרים הגדולים, עמם היה בקשרי מסחר, ושילם להם מכיסו כדי שימכרו לעני במחירים נמוכים. אחר כך הלך לקהל לקוחותיו ושילם להם כדי שיבואו אל העני ויקנו ממנו את הסחורה במחיר גבוה בהרבה מן השוק. ואכן בתוך זמן קצר שגשגו עסקיו של העני, והוא צבר רווחים עצומים. כעבור ימים אחדים, שב אל חברו העשיר ובישר לו בשמחה כי כבר יש בידו להשיב לו את סכום ההלוואה. הוסיף העני ואמר, כי הוא מאד מתפלא איך הצליח בזמן כה קצר לעשות עסקים כל כך מוצלחים. העשיר חייך לעצמו, אך כלפי חוץ הראה לו פנים תמהות ואמר, כי באמת גם הוא מתפלא איך הצליח.

כך אומרת הגמרא: כשהצדיקים יאמרו איך יכלנו לכבוש הר גבוה כזה, אף הקב"ה תמה אתם ואומר: גם בעיני יפלא.

שואל בית הלוי: בעצם, מהו יצר הרע באמת? חוט השערה או הר גבוה? מי צודק, הצדיקים או הרשעים? ומשיב: גם הצדיקים וגם הרשעים צודקים בהגדרתם. הרשע בעל תאוות הממון יש לו מנה ורוצה מאתים, יש לו מאתים ורוצה ארבע מאות. אבל הצדיק שאין לו מנה ודי לו במנה, מצבו שפיר לאין ערוך ממי שיש לו מאתים ורוצה כעת ארבע מאות, כי ההוא אינו מחשיב כלל את המאתים. הוא כבר היה במצב שיש לו מנה, ומצב זה לא שווה בעיניו לכלום.

כך דרכו של יצר הרע. הוא עובד על הדמיון של האדם ובכל מצב שהוא נמצא, הוא מציב לו אתגר, שרק אם יהיה לו כפול מזה, רק אז תהיה לחייו משמעות, ובלי זה אין ערך לחייו. אם כן לגבי הצדיקים, מה שתאר להם יצר הרע נראה להם כהר גבוה. איך אפשר להשיג מנה? אבל לגבי הרשעים, שכר היו במצב הזה, שהיה להם מנה ועתה הם זקוקים למאתים, יצר הרע בא ומשדל אותם: כדאי לכם, תעשו עוד מאמץ קטן ותצליחו להשיג את משמעות החיים. לכן הרשעים נראה להם כחוט השערה, כי אותו הר שהיה קשה בעיניך, איך אפשר לכבוש אותו, כי באותו ההר עצמו הרשע כבר היה ויודע שאינו כלום.

מאמר י

פגם אחד פוגם בשלימות האדם

"וישלחוהו ה' אלקים מגן עדן". אדם הראשון היה מסוף העולם ועל סופו, שנאמר: "למן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים". כיוון שסרח, הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו. קודם חטאו, עמד אדם הראשון במדרגה גבוהה ביותר.

מובא בגמרא (סנהדרין נט:), שהיה מסב עם הקב"ה בגן עדן ומלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין. ואם לא חטא, היה חי לעולם כמלאכי השרת (ב"ר). ומכיוון שסרח, הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו (חגיגה יב), ודן אותו וגירשו מגן עדן ומהעולם הבא. אדם הראשון לפני חטאו, היו בו כל

המעלות. ועתה לאחר שחטא, בן מוות הוא, שנתחייב מיתה, הוא וכל דורותיו.

בחטא אחד חטא אדם הראשון, שעבר על איסור שנצטוו עליו, ושמע בקול אשתו ואכל מעץ הדעת. על זה לבד גירשו הקב"ה מגן עדן, וגזר עליו מיתה. לא רק הוא ימות, אלא כל הדורות אחריו ימותו.

רבנו אליהו לאפיאן מבהיר את הדברים בספרו לב אליהו: "זה שאנו מתפללים "אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני". פירושו, אדם שהוא בדרגה גדולה כזאת, הוא בבחינת עומד לפני השם יתברך, ויש לו לדעת ולחשוש, שאם יסטה אפילו סטיה קלה שלא כשורה, עלול הוא שישליכו אותו משמים מרום, עד לארץ לתהום".

אדם הראשון הגיע למדרגות גבוהות ונענש ע"י הקב"ה באופן חמור מאד על חטאו. אנחנו שלא הגענו למדרגתו של אדם הראשון, בוודאי שאנו צריכים לדאוג על עוונותינו. מכאן נלמד, מהו כוח ההרס של פגם אחד הפוגם בשלימות האדם, קל וחומר לפגמים רבים שבאים על האדם בחטאיו הרבים והעצומים. אם כל אחד יחשב חשבונו האישי, ימצא כמה עוונות הוא עובר בחייו. די אם נפשפש בחטאים של יום אחד מבוקר עד ערב, נמצא שעוונותינו רבים. מספיק אם אדם יעשה חשבון נפש לעצמו, כיצד קמתי לתפילה? אילו הכנות הכנתי קודם התפילה? האם התפללתי בכוונה? האם ברכתי בכוונה? האם למדתי תורה? ועוד כהנה וכהנה.

אדם הראשון שהגיע למעלות נשגבות והיה מיסב עם הקב"ה, ובכל זאת לא ויתר לו הקב"ה על חטאו ונענש, אעפ"י שהחטא לא בא ביוזמתו, אלא בא כתוצאה מפתוי ולחץ האשה. אנחנו, מה נשיב ביום פקודה על אותן עבירות שאנו בידינו גרמנו אותן? על עבירות שהפכנו אותן למותרות? אוי לה לאותה בושה! אוי לה לאותה כלימה! מי לא יירא מיום הדין הנורא?

הרמב"ם (פרק ה' מהלכות תשובה) כותב: "כאן מודיעה לנו התורה, שהאדם איננו כשאר הברואים. הטוב והרע שיש בברואים, באים להם מלידה. לא תעלה בדעתנו המחשבה המוטעית, כמו שאומרים הטפשים והשוטים, שהקב"ה גזר על האדם ברגע יצירתו, שיהיה צדיק או רשע. זהו שקר ברור. אומרים חז"ל בתלמוד: "צדיק ורשע לא קאמר" אלא, לכל אדם הבחירה

בידו להיות צדיק כמו אברהם אבינו, או להיות רשע כמו ירבעם. זהו יסוד גדול ביהדות, להאמין במה שאמרנו. ואל תתמה ותאמר: הרי הקב"ה פטרוננו של כל העולם כולו הוא, ושום דבר לא נעשה בלי רשותו. וכיצד אפשר שתהיה לאדם בחירה בידו, לעשות ככל העולה על רוחו? דעו! כי כך עלתה לפני רצונו יתברך, שתינתן לאדם בחירה לעשות כרצונו, וזה מצד טובו של הקב"ה. שאם היה האדם מחוייב על פי טבעו להיות טוב, הרי שלא היה מקבל שכר על טובו בעולם הבא, שכן עשה הטוב על פי טבעו. וכן אם היה רע על פי טבעו, לא היה נענש הרבה. מדוע? מפני שהיה מוכרח לחטוא על פי טבעו. אבל מפני שהקב"ה מרחם על בריותיו, ורוצה ליתן להם שכר טוב בעולם הבא, מסר בידם את הבחירה, כדי שיעשו מצוות מרצונם הטוב, וכך יענשו על העבירות. כי הבחירה ניתנה בידם לעשות טוב. לכן אמר הקב"ה, כי יש לגרש את האדם מגן העדן, פן יושיט ידו ו"לקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם".

בספר בינה לעיתים (דרוש יז) כתב: "לכאורה אפשר להקשות: מאחר שהקב"ה מרחם על בריותיו, מה איכפת לו שהאדם יאכל מעץ החיים וחי לעולם? והתשובה: כי עד עכשיו רצה הקב"ה שיהיה האדם מושלם יותר משאר בעלי החיים, וששכלו לא יבוא מן הטבע כמותם, וכן העיניים והאוזניים ושאר החושים העושים תפקידם ממילא, אלא רצה הקב"ה שהאדם יחיה על פי המעשים הטובים שהוא עושה, וישג החכמה בעמלו ויקבל שכרו לעולם הבא. ואם יאכל האדם מ"עץ החיים" יחיה לעולם, כי יהיה זה מעצם טבעו, ולא מתוך בחירה, ואין זה רצונו יתברך.

בספר כסף מזוקק כותב: ואילו היה אוכל מ"עץ החיים", לא היה בכך כלום. אבל לאחר שחטא, צריך הוא להיטהר וטהרתו היא המוות, ע"י שיקבר באדמה ותזדכך נפשו. לכן, אין ראוי לו שיאכל מעץ החיים, כי במה יטהר את חטאיו?

בפרקי רבי אליעזר, ובבראשית רבה כתוב: עוד פורענות באה עלינו, ואנו סובלים ממנה, בגלל חטא אדם הראשון. כי למעשה היינו צריכים להיות קרובים לשכינה וליהנות מזיוה, כמו שהיה אדם הראשון בגן עדן. אבל אותו חטא שחטא אדם הראשון, גרם שנסתלקה השכינה מאתנו ושרתה ברקיע

הראשון. ובגלל חטאו של קין, נסתלקה השכינה ושרתה ברקיע השני. ובגלל חטאי דור אנוש, נסתלקה השכינה לרקיע השלישי. ובגלל חטא דור המבול, נסתלקה השכינה לרקיע הרביעי. ועל חטא דור הפלגה, נסתלקה לרקיע החמישי. ועל חטא סדום, נסתלקה לרקיע הששי. ועל חטא מצרים, נסתלקה לרקיע השביעי. ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

כתוב (עירובין פרק עושין פסין): "מאחר שאדם הראשון היה חסיד גדול, בראותו כמה גדול החטא שעשה שהיה מנודה בשמים, קבל על עצמו לחזור בתשובה ופירש מן העולם הזה, ומאה ושלושים שנה היה שרוי בתענית, ופירש מחוה אשתו, והיה לבוש עלי תאנה".

ובאבות דרבי נתן אומר: כשהעריב היום, נצטער צער גדול. אמר: אוי לי שגרמתי לעולם שיחשיך. ביום השני כשראה והנה השמש יוצאת, שמח שמחה גדולה ואמר: נראה שמנהגו של העולם כך, והלך לבנות מזבח.

בפרק ראשון במסכת עבודה זרה נאמר: "אדם הראשון הביא קורבן לפני הקב"ה, והשור שהקריב היה בעל קרן אחת במצחו. ומפני שהקב"ה בעל רחמים הוא, קבל קורבנו בסבר פנים יפות".

בבראשית רבה ובספר יפה תואר נאמר: "מן הדין היה שעווננו יכופר לגמרי ויתבטל עונש המוות שהוטל עליו. אבל גלוי וידוע לפני הקב"ה, שעתידים לעמוד נבוכדנצר מלך בבל וחירם מלך צור, שיחזיקו מעצמם לאלוהות, ולכן בדין היה, שתשאר המיתה בעולם, כדי להכניע את הרעים. בתחילה לא היתה מיתה. שאם כן היתה, לא היה הבדל בין הרעים והטובים. שאילו היה כך, היו כולם נעשים כשרים מפחד המוות. כי אין הקב"ה רוצה שנעבוד אותו בגלל השכר הטוב שנקבל או מאימת העונש שנקבל, כי אם שנקיים מצוותיו". בספר יפה תואר נאמר: "תשובתו של אדם הראשון באה, אחרי שהוליד את קין ואת הבל".

ראה הקב"ה כי אין תכלית לעולם ללא האדם, "כי לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה", לכן ברא את האדם וברא את האשה שהיא עזר כנגדו, כדי שיוכל האדם להתקיים עפ"י רצונו יתברך. את האדם ברא הקב"ה קודם, ולאחר מכן ברא את האשה. שנאמר: "לא טוב היות האדם לבדו". הקב"ה ברא את האשה, כדי שלאדם תצמח טובה מכך. מה עשה הקב"ה כדי לברוא

אותה? אומר הפסוק: "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם וישן ויקח אחת מצלעותיו". התלמוד אומר: "הטעם שהפיל הקב"ה תרדמה על האדם לפני שלקח אחת מצלעותיו לברוא את האשה, הוא, כדי שלא יראה האדם את האשה ותתגנה בעיניו".

מעשה בגמרא (סנהדרין לט.). פעם בא קיסר רומי אל רבן גמליאל ואמר לו: טענה יש לי אליכם. מהי טענתך? שאל רבן גמליאל. אמר לו הקיסר: אלוקיכם גנב הוא, שהרי נאמר בתורה: "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם וישן ויקח אחת מצלעותיו". שמעה זו בתו של רבן גמליאל ואמרה לאביה: בבקשה ממך, הרשה נא לי להשיב לקיסר. הרשה לה רבן גמליאל. פנתה הבת לקיסר ואמרה: הזמן לי בבקשה שופט שישב בדין. מדוע את צריכה שופט? תמה הקיסר. אמרה לו: שודדים באו לביתנו הלילה, ולקחו מאתנו כד של כסף והניחו במקומו כד של זהב, ורוצה אני לתבוע אותם! אמר לה הקיסר: הלוואי שיבואו שודדים כאלה בכל לילה אלי, ויטלו כד של כסף ויניחו תחתיו כד של זהב. אמרה לו הבת: ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר. הרי ענית בעצמך על שאלתך. וכי לא טוב עשה לו הקב"ה לאדם, שנטל ממנו צלע אחת ונתן לו אשה לשמשו?

"לפתח חטאת רובץ ואלריך תשוקתו". פירש רש"י "ואליך תשוקתו", הוא יצר הרע שמשותק תמיד ומתאוה להכשילך, והוא כוח ההרס, והוא האויב האמיתי והעיקרי של האדם. אמרו חז"ל (קידושין ל:): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו, אין הוא יכול לו". אמרו חז"ל (בברכות סא.): "יצר הרע דומה לזבוב, וזבוב למרות שיגרשוהו, הוא חוזר שוב אל האדם עד שיהרגו. כך יצר הרע אינו מתייאש. הוא חוזר ומנסה שוב ושוב להחטיא את האדם".

מסופר. שאל אדם אחד את החפץ חיים, מה לעשות ליצרו הרע שאינו נותן לו מנוחה? השיב לו החפץ חיים: יצר הרע נברא לאושרו של האדם, שאלמלא הוא, לא היתה תכלית לבריאתו. זה כמו מטוטלת בשעון, שפועלת על ידי שני כוחות שיש בה המנוגדים זה לזה. האחד מושך לצד אחד והשני לצד שכנגדו, ומתוך כך מסתובבים הגלגלים, וביחד ניכרת תכלית השעון, שיודעים את השעה. כך הוא מצבו של האדם בעולם. יצרו הטוב מושכו לטוב ויצרו הרע מושכו לרע. וכשהאדם זוכר את בוראו ומתאמץ להתגבר על יצרו הרע, אז הוא

נוחל עולם הבא. ולפי גודל הצער שהצטער בהתגברותו עליו, כך גודל שכרו לעתיד לבוא.

מסופר שאל החזון איש בא אדם אחד ודיבר לפניו בשבחו של תלמיד חכם, ואמר עליו שאין לו יצר הרע כלל. כששמע זאת החזון איש, אמר: אם כן, הריהו בעל מום, וזה אינו שבח כלל ועיקר. זאת מכיוון שכל החכמה היא להתגבר על יצרנו הרע לכבוד הבורא יתברך ויתעלה. וכבר אמרו חז"ל (סוכה ב.): "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו".

רבנו נחמן מברסלב הסביר את תחבולותיו של יצר הרע ע"י משל. אדם רץ ברחוב וידו קמוצה ואין בידו כלום. כל מי שראה אותו, היה סבור שיש בידו דבר מה חשוב מאד עד שאינו רוצה לגלותו מהו. והיה מראה ידו הקמוצה לכל אחד ואומר: נחש מה מוסתר בכף ידי? לשאלתו, היו כולם רצים אחריו כדי להשיג את הדבר החשוב. ובאמת, אין בידו מאומה.

כך גם עורמתו של יצר הרע, שאין הוא מגלה מה שיש בידו. בהסתר שמסתיר, הוא גורם לאדם לחשוב שיש בידו את הדבר שהוא נצרך לו. לכן רבים רצים אחריו ומשתעבדים לו. אולם כאשר יצר הרע פותח את ידו, רואים הכל שאין בה מאומה.

מאמר יא

בזכות מידת הענווה

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". מרן החיד"א כתב בספרו פני דוד, כי "בראשית" אותיות "בשארית". ללמדך, כל העולם כולו לא נברא, אלא בזכות ישראל שנקראו "שארית". שנאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עולה".

איתא במדרש (תנחומא עקב אות ג): "לא בחר הקב"ה בישראל, אלא בעבור מידת הענווה שלהם. שהרי גם באומות העולם יש מהם שמקיימים מצוות שבין אדם לחברו, ומהללים לה' יתברך ומקריבים קורבנות לשם ה'. כמו שנאמר: (מלאכי א, יא): "כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגויים". ובכל זאת, לא בחר הקב"ה בישראל, אלא בשביל הענווה שבהם.

חז"ל (חולין פט ע"א) אמרו על הפסוק "לא מרבכם חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים": "אמר להם הקב"ה לישראל, חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם, ואמר "ואנכי עפר ואפר". נתתי גדולה למשה ואהרן, אמרו "ונחנו מה". נתתי גדולה לדוד, אמר "ואנכי תולעת ולא איש". אבל אומות העולם אינם כן".

לכן התחילה התורה במלה "בראשית", שהיא אותיות "בשארית" (מלשון שיריים), דהיינו ענווה. אמרו חז"ל (ראש השנה יז ע"א): "לשארית נחלתו". כלומר, למי שמשים עצמו כשיריים. וזה שהסמיכה התורה את סוף חומש דברים ותחילת חומש בראשית במילים "לעיני כל ישראל", "בראשית ברא אלקים", לרמוז שבזכות ישראל שהם ענווים, ברא הקב"ה את העולם.

מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, ביאר בדרך הלצה את הפסוק (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית", שלכאורה קשה. מה ענין לא ידברו כזב ותרמית אצל "שארית ישראל"? ואמר, על פי מה שמספרים על החוזה מלובלין, רבי יעקב יצחק הורביץ זצ"ל.

פעם נפגש הגאון ר' עזריאל זצ"ל עם החוזה מלובלין, והטיח כלפיו שכאילו הוא מטעה את הבריות ומתיימר להיות גאון וצדיק, ולכן נוהרים אליו אלפי חסידים, בשעה שיש גדולים ממנו בתורה ובחכמה. ענה החוזה: ומה אעשה אם הבריות טועים בי ומשכימים לפתחי? אמר לו רבי עזריאל: שמע בקולי איעצך, כי בשבת כשיבואו אליך החסידים בהמוניהם ויהיו מסובים על שולחנך, תקום ותאמר להם את האמת, כי אתה כלי ריק חס ושלום, שאין בו תורה ולא חסידות, ושוב לא יוסיפו החסידים לנהור אליך. בשבת בשעת הסעודה, עמד החוזה על רגליו ופנה אל אלפי חסידיו בלב נשבר וברוח נמוכה ואמר: רבותי! מוצא אני חובה להודיעכם, כי אתם טועים בי, ואין בי לא תורה ולא מעשים טובים, כי הדיוט גמור אני, ואין לכם לטרוח לבוא אלי ולא יהיה לכם מה ללמוד ממני. שמעו החסידים והפליאו את ענוותנותו הגדולה של רבם החוזה. פרסמו את גודל ענוותנותו ברבים, והתחילו רבבות לדפוק על דלתותיו. אחר זמן, נפגש רבי עזריאל עם החוזה ושאל אותו אם עשה כאשר יעצהו. השיבו: כן עשיתי כאשר צויתני, אך לצערי הרב, נתרבו יותר הבאים אלי

והמשכימים לפתחי. אמר לו רבי עזריאל: כנראה שהחסידים חשבו שדברך נאמרו מתוך ענווה יתרה, ולכן רבו הדופקים על דלתותיך. אך עכשו אשיאך עצה אחרת. בשבת הבאה כשיבואו אליך החסידים המסתופפים בצלך, קום נא ואמור להם: דעו, כי אני אחד מגדולי התורה ומגדולי הדור! ואז בשמעם גאוותך, יפרשו ולא יוסיפו עוד לראות פניך. השיב לו החוזה: זאת לא אעשה בשום אופן, כי אמנם אני קטן שבקטנים, אבל שקרן וכזבן אינני.

זה שאמר הכתוב: "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". אפילו אלה מחשיבים עצמם כשיריים ונקראים "שארית נחלתו", גם הם לא יעשו עוולה. כלומר, לדבר כזב לקיום הענווה שלהם, ולגרום לחסידיהם המסתופפים בצילם להמנע מלבוא בגבולם.

בהמשך הפרשה כתוב (בראשית ב, כד): "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד".

מסופר על הצדיק הירושלמי רבם של אסירי המנדט, הגאון רבי אריה לוי זצ"ל, כמה ענווה היתה בו, והיה חי בשיא הפשטות. הוא הרגיש וחי את כאב הזולת בגופו, ונעשה שותף מלא בכל מה שהרגיש האחר, לא כפי האדם האנוכי המאבד את הרגש לזולת. רבי אריה קיים הלכה למעשה את מה שנאמר בתורה: "ודבק באשתו והיו לבשר אחד". פעם אחת הלך לרופא יחד עם רעייתו, ואמר לו: כואב לנו הרגל. הרופא שלא הבין מה הכוונה "כואב לנו", המשיך לשאול: היכן כואב ברגל? אז סימן רבי אריה לוי על רגלה של אשתו. לתדהמת הרופא הסביר הרב, שכתוב בתורה "והיו לבשר אחד", ואם כואבת לאשתי הרגל, גם לי כואבת הרגל.

כך צריך האדם להרגיש, שהוא ואשתו הם בשר אחד. כמו שרוצה הוא טובתו, כך הוא צריך לרצות ולחפש טובתה של אשתו. ככל שיעריך ויכבד אותה, לא ימוש השפע והברכה מביתו. כמו שאמר רבא לבני מחוזה (בבא מציעא נט ע"א): "אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו". כלומר, תייקרו את נשותיכם וכך תתעשרו. ועוד אמרו חז"ל: "לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם, אלא בשביל אשתו". שנאמר (בראשית יב, טז): "ולאברהם היטיב בעבורה".

בתפילות המועדים אנו אומרים: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים בשמחה ולשלום". "והשיאנו", לשון חיבור ונישואין. אנו מבקשים

מבורא עולם שיחבר אותנו עם ברכת המועדים שילוו אותנו במשך כל השנה כולה. הקב"ה מרוב אהבתו אותנו, זיכנו בחיבור נוסף, הוא החיבור הנצחי שלעולם לא ינתק, הוא המצוות שקבלנו בהר סיני, שמניינם תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. דרשו חז"ל במדרש (ילקוט שמעוני דברי רמז תתסג): "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה". "לעבדה" אלו מצוות עשה, "ולשמרה" אלו מצוות לא תעשה.

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל החפץ חיים, הסביר.

משל לאדם ששכר מחברו כרם גדול לעשר שנים, ובתמורה שילם לו עשרת אלפים זהובים. במחשבתו היה לגדל ענבים משובחים ולמכרם במחיר רב ולצבור הון, אך אותו האיש היה עצלן בטבעו. כך חלפו להם חמש שנים, ועדיין לא עבד בכרם כלל, לא השקה ולא עדר, לא נטע ולא גזם, עד שהכרם כולו העלה קוצים וברקנים ולא הניב פרי. לימים עבר במקום אחד מחבריו הטובים, וראה את שוכר הכרם שהוא יושב ומיצר על כרמו שלא נשא פירות. אמר לו ידידו: מה יעילו לך כל דאגותיך? חזק ואמץ בחמש השנים שנותרו לך, ועבוד בכרם בחריצות כראוי, אולי יתן ה' לך הצלחה בשנים אלה וכרמך ישא ריוח טוב. שאם לא כן, תפסיד את כל כספך ששילמת עבור שכירת הכרם.

כן הדבר בענייננו, סיים החפץ חיים. ה' נתן כוח באדם שיוסיף ויטע בכל יום נטיעות יפות ומהודרות. דהיינו, ירבה בתורה ובמעשים טובים. אבל האדם בעצלותו כי רבה, מזניח וממעט בעסק התורה והמצוות, עד שעולים וצומחים בעסק קוצים וברקנים, שהם החטאים והעוונות. לכן על האדם להתעורר, ובשנים שנותרו לו יתחזק ככל יכולתו בעבודת ה', עד שיתקיים בו מאמר הכתוב: "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", ויזהר שלא יאבד גם את השנים הנותרות לו עלי אדמות.

פרשת נח

חכמת שלמה

”מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו” (משלי ב)

שלמה המלך בחכמתו אמר, כי אין האדם נחשב לצדיק, אלא עד שיתהלך בתומו בעבודת השם יתברך.

ענין **”מתהלך בתומו”** הוא, שיעשה את המצוות כמשפט, ושיכוון בהם לאהבתו וליראתו את ה' יתברך, ולא על מנת להתגדל ולהתפאר, ולא כדי שיתכבד בעיני הבריות יותר. כי ראוי שיעשה האדם טובות וחסדים כפי יכולתו, ולא יתפאר בהם ולא יספרם בשפתו. וכל מי שמספר אותם בשפתו ומפרסם אותם ומשתבח בהם, הרי זה חוטא, ויגיע ע”י מעשה זה לשתיים רעות. האחת, שיתגאה בסיפורו למי שקבל את דבריו ומאמין בהם. והשניה, שהוא מבייש ומכלים למי שקבל ממנו החסד. מידת הצדיק המתהלך בתומו, שאינו מתפאר במעלותיו ובצדקותו אשר עשה, והוא נקרא **”איש אמונים”**. על סמך זה סמך שלמה המלך פסוק זה עם הכתוב למעלה ממנו, שנאמר: **”רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא”**. כי מנהג רוב בני האדם שיכריזו ויפרסמו כל אחד ואחד את החסד והטוב שהם עושים. אבל **”איש אמונים”** שיעשה חסדים וטובות ולא יפרסמם, אלא יכסה ויסתיר אותם, **”מי ימצא”**, והזכיר **”איש אמונים”** כלשון **”ונאמן רוח מכסה דבר”** (משלי כ). זה שאמר שלמה המלך ע”ה

במקום אחר, על העיון הזה בעצמו: "חכם לב יקח מצוות ואויל שפתיים ילבט" (משלי י). כלומר, מי שהוא חכם לב, יקח המצוות בידו ויוציאם אל הפועל ולא יספרם בשפתיו. והאויל הוא ההיפך לגמרי, לא די שאינו משתדל במעשה המצוות לקחת אותם בידיו, אלא שבשעה שהוא משתדל במעשה העבירות שעליהם הוא נקרא "אויל", הוא מודיעם ומספרם בשפתיו, לפרסם אותם לכל. וזה ההיפך מזה. זה לוקח, כי מצוות בידו ומסתיר אותם, וזה משתדל בפעולות רעות ומגלה אותם. וזה שאמר שלמה המלך: "ילבט", כלומר, הרי הוא נתפש בשפתיו. בהמשך נאמר: "אשרי בניו אחריו", כי הוא המזכה לזרעו אחריו. כענין שאמרו חז"ל: "ועושה חסד לאלפים", לעושים מאהבה. ו"לשומרי מצוותיו לאלף דור", לעושים מיראה. וכן באר שלמה המלך במקום אחר, שזכות הצדיק מועילה לבניו אחריו, שנאמר: "ביראת ה' מבטח עוז ולבניו יהיה מחסה" (משלי יד). ויתכן לפרש, כי כתוב זה בא לשבח שלוש מעלות שהן זו למעלה מזו. תחילה הזכיר "מתהלך", ומעלת ההתהלכות גדולה בצדיקים והיא למעלה ממעלת התמימות. ומדרגת התמימות היא למעלה ממעלת הצדיק, כי יש צדיק שאינו תמים, שלא הגיע למדרגת התמימות, ורק אחר שהגיע למדרגת צדיק, הוא יכול לעלות למדרגת התמימות. וממדרגת התמימות הוא עולה למידת ההתהלכות. ושלושתן נאמרו בנח: "אלה תולדות נח. נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. את האלקים התהלך נח".

(מדברי רבנו בחיי)

מאמר א

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו

"נח איש צדיק תמים היה בדרתיו". אמר מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל: נאמר בפסוק (בראשית ז א): "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". ויש להבין, מדוע לא נאמר גם כאן שנח היה תמים, כמו שאמר "נח איש צדיק

תמים היה בדרתיו? אלא, התואר "צדיק" עוסק בדברים שבין אדם לחברו. הצדיק חס על ממונם של אחרים כמו שהוא חס על ממונו. נאמר בגמרא (חולין קלד.): "צדק משלך ותן לו". כלומר, כששוקל לו אדם ק"ג, אל יצמצם במשקלו, אלא יוסיף לו מעט יותר, זהו אדם שהגיע לדרגת "צדיק". כלומר, מוותר משלו לחברו, וכל שכן שאינו גוזל ממנו. הוא נותן לחברו מה שמגיע לו, ועוד מוותר משלו. אבל "תמים", נאמר על אדם המקפיד בדברים שבין אדם למקום, ואינו מנסה ובוחר את הקב"ה. כמו שנאמר: "לא תנסו את ה' אלקיכם כאשר נסיתם במסה".

שני דורות היו בזמן נח. הדור ראשון היה דור המבול, שבו היו אנשים רשעים מאד גם בעריות וגם בחמס, היו חומסים וגוזלים זה מזה ולא נחתם גזר דינם, אלא על הגזל. מה היו עושים רשעים אלו? דרש ר' יוסי בבית הכנסת הגדול: אדם היה לוקח תכשיטים, סך אותם במי אפרסמון עד שריחם הטוב נודף, ומפקיד אותם ביד חברו. וחברו היה שם אותם בארון עם תכשיטי אשתו, או באוצר כספו. בלילה נכנס המפקיד, והיה הולך ומחפש את הכסף על פי הריח. והיה מגיע למקום התכשיטים, גונב את הכסף של הנפקד ואת הפיקדון שלו, והולך, ולמחרת בא לבקש את פיקדונו. באותו הלילה שדרש כן ר' יוסי, נפרצו שלוש עשרה מחתרות בעיר צפורי, שכן נהגו הגנבים על פי פטנט זה שאמר ר' יוסי. באו לפניו אנשי המשטרה והאשימוהו: אתה אשם שגילית את הפטנט איך לגנוב! אמר להם ר' יוסי: לא ידעתי שיש גנבים המקשיבים לדרשתי.

לדור המבול היה שפע גדול. הם היו זורעים פעם בשבעים שנה, והיה להם אוכל רב מאד. החיטה היתה משובחת, והיה בה רק מזון טוב ונקי בלא חשש מחלות, והאדם האוכל ממנה, היה נהנה ומבריא. הם גם היו גיבורים וחזקים. היום, עד שהבן ראוי למילה, ממתנינים שמונה ימים, ונושאים אותו על כפיים עד שהוא גדל. אך בדור המבול, כשהיו נולדים, היו מיד מדברים והולכים על רגליהם.

מספר המדרש. אשה אחת ילדה בן ובעלה לא היה בבית. כשיצא הבן מרחם אמו, אמרה לו אמו: לך לחדר השני ותביא לי מספריים, כדי שאחתוך לך את חבל הטבור. הלך הילד לחדר השני, וראה שם שד, ונאבקו זה בזה. זה שואל,